

MARCI MANILII ASTRONOMICON;

Ex optimis quas adhuc habemus Editionibus repræsentatum.

ACCESSERE

CHRISTOPHORI CELLARII

Rudimenta Aſtronomica ad interpretandos Poetas alioſque veteres Scriptores accommodata:

DAVID GREGORIUS

de Stellarum Ortu, & Occaſu Poetico;

ET JULIUS PONTEDERA

de MANILII Aſtronomia, & Anno Cæleſti.

PATAVII. CIↃIↃCCXLIII.

EXCUDEBAT JOSEPHUS COMINUS.

SUPERIORUM PERMISSU.

LECTORIBUS
CANDIDIS.

POST *editos a nobis varii generis libros, ad institutum redimus proferendi Latinum aliquem Auctorem, cujus exempla in his regionibus perraro occurrant, ut propemodum evanuisse videantur. Damus igitur Poetam & Astrologum* M. MANILIUM, *cujus Carminum editiones paucissimæ sunt: quæ autem in terris Veneti Imperii procurata fuerit, unam tantum memorare possumus. Ea scilicet* Aldo Manutio *Romano seniori debetur; & ante annos* CCL. *cum Julii Firmici Mathesi, & aliis ejusdem argumenti Scriptoribus A. C.* MCCCCXCII. *forma, ut appellant, folii, Venetiis comparuit. Poetæ quidem*

hujus Carmina vix intelligi poterant: ex corruptis enim codicibus primum descripta fuerant, neque diligenter satis: deinde frequentes versuum trajectiones vel ab indoctis librariis, vel a Criticis audacioribus invectæ rem obscuram & perplexam faciebant. Anno demum MDLXXIX. Josephus Scaliger, *vir* πολυμαθέστατος, MANILIUM *cura sua emendatum edidit Lutetiæ apud Mamertum Patissonium typographum regium, ex officina Roberti Stephani, in octava folii parte. Exemplum hujus editionis forte fortuna domi servabamus. id accurate contulimus cum luculenta* MANILII ἐκδόσει, *a viris doctis* Michaele Fayo, *&* Petro Daniele Huetio, *ad usum Serenissimi Galliæ Delphini adornata: quos viros, ut ipsi profitentur*, Josephi Scaligeri *curæ triplices, aliorumque illustrium Criticorum in hunc Poetam labores non parum adjuverunt. Neque tamen illos inoffenso pede semper decurrere animadvertimus: im-*

mo

mo vero plura σφάλματα typographica, multas item metri labes, inter legendum, ſuſtulimus. Operi nullos commentarios adjungere viſum eſt: ut qui ſtudiorum compendiis delectantur, hunc quoque Scriptorem haberent ἐγχειριδίου forma procuſum, ceteriſque induſtria noſtra perpolitis addere poſſent. Rationibus quoque noſtris & ſtudioſorum adoleſcentium conſulere voluimus: tempori ac ſumtui parcentes. Sed neque utiles futuri erant Commentarii hactenus elaborati. MANILIO *enim (quod cenſent callidi harum rerum exiſtimatores) manus quidem medicas docti homines admoverunt, ejus luxata plurima in locum reſtituerunt, lucem etiam obſcuris idemtidem attulerunt; verum quæ apud ipſum potiora ſunt, & uberiores fructus fortaſſe parerent ſi illuſtrarentur, omnino intacta reliquerunt. Argumentum ſane Maniliani operis leve ac nugatorium, noſtris præcipue moribus, cenſeri debet. Nimirum divinatio-*

nem

nem illam barbaram e ſiderum poſitu atque aſpectu pollicetur, quam Chriſtianorum ſapientes, ut impiam & ſuperſtitioſam, jure ac merito deteſtantur, Aſtronomi horum temporum doctiſſimi, ut anilem & ineptam, exſibilant. Quid igitur prodeſt, in hac evolvenda & enucleanda ſupervacaneam operam ponere? Caput rei fuiſſet, reconditam excellentis poetæ eruditionem, ſententias graves, acutas, vitæ conducibiles, loquendi modos plane ſingulares notare, in iiſque nova luce perfundendis majore cum fructu immorari. Hæc ſeges demeſſa nondum eſt: falcem exſpectat. Singulis nihilominus Poetæ libris argumenta præpoſuimus: de Vita MANILII *atque opere* διατριβὰς *omittendas non eſſe duximus; quæ omnia in editione ad uſum Delphini legebantur: Indice vero uſi ſumus quem Patiſſonius olim excuderat. Poſtremo* Chriſtophori Cellarii *Elementa Aſtronomiæ, veteribus auctoribus, præſertim poetis, in-*

telli-

telligendis accommodata, Davidem Gregrium *de Stellarum ortu & occaſu poetico*, Julii Pontederæ, *viri celeberrimi, Publici Botanicæ Doctoris in Gymnaſio Patavino, Epiſtolam de* Manilii *Aſtronomia & anno cæleſti, ad calcem ſubjunximus: præterea quæ ad* Manilium *pertinentia collegit* Joannes Albertus Fabricius *in Bibliotheca Auctorum Latinorum, ea quoque exhibuimus. Si quidquam hac opella in veſtra commoda & ſtudia, Lectores candidi, a nobis collatum eſſe exiſtimatis, favete, ut ſoliti eſtis, & plaudite.*

NOI

NOI RIFORMATORI

dello Studio di Padova.

AVENDO veduto per la Fede di revisione, ed approvazione del P. Fra Paolo Antonio Ambrogi Inquisitore di Padova, nel Libro intitolato: *Marci Manilii Astronomicon, una cum Christophori Cellarii Rudimentis, Davide Gregorio de Stellarum Ortu &c. & Julii Pontederæ Epistola*, non esser cosa alcuna contra la Santa Fede Cattolica, e parimente, per attestato del Segretario Nostro, niente contra Principi, e buoni costumi; concediamo Licenza a *Giuseppe Comino*, Stampatore in Padova, che possa essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dato li 10. Maggio 1743.

(Gio. Pietro Pasqualigo Rif.
(Giovanni Querini Proc. Rif.
(

Registrato a carte 6. num. 37.

Michele Angelo Marini Segretario.

DE

DE VITA MARCI MANILII.

ARCUS MANILIUS excellentis ingenii Poëta, nec Mathematicorum imperitus, quo anno natus sit, quisve fuerit, incertum est. Neque enim Ovidius, qui omnes æquales suos Poëtas recenset: neque ullus veterum, eorum saltem qui exstant, illius meminerunt.

Petrus Crinitus, qui anno M. D. IV. singulorum Poëtarum vitas, facta, & opera singulis capitibus prosecutus est, cum nihil certi de Manilio afferre posset, hoc tamen, quo justum caput adimpleret, in illius laudem conscripsit:

Marcus Mallius ex illustri familia natus creditur; iisdem temporibus in Urbe claruit quibus Divus Augustus Imperium Romanæ Urbis felicissime gubernavit. Neque dubitandum est fuisse illum tanto Principi gratissimum, propter egregiam disciplinarum cognitionem, & ingenii excellentiam. Fabius Quintilianus nullam mentionem de Poëta Mallio facit: quocirca mirantur

quidam cur illum prætermiserit, præcipue cum de T. Lucretio, & Æmilio Macro judicium fecerit. Studium suum atque industriam collocavit in Mathematicis artibus, tantumque in his profecit, ut maximas ingenii sui laudes tulerit. Scripsit libros quinque de Astronomicis, carmine hexametro, in quibus magna ex parte Hipparchum, Eudoxum, atque Aratum secutus traditur. Idem Mallius seipsum excusat parum sibi licere in suo carmine, propter difficultatem operis, omnia Latinis verbis exsequi: & in eo maxime laborare ut magis instruere ac docere videatur, quam delectare, quoniam

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Neque desunt qui existiment, Plinium de hoc ipso Mallio intellexisse, quo loco de Obeliscis disserit. Is enim suo ingenio pilam auratam in Obelisci apice constituit, ex cujus umbra horarum momenta observarentur. Qua in re maximam commendationem accepit. De obitu illius nihil a nobis compertum est. Hactenus Crinitus.

Laurentius Bonincontrius testatur, præter Poggii codicem, vetustissimos quoque Manilii quinterniones ab Antonio Panormita sibi fuisse traditos, in quibus ad omne librorum initium talis hæc erat inscriptio: C. MANILII POETÆ ILLUSTRIS ASTRONOMICON incipit.

Quorum quinternionum auctoritate permotus ille, non veritus est affirmare, ab impressoribus male scriptum fuisse, *M. Manilium*, pro C. *Manilio*. Lilius Gyraldus Ferrariensis lib. de Poët. hist. dialog. 4. edition. Basil. an. M. D. LXXX. scripsit hæc de Manilio:

Per hæc tempora (Augusti) *crediderim Marcum Manilium, qui & C. Manlius ab aliquibus dictus esse videtur, ab aliis vero M. Manlius, vel Manilius, Poëta, Astrologiæ scriptor, de quo non, nisi ex ipsius carmi-*

ne,

ne, satis firma habeo argumenta. Sunt qui exstare dicant nomismata, quorum unum se habuisse ait Laurentius Miniatensis, qui in ipsum auctorem commentaria reliquit; idem & Stephanus Dulcinus scribit. Alterum quoque nomisma simile se vidisse vir doctus ac probus, atque mihi longa junctus amicitia, Nicolaus Trapolinus dicere est solitus; in quibus nomismatibus ipsius effigies, habitu peregrino, cum Sphæra Astronomica conspicitur, cum hujusmodi inscriptione, C. MANLII. *Quo argumento alienigenam illum & peregrinum facile existimare possumus. Sunt qui Antiochenum ex Plinii verbis faciant; ut minus illis credendum sit qui Romæ illum ex illustri familia natum arbitrantur. Ego potius in Manliam familiam adoptatum crediderim, quam natum, si conjecturæ standum. Plinius quidem lib. 35. Manlium Astrologiæ, ut ait, conditorem celebrat; & eum quidem Romam vectum eadem navi cum Plotio & Staberio Erote Grammatico. Idem quoque Plinius lib. 36. Manlium Mathematicum ait, cum de Augusti Obelisco, qui in campo Martio ad deprehendendas Solis umbras, dierum noctiumque magnitudines, positus erat. Ex ipsius igitur Manlii principio Augusto Principe florente fuisse colligimus. Nolunt quippe alium intelligi eruditi, nisi Augustum his versibus lib.* 1.

Nunc mihi tu, Cæsar, patriæ princepsque paterque,
Qui regis Augustis parentem legibus Orbem,
Concessumque patri Mundum Deus ipse mereris.

Item in fine lib. 4.

Ne dubites homini divinos credere visus,
Jam facit ipse Deos, mittitque ad sidera numen,
Majus & Augusto crescit sub principe cœlum.

Mortuus vero videtur Manlius Augusto adhuc vivente: nam cum de Tiberio meminit, qui Rhodum navigavit, ait, lib. 4.

Es, Rhodos, hospitium recturi principis Orbem.

Illuc enim vitandæ injuriæ causa profectus erat Tiberius, ut scribit Suetonius.

Imperfectum quoque opus suum reliquisse Manlium sunt qui putent, cum de septem Planetis nonnihil meminerit, & de his mox plane non est exsecutus. Latuit vero hoc ipsum C. *Manlii opus per multa secula. Primus enim Poggius cum aliis libris, ut scitis, in Italiam attulit, Martini V. Pontif. maximi tempore. Antonius vero Panormita, vir, ut & tempora tulere, inprimis doctus, in Cassinensi bibliotheca cum alterum reperisset vetustum, causa fuit ut castigatius & perfectius nonnihil illud haberemus, ut idem scribit Laurentius, qui & commentaria in illud edidit, quique de hoc Poëta multa vel commentus est ipse, vel inani certe ductus conjectura scripsit; cum eorum temporum Scriptores ejus ne minimam quidem mentionem fecerint, præter unum Plinium, si modo Manlius, cujus ipse meminit, is est Poëta quem nos nunc dicimus. Id quod ea ratione factum facile crediderim, ut non ejus meminerint, quod cum Mathematicus & peregrinus esset, & inquinate, si non barbare, plerumque loqueretur, in apertum opus suum non dedit, veritus non satis se probatum iri, cum nec ejusmodi materia satis ornamenta capiat, ut ipse cecinit, lib. 3.*

Ornari res ipsa negat contenta doceri.

Utcunque ejus electio haud nobis multi facienda; non enim Poëta, nisi in paucis, ne dum bis vates, ut ipse de se cecinit.

Secutus Manlius dicitur Dorotheum Sidonium sideralis scientiæ Poëtam. Id quod & nostri Scriptores asserunt, Julius Firmicus Maternus lib. 2. tametsi in aliquibus exemplaribus Dorochius *perperam scriptum inveniatur, meminit & Pontanus. Scripsit autem apotelesmata versibus disertissimis, ut ait idem Firmicus, quem certe Pontanus nostris diebus videtur, si non*

non in ipsa astrorum peritia, in carminis majestate post se reliquisse.

Vossius autem lib. de Poët. Latin. edition. Amstelod. an. M. DC. LIV. ita de Manilio loquitur:

Manilius, sive, ut in variis est libris, Manlius, cujus Astronomicon habemus, extrema Augusti ætate vixisse creditur. Sane meminit Varianæ cladis, quæ quinquennio contigit ante excessum Augusti. Antiquior igitur esse Augusto non possit. Verum si Ovidio fuerit æqualis, mirum, ejus Ovidium ultima Ponticorum elegia non meminisse. Etsi non ignorem, ipsum dicere, quosdam a se præteriri. Præterea dictio videtur suadere potius vixisse senioris Theodosii temporibus. Imo clarissimo viro Gevartio videtur esse is Manlius Theodorus quem ab siderali scientia prædicat Claudianus in Panegyrico ad eum scripto. Vide eum Notis in Statii lib. 3. Silv. carm. 3. ubi & pluribus se argumentis id ostensurum in Electis pollicetur. Si ævi sit Augustæi, eum sibi imitandum proposuerit Julius Firmicus, qui sub Constantino M. vixit. Sin Theodosiana vixerit ætate, Manilius Firmicum carmine expresserit. Quæ opinio nobis placuit lib. 2. de arte grammat. cap. 26. Nunc in alteram magis sententiam propendeo. Legenti enim Manilium iterum iterumque Augusti temporibus videtur convenire.

Verum non est jam cur de Marci Manilii nomine aut prænomine etiam varient auctores cum Bonincontrio, cum Crinito, aut etiam cum L. Gyraldo, præcipue cum ex cæteris omnibus codicibus ac manuscriptis manifesto constet non C. Mallium, sed M. Manilium esse scribendum.

Addit autem L. Gyraldus cum Bonincontrio, Manilium hunc nostrum non alium esse a Manilio Antiocho, quem Astronomiæ conditorem pedibus cretatis inter venalitia Romam nave devectum narrat Plinius. Cujus rei firmandæ testem producit

Bonincontrius nummum argenteum, quem penes se fuisse ait, in quo impressa erat imago hominis peregrino habitu, Sphæra juxta caput ejus apposita cum his litteris, MANILI. Cui nummo similem alterum fuisse penes quemdam Nicolaum Trapolinum familiarem suum scribit Gyraldus.

At infirmum sane argumentum; quasi aut Antiochus gentile nomen potius sit, quam proprium, aut *hominem peregrino habitu* Antiochenum fuisse oportuerit. Accedit quod, quem Manlium Antiochum Astrologum Romam delatum scribit Plinius, is una cum Staberio Erote grammatico vectus sit; quem Staberium Sullanis temporibus, hoc est annis nonaginta quinque ante obitum Augusti, ludum aperuisse testatur Suetonius. Atqui, cum Manilius hic noster hoc Astronomicon scripserit post cladem Varianam, hoc est annis quinque ante mortem Augusti (ut jam infra demonstrabitur), cumque ad hoc opus absolvendum longævam ipse sibi optet vitam his verbis, lib. I.

——— *Faveat magno fortuna labori,*
Annosa & molli contingat vita senectâ,
Ut possim rerum tantas emergere moles,

oportuerit sane ut annos cxx. & amplius fuisset natus, cum manum huic operi admovit. Senex autem non est qui cupit fieri senex.

Fidem potius iis adhibuerim qui Manilium hunc nostrum non alium esse volunt ab eo quem Plinius scribit pilam Obelisco Augusti imposuisse. Quamvis enim non Poëtam, sed Mathematicum nominat, Manilius hic sane, quidquid abnuerint nonnulli, & Poëta illustris, & Mathematicus non ignobilis fuit.

Cum igitur alii Scriptores nihil certi de Manilio nobis prædicent, ex illius scriptis præstat repetere quidquid ipse de se non importune loquitur.

Na-

Natione autem Romanum fuisse ipse indicat hoc versu lib. 4.

Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis.

Romæ scripsisse hoc opus, etsi dicatio ipsa operis per se satis prodit, ipse tamen declarat hoc altero versu lib. 4.

Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit Urbem.

Tempus vero quo scripsit, manifestum faciunt hæc carmina lib. 1.

Externas modo per gentes ut fœdere rupto
Cum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos.

Ex iis enim constat hoc Astronomicon scriptum fuisse post cladem Varianam.

Huc accedit ipsa operis dicatio, quam Augusto factam, etiam me tacente, satis loquuntur hi versus lib. 1.

Nunc mihi tu, Cæsar, patriæ princepsque, paterque,
Qui regis Augustis parentem legibus Orbem,
Concessumque patri Mundum Deus ipse mereris,
Das animum viresque facis ad tanta canendum.

Augustus enim & Pater patriæ consalutatus est, & divinos honores, etiam dum viveret, consecutus est, quos post mortem tantum Julio Cæsari redditos Suetonius testatur; & revera Julii Cæsaris filius fuit, non quidem natura, sed judicio & voluntate. Quod idem Poëta subinde repetit, ubi de secunda Philippica pugna agens ait, Augustum secutum esse vestigia Julii Cæsaris, atque in iisdem campis victorem exstitisse in quibus Julius victoriam prius retulerat: lib. 1.

Perque patris Pater Augustus vestigia vicit.

Denique saltem ille vixit ea ætate qua Augustus, ut hæc carmina aperte demonstrant, quibus Augusto viventi adulatur: lib. 1.

——— Uno vincuntur in astro

Augusto, sidus nostro quod contigit Orbi,
Cæsar nunc terris, post cœlo maximus auctor.

Facit etiam ad hujus firmandam fidem vel unus ille locus in quo de Rhodo insula mentionem faciens, felicem vocat illam, ex eo quod Tiberii post Augustum futuri Imperatoris sit hospitium: lib. 4.

-------- Felix terrâque, marique
Es, Rhodos, hospitium recturi principis Orbem.

Tiberius enim adhuc regnante Augusto Rhodum in insulam secessit, sive uxoris, ut ait Suetonius, sive Reipublicæ tædio affectus; ibique quasi in exsilio remansit per annos octo, donec revocatus est omnium votis, utpote quem in unum, tanquam in Imperii & Augusti hæredem, ora, & oculi populorum converterentur. Hactenus de Manilio. Restat ut aliquid de illius opere Astronomico proloquamur.

DE

DE ASTRONOMICO
MANILII
OPERE.

ASTRONOMICON M. MANILII mutilum esse, nemo qui legerit illud, in dubium revocaverit. Quod & ipse L. Gyraldus testatur supra citatus; neque modo priorem hujusce operis partem, quam aggressus est, omnem omnino absolvit; neque posteriorem si scripsit, eam vidisse ullus testatur. Scilicet cum ea Manilius quæ a veteribus Græcis tradita fuerant de arte siderali, Latinis versibus edere instituerit, illos, ut in cæteris rebus, sic in operis divisione imitatum fuisse verisimile est. Veteres autem Græci totum hoc Opus in duas partes partiti sunt, *εἰς ἀμιγῆ καὶ συγκρατικὴν θεωρίαν*, hoc est, in eam partem in qua signorum habitus ad se invicem, & eorumdem suffragia tantum, absque stellarum errantium suffragiis, considerantur: & in illam in qua stellarum erraticarum decreta admiscentur. Posteriorem quidem hanc partem exsecuturum se multoties in iis qui nobis restant, libris pollicetur: lib. 2.

-------- Stellæque ex ordine certo,
Ut Natura sinit, lustrant, variasque locorum
Efficiunt vires: utcunque aliena capessunt
Regna, & in extremis subsidunt hospita castris.
Hæc mihi sub certa Stellarum parte canentur.

Item lib. 3.

Templa quoque & partes cœli sua munera nôrunt,
Et proprias tribuunt certo discrimine summas,
Cum bene constiterit Stellarum conditus ordo.

Sed mihi templorum tantum nunc jura canentur,
Mox veniet mixtura suis cum viribus omnis.

Verum hanc partem aut non absolvit, aut si scripsit, ad nos usque illa non pervenit. Conscripsisse autem non solum ipsi toties pollicenti credendum est: sed Firmico etiam fideli illius interpreti, qui decreta Planetarum prosecutus est totidem capitibus, quot retulit apotelesmata Signorum ex ipsius Manilii verbis.

Quod autem spectat ad primam partem, eam sex libris complexam esse nemo non videt; quorum tamen quinque tantum supersunt, nec ii quidem omnes integri. Quintus enim liber truncus est in postremis sui partibus, in quo cæterorum clarorum siderum coortus ad Zodiaci Signorum ortum desideratur. Sextus vero liber de eorumdem clarorum Siderum occasu ad Zodiaci Signorum occasum sane fuit, cum libri quinti initio rem istam æque polliceatur Manilius:

Quæ mihi per proprias vires sunt cuncta canenda:
Quid valeant ortu, quid cum merguntur in undas.

Igitur ad quinque superstites libros jam revertamur, de quibus ita bene loquuntur multi: sed inprimis Junius Biturigis monachus in Epistola ad D. Henr. Smetium:

Manilius est styli gravitate, sermonis proprietate, & commoditate argumenti multis facile præferendus. Iterum ibid. *Atque in illa poësi Maniliana, ut gratiam ejus taceam, id ego summo opere sum admiratus, quod mores hominum ea gravitate, dignitate, commoditate a Manilio expressi sunt, quam vix Orator & Poëta ullus adæquarent. Judicio meo, breviter, graviter, suaviterque omnia, ut ad usum institutionemque omnium commodissime.*

Lilius etiam Gyraldus, quamvis hoc Opus non videatur admodum laudare; non potuit tamen, quin

quin hoc carmen Manilianum disertissimum esse prædicaverit. Scaliger autem, cui Manilianum hoc Opus vix admodum olim probari visum est, caussam improbandi carmen hoc tandem, non in Manilii imperitiam, sed in lectorum inscitiam merito rejecit. *Nihil enim*, (inquit in Præfat. Maniliana ad tertiam editionem, quam præparaverat) *nihil iniquius inscitia, præsertim pædagogica, & eorum inprimis qui elementa Mathematica docent: qui, cum olim nobis lectione Manilii interdixerint, quod sibi solis Epoptis ad illa adyta penetrare fas putent, vellem non illam priscam Astrologiam, quam ne in somnis quidem viderunt, sed dictionem tantum Manilii interpretarentur: argumentum operis dicerent, mentem Auctoris declararent, qui nihil magis in deliciis habent, quam Latine nescire. Hoc enim Grammaticorum est. Sed bene est quod noster Manilius Grammaticis istis, quos vocant, opus habuit. Nam certe ab hujusmodi Astrologis nulla spes salutis affulgebat tam male accepto Poëtæ, & ab innumeris mendis & trajectione non solum unius, sed & plurimorum versuum: quod tantam perturbationem toti operi attulerat, ut antea ne quid vellet quidem Manilius, satis constaret. Itaque ignoscendum si nemo scriptorem illum intelligebat, quem attingere menda non sinebant: boni consulendum, si nemo attingebat, quem non intelligebat. . . . . Certe ejus* (Manilii) *liber primus ita utilis adolescentibus futurus est, ut ad Sphærica Elementa illis viam munire debeat.*

Unum superesset nobis præstandum, ut totius Operis brevem synopsim, hoc est conspectum hic daremus: verum quia cuique libro peculiare Argumentum præfiximus, non est cur eadem ad nauseam fortasse repetamus.

JO. ALBERTI FABRICII

BIBLIOTHECÆ LATINÆ

CAPUT XVIII. LIB. I.

DE M. MANILIO.

Manilii ætas, & alii hoc nomine. 1. *Editiones.* 2. *MStus Codex Lipsiensis.* 3. *Theodorus Manlius Claudiano celebratus, diversus a Manilio.* 4.

I. M. (*a*) Manilius, gente Romanus, non diversus forte a Manlio Mathematico

(*a*) Sunt qui MSti auctoritate quod ab Antonio Panormita accepit Bonincontrius, nummorumque in quibus C. Manlii effigies habitu peregrino cum sphæra Astronomica cernitur, Manilium prænomine Cajum appellant, non Marcum. Sed vide Scal. sub initium notarum, & Barthium p. 112. ad Claudian. ubi observat, Marcum Manilium de Astrologia etiam appellari a Gerberto Epist. 130. Porro diversus est ab hoc Manilio T. Manilius senator, Syllanis temporibus, quem diligentissimum togatorum vocat Plinius lib. 10. c. 11. & laudat Cicero Orat. pro Roscio, Varro lib. 4. de lingua lat. Arnobius lib. 3. Vide Vossium p. 40. de Hist. latinis. Hic Marcus Manilius perperam dicitur a Glandorpio p. 567. Onomastici, a P. Victorio Mamilius. Confer Tho. Crenium in limine partis XII. animadversionum philolog. Eadem quoque Syllæ tempora Manlius Antiochenus attigisse videtur, quem Astrologiæ conditorem vocat, & cum Publio mimographo consobrino suo, & Staberio Erote Grammatico eadem navi vectum refert idem Plinius lib. 35. c. 17. quare & hic diversus a nostro Manilio, qui scripsit postremis annis Augu-

tico quem Plinius lib. 36. c. 10. ait auratam pilam apici obelisci addidisse in campo Martio ad deprehendendas Solis umbras instituti ab Imp. Augusto. Scripsit Romæ post Varianam cladem ad eundem Augustum Epico carminis genere *Astronomicon*, Poema eruditum & jucundum, pluribus (*a*) ut videtur libris, sed quorum quinque exstant tantum, neque quintus integer ad nos pervenit. * Gerbertus sive Silvester II. Papa Epist. 130. *Nosti quanto stu-*

Augusti Imp. Licet Blancanus in Chronologia Mathematicorum utrumque confundens, nostrum vocat C. Manilium Antiochenum Astrologum, qui primus latinis carminibus quamvis Græcus Astronomica cecinerit. * Manlium Antiochenum Plinio 35. 17. memoratum cum Manilio poeta confundit Ricciolus in Almagesto. Sed hic non minus ab eo diversus est quam T. Manilius Senator Syllanis temporibus Anno U. C. 656. P. Licinio & Cn. Cornelio Coss. quem diligentissimum togatorum vocat, & maximis nobilem doctrinis doctore nullo fuisse testatur idem Plinius X. 2. Hist. Andreas Schottus Manlium appellat indice scriptorum a Plinio laudatorum. Alius etiam Manilius Colinus in veteri marmore Patavino apud Ursatum lib. 1. sect. V. & Camillum Silvestrum p. 352. ad Juvenalem, a quo Manilia memoratur VI. 242. Fuit & Manilius Chrestus, quem de Deorum hymnis laudat Fulgentius in *injuges boves*.

(*a*) Scaliger ad librum V. pag. 348. notat periisse librum secundum sphæræ Barbaricæ & suffragia Planetarum, h. e. librum sextum & septimum. Sane de occasu siderum & de planetarum viribus dicturum se plus simplici vice recepit. Eidem Scaligero in præf. Manilius est *Poeta ingeniosissimus, nitidissimus scriptor, qui obscuras res tam luculento sermone, materiam morosissimam tam jucundo charactere exornare potuerit, Ovidio suavitate par, majestate superior. Inprimis omnia ejus proœmia & παρεκβάσεις extra omnem aleam posita sunt. Nihil illis divinius, copiosius, gravius & jucundius dici potest. Audiamus itaque olorem*

to studio librorum exemplaria undique conquiram, nosti quot scriptores in urbibus aut in agris Italiæ passim habeantur. Age ergo & te solo conscio ex tuis sumtibus fac ut mihi scribantur M. Manilius de Astrologia, Victorinus de Rhetorica, & Demosthenes Ophthalmicus. Cum Gevartio ad Statii Silvas lib. 3. cap. 8. p. 186. aliisque Manilium perperam ad Theodosiana tempora retulit Vossius lib. 3. de Analogia f. 300. edit. novæ: qui tamen ipse rectius sentit alibi, ut lib. de poetis latinis, & de scientiis Mathematicis. Rectius etiam Tristanus, qui ad Augusti ætatem refert, Tom. 1. Imperator. pag. 71. seq. & 113. -- 119. Barthius ad Claudian. p. 112. seq. Crenius animadvers. parte 12. cap. 1. &c. Cornelium Severum Manilii imitatorem fuisse notat Theodorus Gorallus sive Jo. Clericus ad Ætnam pag. *90*. *91*.

II. Primus Manilium circa An. 1416. reperit Poggius, (*a*) quo jam anno 1459. Florentiæ 30. Octobr. æt. 78. defuncto, lucem demum viderunt Manilii Astronomica Bononiæ A. 1474. fol. Deinde Laurentius Bonincontrius Miniatensis commentarium etiam qualemcunque addidit Florent. 1484. * De *Bonincontrii* in Manilium commentario Scaliger

olorem canentem. Alibi affirmat, Matheseos non valde consultum fuisse, quod de Arato quoque notatum est & Firmico. Fati Astrologici assertor strenuus fuit Manilius, ita ut etiam fato se existimarit impulsum ad hoc componendum poema: *Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum*. IV. 118.

(*a*) Vide elegantissimum & eruditiss. Virum Jo. Baptistam Recanatum in Poggii Vita p. X. & Poggiana a viro itidem eruditissimo & humanissimo Jacobo Lenfant edita Gallice p. 22. nec non Michaelis Maittaire Annales typographicos pag. 108. qui p. *176*. Manilium cum Bonincontrii commentariis scribit prodiisse Romæ 1484. fol.

liger ad lib. V. pag. 406. *Quibus Bonincontrius in Manilium poteſt ſatisfacere, illis ego numquam mirabor noſtra diſplicere: quia ab illis neque confeſſionem ab ingenuitate, neque ſenſum literarum a genio eorum exigimus*. Ab eo tempore prodiit Manilius Norimb. ex officina Jo. de Regiomonte, ſine anni nota in 4. & apud Aldum 1492. fol. quæ editio collata cum Codice Gemblacenſi fuit in Bibl. Jo. Mori Epiſcopi Elienſis, & in Germania cum Firmico fol. Baſil. 1551. tum Lugduni forma minore A. 1566. Quæ editio lucem vidit * apud Jo. Tornæſium, ac debetur *Antonio Molinio* Matiſconenſi, qui ex antiquo Codice Manilium emendaſſe ſe profitetur. Poſtea una cum Joſephi Scaligeri notis, qui primus præ ceteris inſigniter de hoc Poeta meritus eſt, Pariſ. 1579. 8. & ap. Commelinum 1590. 8. cum variantibus Lectionibus, notatiſque Franciſci Junii, qui multa itidem præclare obſervavit, *quod cum Scaliger in ſuis ad Manilium diſſimulavit, candorem in eo requiro*, inquit Voſſius Epiſt. ad Grotium p. 24. * Editio Commeliniana A. 1590. 8. collata cum MS. Collegii Corporis Christi Oxon. fuit apud Clariſſ. Virum Jacobum Perizonium, qui eam legavit Bibl. Leidenſi. Cum ſecundis Scaligeri curis Manilius iterum recuſus Lugd. Bat. 1600. 4. cum iiſdem Scaligeri notis ex auctoris MS. tertium auctis & emendatis, adjectiſque etiam Thomæ Reineſii & Iſmaelis Bullialdi ad quædam loca animadverſionibus cura Jo. Henr. Bœcleri Argentorat. 1655. 4. Denique in uſum Delphini cum paraphraſi & notis Mich. Fayi & Obſervationibus illuſtris viri Petri Danielis Huetii, adjectis imaginibus ære deſcriptis, omniumque vocabulorum indice, Pariſ. 1679. 4. Prodiit etiam hic ſcriptor ex officina Sebaſtiani Cramoiſii, Typographi Regii Pariſ. ut ex ejus Catalogo p. 69. didici. Audio præ-

præterea exstare Sphæram Manilianam Anglico carmine redditam & observationibus illustratam a Nobilissimo viro Eduardo Sherburne. * Non alio opere magis se jactavit magnus *Scaliger*, quam notis in Manilium, nec in alio sæpius est hallucinatus, judice Huetio, quem vide lib. V. commentariorum de rebus ad se pertinentibus pag. 291. Credas, notas illas a primo ætatis fervore extrusas, adeo scatent castigationum facilitate, ut monet Jo. Conradus Dietericus in vita Augusti Imp. p. 9. Trajectiones in Manilio & aliis scriptoribus antiquis sine necessitate hariolantem perstringit Salmasius ad jus Atticum pag. 408. qui sæpius etiam ab Scaligeri sententia in interpretando Manilio discessionem facit commentario ad Solinum & libro de annis climactericis. Non raro præterea Scaligerum reprehendit Huetius in suis ad Manilium notis pridem editis, quem novas etiam notas & varias lectiones Codici suo adscripsisse testantur Jesuitæ Parisienses in Memoriis Trevoltinis 1709. mense Augusto pag. 1426. Ex iisdem didici, Manilium laudato Huetio videri patria Carthaginiensem. *Scaligeri Manilium Rex Gallorum grate accepit*, inquit in Epistola quadam Andreas Schottus, *& annuam pensionem bis mille francorum dedit. Bene res habet si solvitur* &c. Commentarios in Manilium suos memorat *Jo. Crojus* Observatt. in Nov. Test. cap. 35. pag. 273. sed nec dum in lucem prodierunt, uti nec *Gevartiani*, de quibus vide Colomesii Opuscula pag. 101. nec quos ab præstantissimo *Bentlejo*, vel novissime a Clariss. *Ruggero Cotesio* jussi sumus exspectare. Varias Lectiones ex Codice MS. Lipsiensis Paulinæ Bibliothecæ diligenter excerptas ad celeberrimum Bentlejum ante multos annos misit Nobiliss. Vir Jo. Fridericus Fellerus: Lectiones libri primi ipse servo adnotatas ad margines

gines

gines editionis Argentoratensis. Capitum argumenta e MS. edidit Barthius X. 26. Adversar.

III. MStum Manilii antiquissimum membranaceum vidi Lipsiæ in Bibl. Paulina, ubique fere exhibens lectiones quas ex Gemblacensi codice passim laudat Scaliger, etsi illud oculis nunquam usurpavit, sed tantum usus est variis Lect. quas ex eo descriptas acceperat. Novam editionem Manilii meditatus pridem est apud Anglos vir doctissimus Rich. Bentlei. Anglicæ Thomæ Creech Metaphrasi fata, tristia fata intercesserunt. Loca quædam hujus Poetæ feliciter castigavit Salmasius ad Solin. & de annis Climactericis, Is. Vossius ad Catullum: nonnulla etiam Gevartius in Electis, Barthius in Adversar. &c. Idem Salmasius affert versus quosdam ex apotelesmaticis *Dorothei Sidonii* Græci poetæ, quem in suis Astrologicis secutus esse fertur Manilius. Legisse etiam videtur & in quibusdam verbotenus pæne reddidisse *Manethonem*, de cujus Apotelesmaticis dixi lib. III. Bibl. Græcæ c. 20. Firmicus autem latinus scriptor non creditur Manilium oculis usurpasse, quod pluribus se argumentis docere posse ait Salmasius p. 587. de annis Climactericis, etsi Scaliger contendit multis in locis ipsissima eum verba Manilii exscripsisse. Vide inprimis notas ad librum Poetæ quintum p. 348. & Reinesii Epistolas ad Bosium p. 176. ubi non dubitat librum octavum Firmici e quinto Manilii esse compilatum, uti alii caput tertium libri primi Firmicum contendunt petiisse e Manilii procemio libri IV. Saltem non per omnia Manilium secutum, neque ubi eum secutus videri possit, in Manilii verba jurasse, probe observat Huetius in notis ad Manil. pag. 65. & 68. Et licet multos Græcos laudat Firmicus, innuit tamen excepto Figulo neminem se nosse ex latinis qui apotelesmati-

ſmaticem litteris prodiderit. Multo minus autem Firmicum Manilius carmine expreſſit, quod Voſſio Patri aliquando in mentem venit lib. 2. de arte Grammatica c. 26. quodque ipſe retractat libro de Poetis latinis. Nam profecto falluntur qui Manilium Conſtantini M. ætate tradunt vixiſſe, ut ab eruditis neſcio quibus fieri ſcribit Harduinus ad Plin. vel qui ad Theodoſiana tempora referunt cum Caſpare Gevartio ad Statii Silvas lib. 3. c. 8. p. 186. atque Jacobo Gothofredo notis ad veterem expoſitionem mundi p. 25. Paganinoque Gaudentio in diſp. Hetruſco ſermone conſcripta, qua Poetarum a Platone e rep. ejectorum cauſam agit.

IV. Anſa erroris doctiſſimis viris fuit, quod præeunte Gevartio Manilium eundem eſſe conjicerent cum Manlio Theodoro, quem a ſiderali ſcientia celebrat Claudianus. At quæ Manlius iſte de aſtris ſcripta reliquit, non carmine ſed ſoluto ſermone exarata ſunt, ut ex ipſis Claudiani verbis licet colligere, qui in panegyrico Manlii v. 251. ipſius *ſermonis mella politi* præfert blandis Orphei cantibus. Clariſſime autem apparet ex Salmaſii præfatione ad Ampelium, in qua de Manlii libro hæc habet: *Non diſſimile genio quo Ampelius etſi diſſimili argumento ſcriptus Theodori Manlii liber* (a) *de rerum natura cauſiſque naturalibus, de aſtris & aliis ejuſmodi, qui adhuc in Bibliothecis exſtat manu exaratus & pedeſtri ſermone compoſitus. Is eſt Theodorus Manlius, cujus conſulatum* (b) *celebravit carmine Claudianus, ut & opus ipſum. Inde occaſionem arripuit vir quidam doctiſſimus tranſcribere illud Manilii*

(*a*) Hujus libri editionem quondam molitus fuit vir doctus Phil. Jacobus Mauſſacus.

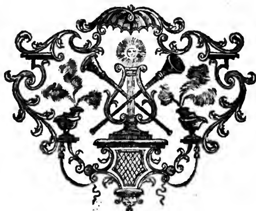
(*b*) Bis conſul fuit Manlius ſive Mallius iſte, A. C. 399. & 405. Priorem conſulatum Claudianus celebrat.

nilii, sive Manlius sit, cujus hodie Astronomicon habemus, ut idem sit Manlius ille Claudiano laudatus. Nos alibi pluribus pugnavimus rationibus & quidem invictissimis, non posse, cum tot argumenta sint quibus probari possit eum Manilium vixisse sub Augusto. Hæc Salmasius dicta præfatione: quibus adde Huetium ad Manil. p. 84. seq. Ruperti Epistolas ad Reines. pag. 660. seq. & Albertum Rubenium in dissertatione de vita Fl. Manlii Theodori, quam a præstantissimo Bentlejo, qui illam a Nobiliss. Eduardo Sherburno curandam acceperat, transmissam Cl. Grævius non ita pridem Ultrajecti in lucem emisit p. 27. & Jo. Clericum V. C. T. 2. Bibl. selectæ p. 240. Idem Bentlejus in litteris ad J. G. 4. Jul. 1692. *Est apud nos* Eduardus Sherburnus *eques auratus, qui librum primum Manilii Anglice vertit, & commentario doctissimo auxit. Is abhinc annis aliquot apparatum* Casp. Gevartii *ad Manilium ab ejus herede emit Antwerpiæ, mihique non ita pridem, quem novam ejus scriptoris editionem parare inaudiverat, schedas Gevartianas perlegendi copiam fecit. Comperi autem, Virum Clarissimum omnem operam in eo posuisse, non qui Manilii textum corrigeret, vel illustraret, sed qui infelicem suam (mea quidem sententia) conjecturam de Theodoro Mallio Cos. quem Astronomici auctorem esse voluit, adversus Barthios & Salmasios & Tristanos* (a) *& Possinos defenderet. Nihil tamen in medium profert, quod momenti habeat quicquam ad opinionem suam stabiliendam, præterquam quæ dudum in lucem ediderat in Papinianis & Variis Lectionibus. Itaque cum toties repetita crambe mihi fastidium moveret, mirifice tamen recreatus sum aureo-*

(*a*) Tristan. T. 1. Imperator. p. 113. 119.

reolis duabus Epistolis, quæ in isto chartarum fasce latitabant, quæque celeberrimum Grævii nomen ferebant inscriptum. Illud vero me perculisse fateor, quod ad Gevartii (a) *sententiam de ætate Manilii videris accedere.*

(*a*) Alienum se a Gevartii sententia esse innuit Grævius in Epistola ad Bentlejum vitæ Manilii præmissa.

MAR-

MARCI MANILII ASTRONOMICON.

LIBER PRIMUS.

DE MUNDO ET CÆLO.

ARGUMENTUM.

UNC *librum* de Mundo & Cælo, *ſeu de Sphæra Mundi inſcripſit Poëta, ut pote qui totius Univerſi brevem, ſed abſolutam deſcriptionem compleɛtatur. I. Namque Manilius, præmiſſo proœmio de Aſtronomiæ & Aſtrologiæ inventione, deque hominum induſtria in variis artibus inveniendis, primam mundi originem, variaſque de ea veterum Philoſophorum opiniones commemorat. II. Cum hoc totum Univerſum ſit perfeɛte rotundum, Terram quoque in ejus medio rotundam jacere demonſtrat. III. Quia vero totam hanc Univerſi molem circa ejus Axem divina mens agitat, cujus ſuprema ſuperficies lucentibus ſtellarum flammis eſt adornata, ſidera quæque aggreſſus, primum duo-*

A *decim*

decim Zodiaci signa: deinde cætera tam in Australibus, quam in Aquilonaribus Cæli partibus posita prosequitur. IV. Horum autem omnium non nomina sola, non solum numerum recenset: sed & singulorum imagines formasve depingit; & aliquas Astrothesiæ caussas cujusque reddit, atque statos ortus occasusque, dispositis vicibus, immutabili lege semper peragi docet. V. Qua ex immutabili ortus occasusque siderum lege, postea concludit, brevi quadam digressione, nullum esse præsentius argumentum, non casu fortuito, sed Divina quadam æterna Ratione ac Providentia totum hoc Universum moveri. VI. Totius ejusdem Universi dimensionem quasi decircinans, brevem Sphæræ descriptionem subjicit; quinque prius Parallelos circulos, Æquatorem nempe, Tropicos duos, duosque Polares: Meridianum deinde, Horizontem, Zodiacum, & Galaxiam describit. VII. Cum autem animos Heroüm in Galaxiam, quam Græci vocant, Latini viam Lacteam, recipi vetustas omnis crediderit; hinc, quos præsertim Romana vetustas in hanc Cæli partem retulerat, illorum censum brevi serie carminum agit. VIII. Tandem præfatus pauca quædam de septem Planetis, qui Zodiacum hinc inde dispariliter pererrant, corollarium de Cometis, aliisque Meteoris subnectit, ut primam, quam Græci vocant Μετεωρολογίαν, Astronomiæ partem totam absolvat.

MAR-

MARCI MANILII
ASTRONOMICON.
LIBER PRIMUS.

ARMINE divinas artes, & conſcia Fati
Sidera, diverſos hominum variantia caſus,
Cæleſtis Rationis opus, deducere Mundo
Aggredior; primuſque novis Helicona movere
Cantibus, & viridi nutantes vertice ſilvas,
Hoſpita ſacra ferens nulli memorata priorum.
Nunc mihi tu, Cæſar, patriæ princepſque paterque,
Qui regis Auguſtis parentem legibus Orbem,
Conceſſumque patri Mundum Deus ipſe mereris,
Das animum, vireſque facis ad tanta canendum.
Jam propiuſque favet Mundus ſcrutantibus ipſum,
Et rapit æthereos per carmina pandere cenſus.
Hoc ſub pace vacat tantum. Juvat ire per ipſum
Aëra, & immenſo ſpatiantem vivere Cælo:
Signaque & adverſos ſtellarum noſcere curſus.
Quod ſolum noviſſe, parum eſt. Impenſius ipſa
Scire juvat magni penitus præcordia Mundi;
Quæque tegat generetque ſuis animalia Signis
Cernere, & in numerum, Phœbo modulante, referre.
Bina mihi poſitis lucent altaria flammis.
Ad duo templa precor duplici circumdatus æſtu,
Carminis & rerum: certa cum lege canentem
Mundus & immenſo vatem circumſtrepit orbe;
Vixque ſoluta ſuis immittit verba figuris.
Quem primum infernis licuit cognoſcere terris

Munera Cæleſtum? Quis enim condentibus illum,
Clepſiſſet furto Mundum, quo cuncta reguntur?
Quis foret humano conatus pectore tantum,
Invitis ut Diis cuperet Deus ipſe videri?
Sublimes aperire vias, imumque ſub Orbem,
Et per inane ſuis parentia legibus aſtra;
Nominaque & curſus ſignorum, pondera, vires?
Tu princeps, auctorque ſacri, Cyllenie, tanti;
Per te jam Cælum in terris, jam ſidera nota;
Major uti facies Mundi foret, & veneranda
Non ſpecies tantum: ſed & ipſa potentia rerum;
Sentirentque Deum gentes, quam maximus eſſet,
Qui ſua diſpoſuit per tempora, cognita ut eſſent
Omnibus, & Cæli faciem, Cælumque ſupernum:
Naturæque dedit vires, ſe quæ ipſa recluſit,
Regales animos primum dignata movere,
Proxima tangentes rerum faſtigia Cælo:
Qui domuere feras gentes Oriente ſub ipſo,
Quas ſecat Euphrates; in quas & Nilus inundat,
Qua Mundus redit, & nigras ſuperevolat urbes.
Tum qui templa ſacris coluerunt omne per ævum,
Delectique ſacerdotes in publica vota,
Officio junxere Deum; quibus ipſa potentis
Numinis accendit caſtam præſentia mentem;
Inque Deum Deus ipſe tulit, patuitque miniſtris.
Hi tantum novere decus, primique per artem
Sideribus videre vagis pendentia Fata.
Singula nam proprio ſignarunt tempora caſu,
Longa per aſſiduas complexi ſecula curas.
Naſcendi quæ cuique dies, quæ vita fuiſſet:
In quas Fortunæ leges quæque hora valeret:
Quantaque quam parvi facerent diſcrimina motus.
Poſtquam omnis Cæli ſpecies redeuntibus aſtris
Percepta in proprias ſedes, & reddita certis
Fatorum ordinibus ſua cuique potentia forma,
Per varios uſus: artem experientia fecit,

Exem-

Exemplo monſtrante viam; ſpeculataque longe,
Deprendit tacitis dominantia legibus aſtra,
Et totum æterna Mundum ratione moveri,
Fatorumque vices certis diſcurrere ſignis.
Nam rudis ante illos, nullo diſcrimine, vita
In ſpeciem converſa, operum ratione carebat:
Et ſtupefacta novo pendebat lumine Mundi,
Tum velut amiſſis mœrens, tum læta renatis
Sideribus; varioſque dies, incertaque noctis
Tempora, nec ſimiles umbras, jam Sole regreſſo,
Jam propiore, ſuis poterat diſcernere cauſſis.
Necdum etiam doctas ſolertia fecerat artes:
Terraque ſub rudibus ceſſabat vaſta colonis:
Tuncque in deſertis habitabat montibus aurum:
Immotuſque novos Pontus ſubduxerat orbes:
Nec vitam pelago, nec ventis credere vela,
Audebant; ſed quiſque ſatis ſe noſſe putabat.
Sed cum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miſeris dedit, & ſua quemque
Advigilare ſibi juſſit Fortuna premendo;
Seducta in varias certarunt pectora curas:
Et quæcumque ſagax tentando repperit uſus,
In commune bonum commentum læta dedere.
Tunc & lingua ſuas accepit barbara leges:
Et fera diverſis exercita frugibus arva:
Et vagus in cæcum penetravit navita Pontum;
Fecit & ignotis itiner commercia terris:
Tum belli paciſque artes commenta vetuſtas,
Semper enim ex aliis alias proſeminat uſus.
Nec vulgata canam. Volucrum prædiſcere linguas:
Conſultare fibras: & rumpere vocibus angues:
Sollicitare umbras; imumque Acheronta movere:
In noctemque dies, in lucem vertere noctes.
Omnia conando docilis ſolertia vicit.
Nec prius impoſuit rebus finemque modumque,
Quam Cælum aſcendit ratio, cepitque profundis

Naturam rerum caussis, viditque quod usquam est.
Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore:
Hiberna æstivâ nix grandine mollior esset:
Arderent terræ: solidusque tremisceret Orbis:
Cur imbres ruerent: ventos quæ caussa moveret,
Pervidit, solvitque animis miracula rerum;
Eripuitque Jovi fulmen, viresque tonandi,
Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.
Quæ postquam in proprias deduxit singula caussas,
Vicinam ex alto Mundi cognoscere molem
Intendit, totumque animo comprendere Cælum;
Attribuitque suas formas, sua nomina signis;
Quasque vices agerent certa sub lege notavit;
Omniaque ad numen Mundi faciemque moveri,
Sideribus vario mutantibus ordine fata.
Hoc mihi surgit opus, non ullis ante sacratum
Carminibus. Faveat magno Fortuna labori;
Annosa & molli contingat vita senectâ,
Ut possim rerum tantas emergere moles,
Magnaque cum parvis simili percurrere curâ.
Et quoniam Cælo carmen descendit ab alto,
Et venit in terras fatorum conditus ordo:
Ipsa mihi primum Naturæ forma canenda est,
Ponendusque sua totus sub imagine Mundus.
Quem sive ex nullis repetentem semina rebus
Natali quoque egere placet, semperque fuisse,
Et fore, principio pariter fatoque carentem.
Seu permixta Chaos rerum primordia quondam
Discrevit partu, mundumque enixa nitentem
Fugit in infernas caligo pulsa tenébras.
Sive individuis, in idem reditura soluta,
Principiis Natura manet, post secula mille;
Et pæne ex nihilo summum, nihilumque futurum;
Cæcaque materies Cælum perfecit & Orbem.
Sive ignis fabricavit opus, flammæque micantes,
Quæ Mundi fecere oculos, habitantque per omne
Cor-

Corpus, & in Cælo vibrantia fulmina fingunt.
  Seu liquor hoc peperit, ſine quo riget arida rerum
Materies, ipſumque vorat, quo ſolvitur, ignem.
  Aut neque Terra patrem novit, nec Flamma, nec Aër,
Aut Humor; faciuntque Deum per quatuor artus;
Et Mundi ſtruxere globum; prohibentque requiri
Ultra ſe quicquam, cum per ſe cuncta creentur,
Frigida ne calidis deſint, aut humida ſiccis,
Spiritus aut ſolidis; ſitque hæc diſcordia concors,
Quæ nexus habiles, & opus generabile fingit,
Atque omnis partus elementa capacia reddit.
Semper erit genus in pugna, dubiumque manebit,
Quod latet, & tantum ſuper eſt hominemque Deumque.
  Sed facies, quacumque tamen ſub origine, rerum
Convenit, & certo digeſtum eſt ordine corpus.
Ignis in æthereas volucer ſe ſuſtulit auras,
Summaque complexus ſtellantis culmina Cæli,
Flammarum vallo Naturæ mœnia fecit.
  Proximus in tenues deſcendit ſpiritus auras,
Aëraque extendit medium per inania Mundi.
Ignem flatus alit vicinum ſubditus aſtris.
  Tertia ſors undas ſtravit fluctuſque natantes,
Æquora perfundit toto naſcentia Ponto,
Ut liquor exhalet tenues atque evomat auras;
Aëraque ex ipſo ducentem ſemina paſcat.
  Ultima ſubſedit glomerato pondere Tellus,
Convenitque vagis limus commixtus arenis,
Paulatim ad ſummum tenui fugiente liquore.
  Quoque magis puras humor ſeceſſit in undas,
Et ſiccata magis ſtrinxerunt æquora terras,
Adjacuitque cavis fluidum convallibus æquor,
Emerſere fretis montes, Orbiſque per undas
Exſiliit, vaſto clauſus tamen undique Ponto.
Imaque de cunctis mediam tenet undique ſedem.
Idcircoque manet ſtabilis, quia totus ab illa
Tantundem refugit Mundus; fecitque cadendo

Undique, ne caderet. Medium totius & imum est.
Ictaque contractis consistunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.
Quod nisi librato penderet pondere Tellus,
Non ageret cursum Mundi, subeuntibus astris,
Phœbus ad Occasum, & nunquam remearet ad Ortum:
Lunave submersos regeret per inania cursus:
Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperus immerso dederat qui lumen Olympo.
Nunc quia non imo Tellus dejecta profundo,
Sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta,
Qua cadat & subeat Cælum, rursumque resurgat.
Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris:
Nec toties possum nascentem credere Mundum:
Solisve assiduos partus, & fata diurna;
Cum facies eadem signis per secula constet:
Idem Phœbus eat Cæli de partibus iisdem:
Et Natura vias servet, quas fecerat ipsa:
Lunaque per totidem luces mutetur & orbes,
Nec tirocinio peccet; circumque feratur
Æterna cum luce dies, quod tempora monstret
Nunc his, nunc illis eadem regionibus Orbis
Semper; & ulterius vadentibus ortus ad ortum,
Occasumve obitus, Cælum & cum Sole perennet.
Nec vero tibi Natura admiranda videri
Pendentis Terræ debet, cum pendeat ipse
Mundus, & in nullo ponat vestigia fundo.
Quod patet ex ipso motu cursuque volantis.
Cum suspensus eat Phœbus, cursumque reflectat
Huc illuc, agiles & servet in æthere metas:
Cum Luna & stellæ volitent per inania Mundi;
Terra quoque aërias leges imitata pependit.
Est igitur Tellus mediam sortita cavernam
Aëris, & toto pariter sublata profundo.
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
Undique surgentem pariter, pariterque cadentem.

Hæc eſt Naturæ facies: ſic Mundus & ipſe
In convexa volans teretes facit eſſe figuras
Stellarum; Soliſque orbem, Lunæque rotundum
Aſpicimus tumido quærentis corpore lumen,
Quod globus obliquos totus non accipit ignes.
Hæc æterna manet, Diviſque ſimillima forma,
Cui neque principium eſt uſquam, nec finis in ipſo:
Sed ſimilis toto remanet, perque omnia par eſt.
Sic ſtellis glomerata manet Mundoque figura.
Idcirco terris non omnibus omnia ſigna
Conſpicimus. Nuſquam invenies fulgere Canopum,
Donec Niliacas per pontum veneris oras.
Sed quærent Helicen, quibus ille ſupervenit ignis,
Qui laterum tractus habitant, mediique tumores
Eripiunt Terræ Cælum, viſuſque coërcent.
Te teſtem dat, Luna, ſui glomerabilis orbis,
Quæ cum merſa nigris per noctem deficis umbris,
Non omnes pariter confundi ſidere gentes;
Sed prius Eoæ quærunt tua lumina gentes.
Poſt medio ſubjecta Polo quæcumque coluntur;
Ultima ad Heſperios infectis volveris alis,
Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra.
Quod ſi plana foret Tellus, ſimul icta per omnes
Deficeret, pariter toto miſerabilis orbe:
Sed quia per teretem deducta eſt Terra tumorem,
His modo, poſt illis apparet Delia terris,
Exoriens ſimul atque cadens quia fertur in orbem
Ventris, & acclivis pariter declivia jungit,
Atque alios ſuperat gyros, alioſque relinquit.
Ex quo colligitur Terrarum forma rotunda.
Hanc circum variæ gentes hominum atque ferarum,
Aëriæque colunt volucres. Pars ejus ad Arctos
Eminet, Auſtrinis pars eſt habitabilis oris;
Sub pedibuſque jacet noſtris, ſupraque videtur.
Ipſa, ſibi fallente ſolo declivia longa,
Et pariter ſurgente viâ, pariterque cadente.

Hanc

Hanc ubi ad occaſus noſtros Sol aſpicit ortus,
Illic orta dies ſopitas excitat urbes,
Et cum luce refert operum vadimonia terris:
Nos in nocte ſumus, ſomnoſque in membra locamus.
Pontus utroſque ſuis diſtinguit & alligat undis.
Hoc opus immenſi conſtructum corpore Mundi,
Membraque Naturæ diverſâ condita formâ
Aëris, atque Ignis, Terræ, Pelagique jacentis,
Vis animæ divina regit, ſacroque meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat;
Et multa in multas diſpenſat fœdera partes,
Altera ut alterius vires faciatque feratque,
Summaque per varias maneat cognata figuras.
Nunc tibi ſignorum lucentes undique flammas
Ordinibus certis referam. Primumque canentur
Quæ media obliquo præcingunt ordine Mundum,
Solemque alternis vicibus per tempora portant.
Atque alia adverſo luctantia ſidera Mundo,
Omnia quæ poſſis Cælo variare ſereno.
E quibus & ratio fatorum ducitur omnis.
Ut ſit idem, Mundi primam qui continet arcem,
Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Reſpicit admirans averſum ſurgere Taurum,
Summiſſoque vultu Geminos & fronte vocantem,
Quos ſequitur Cancer: Cancrum Leo: Virgo Leonem.
Æquato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion aſtro,
In cujus caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo, volucrem miſſurus jamque ſagittam.
Tum venit anguſto Capricornus ſidere flexus.
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius urnam
Piſcibus aſſuetas avide ſubeuntibus undas,
Quos Aries tangit claudentes ultima ſigna.
At, qui fulgentes Cælo conſurgit ad Arctos,
(Omnia quæ ſummo deſpectant ſidera Mundo,
Nec norunt obitus, unoque in vertice tantum

In

In diversa sitæ Cælumque & sidera torquent,)
Aëra per gelidum tenuis deducitur Axis,
Libratumque gerit diverso cardine Mundum.
Sidereus circa medium quem volvitur orbis,
Ætereosque rotat cursus. Immotus at ille
In binas Arctos magni per inania Mundi,
Perque ipsum Terræ directus constitit orbem.
Nec vero e solido stat robur corporis ejus,
Nec grave pondus habet, quod onus ferat ætheris alti:
Sed cum aër omnis semper volvatur in orbem,
Quoque semel cœpit, totus volet undique in ipsum,
Quodcumque in medio est, circa quod cuncta moventur,
Usque adeo tenue est, ut verti non possit in ipsum,
Nec jam inclinari, nec se convertere in orbem.
Hoc dixere Axem, quia motum non habet ullum,
Ipse videt circa volitantia cuncta moveri.
Summa tenent ejus miseris notissima nautis
Signa, per immensum cupidos ducentia Pontum:
Majoremque Helice major decircinat arcum.
Septem illam stellæ certantes lumine signant,
Qua duce per fluctus Grajæ dant vela carinæ.
Angusto Cynosura brevis torquetur in orbe,
Tam spatio, quam luce minor. Sed judice vincit
Majorem Tyrio; Pœnis hæc certior auctor
Non apparentem pelago quærentibus Orbem.
Nec paribus positæ sunt frontibus. Utraque caudam
Vergit in alterius rostro, sequiturque sequentem.
Has interfusus, circumque amplexus utramque
Dividit, & cingit stellis ardentibus Anguis,
Ne coëant, abeantve suis a sedibus unquam.
Hunc inter, mediumque orbem, quo sidera septem
Per bis sena volant contra nitentia signa,
Mixta ex diversis consurgunt viribus astra,
Hinc vicina Poli, Cælique hinc proxima flammis,
Quæ quia dissimilis, qua pugnant, temperat aër,
Frugiferum sub se reddunt mortalibus Orbem.

Pro-

Proxima frigentes Arctos, Boreamque rigentem
Nixa venit species genibus, sibi conscia caussæ.
A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
Quod similis junctis instat de more juvencis;
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.
At parte ex alia claro volat orbe Corona,
Luce micans varia. Nam stellâ vincitur unâ
Circulus, in media radians quæ proxima fronte,
Candidaque ardenti distinguit lumina flamma;
Gnossia desertæ hæc fulgent monimenta puellæ.
Et Lyra diductis per Cælum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu, Manesque per ipsos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
Huic cælestis honos, similisque potentia caussæ:
Tunc silvas & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum Mundi revolubilis orbem.
Serpentem magnis Ophiuchus nomine signis
Dividit, & toto mergentem corpore corpus
Explicat, & nodos, sinuataque terga per orbes,
[Respicit ille tamen molli cervice reflexus]
Et didit fusis per laxa volumina palmis.
Semper enim paribus bellum quia viribus æquant.
Proxima sors Cycni, quem Cælo Juppiter ipse
Imposuit, formæ pretium, qua cepit amantem,
Cum Deus in niveum descendit versus olorem,
Tergaque fidenti subjecit plumea Ledæ.
Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.
Hinc imitata nitent cursumque habitumque Sagittæ
Sidera. Tum magni Jovis ales fertur in altum
Assueto volitans, gestet ceu fulmina Mundi,
Digna Jove, & Cælo, quod sacris instruit armis.
Tunc quoque de Ponto surgit Delphinus ad astra,
Oceani Cælique decus, per utrumque sacratus.
Quem rapido conatus Equus comprendere cursu
Festinat, pectus fulgenti sidere clarus,

Et finitur in Andromeda, quam Perſeus armis
Eripit, & ſociat ſibi. Cui ſuccedit iniquo
Diviſum ſpatio, cui tertia lampada diſpar
Conſpicitur paribus, Deltoton nomine ſidus,
Ex ſimili dictum. Cepheuſque & Caſſiopea
In pœnas ſignata ſuas, juxtaque relictam
Andromedam vaſtos metuentem Piſcis hiatus;
Expoſitam Ponto deflet, ſcopuliſque relictam,
Ne veterem Perſeus Cælo quoque ſervet amorem,
Auxilioque juvet, fugiendaque Gorgonis ora
Suſtineat, ſpoliumque ſibi, teſtemque videnti.
Tunc vicina ferens nixo veſtigia Tauro
Heniochus, ſtudio Mundumque & nomen adeptus,
Quem primum curru volitantem Juppiter alto
Quadrijugis conſpexit equis, Cæloque ſacravit.
Tum ſubeunt Hædi claudentes ſidere Pontum
Nubibus; & Mundi nutrito rege Capella,
Cujus ab uberibus magnum ille aſcendit Olympum,
Lacte fero creſcens ad fulmina, vimque tonandi.
Hanc ergo æternis merito ſacravit in aſtris
Juppiter, & Cæli Cælum mercede rependit.
Pleïades Hyadeſque, feri pars utraque Tauri,
In Boream ſcandunt. Hæc ſunt Aquilonia ſigna.
Aſpice nunc infra Solis ſurgentia curſus,
Quæ ſuper exuſtas labuntur ſidera terras;
Quæque intra gelidum Capricorni ſidus, & Axe
Imo ſubnixum vertuntur ſidera Mundum.
Cernere vicinum Geminis licet Oriona,
In magnam Cæli tendentem brachia partem,
Nec minus extento ſurgentem ad ſidera greſſu.
Singula fulgentes humeros cui lumina ſignant,
Et tribus obliquis demiſſus ducitur enſis.
At caput Orion excelſo immerſus Olympo,
Per tria ſubducto ſignatur lumina vultu;
Non quod clara minus, ſed quod magis illa recedant.
Hoc duce per totum decurrunt ſidera Mundum.

Subsequitur rapido contenta Canicula cursu,
Qua nullum terris violentius advenit astrum,
Nec gravius cedit. Non horrens frigore surgit,
Nec vacuum Solis fulgentem deserit orbem.
Sic in utrumque movet Mundum, & contraria reddit.
Hanc qui surgentem, primo cum redditur ortu,
Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
Eventus frugum varios, & tempora dicunt:
Quæque valetudo veniat: concordia quanta.
Bella facit, pacemque refert, varieque revertens,
Sic movet, ut vidit, Mundum, vultuque gubernat.
Magna fides hoc posse, color cursusque micantis
In radios. Vix Sole minor, nisi quod procul hærens
Frigida cæruleo contorquet lumina vultu.
Cætera vincuntur specie; nec clarius astrum
Tingitur Oceano, Cælumve revisit ab undis.
Tum Procyon, veloxque Lepus. Tum nobilis Argo,
In Cælum subducta, mari quod prima cucurrit,
Emeritum magnis Mundum tenet acta procellis;
Servando Dea facta Deos. Cui proximus Anguis
Squammea dispositis imitatur lumina flammis.
Et Phœbo sacer Ales. Et una gratus Iaccho
Crater. Et duplici Centaurus imagine fulget,
Pars hominis, tergo pectus commissus equino.
Ipsius hinc mundi templum est, victrixque solutis
Ara nitet sacris, vastos cum terra Gigantes
In Cælum furibunda tulit. Tunc Dii quoque magnos
Quæsivere Deos. Dubitavit Juppiter ipse,
Quod poterat, non posse timens, cum surgere Terram,
Cerneret, & verti Naturam crederet omnem:
Montibus atque aliis aggestos crescere montes:
Et tam vicinos fugientia sidera colles,
Arma importantes, & rupta matre creatos.
Discordes vultu, permixtaque corpora, partus,
Hostiferum necdum sibi quemquam Numina norant,
Si qua forent majora suis. Tunc Juppiter Aræ
Sidera

Sidera conſtituit, quæ nunc quoque maxima fulgent.
Quam propter Cetus convolvens ſquammea terga
Orbibus inſurgit tortis, & fluctuat alvo,
Intentans morſum, ſimilis jam jamque tenenti.
Qualis ad expoſitæ fatum Cepheïdos undis
Expulit adveniens ultra ſua littora Pontum.
Tunc Notius piſcis, venti de nomine dictus,
Exſurgit de parte Noti; cui cuncta feruntur
Flexa per ingentes ſtellarum flumina gyros.
Alterius capiti conjungit Aquarius undas
Amnis, & in medium coëunt, & ſidera miſcent.
His, inter Soliſque vias, Arctoſque latentes,
Axem quæ Mundi ſtridentem pondere torquent,
Orbe peregrino Cælum depingitur aſtris,
Quæ Notia antiqui dixerunt ſidera vates.
Altera pars Orbis ſub aquis jacet invia nobis,
Ignotæque hominum gentes, nec tranſita regna,
Commune ex uno lumen ducentia Sole,
Diverſas umbras, lævaque cadentia ſigna,
Et dextros ortus Cælo ſpectantia verſo.
Nec minor eſt illis Mundus, nec lumine pejor,
Nec numeroſa minus naſcuntur ſidera in Orbe.
Cætera non cedunt; uno vincuntur in aſtro
Auguſto, ſidus noſtro quod contigit Orbi,
Cæſar nunc Terris, poſt Cælo maximus auctor.
Ultima, quæ Mundo ſemper volvuntur in imo,
Queis innexa manent Cæli fulgentia templa,
Nuſquam in conſpectum redeuntia cardine verſo,
Sublimis ſpeciem Mundi, ſimileſque figuras,
Aſtrorum referunt; & verſas frontibus Arctos
Uno diſtingui medias claudique Dracone
Credimus exemplo, quia vis fulgentia viſûs
Nunc orbem Cæli vertentis ſidera curſu,
Cardine tam ſimili fultum, quam vertice pingit.
Hæc igitur magno diviſas æthere ſedes
Signa tenent Mundi totum deducta per orbem.

Tu

Tu modo corporeis ſimiles ne quære figuras,
Omniaque æquali fulgentia membra colore;
Deficiat nihil ut, vacuumque a lumine ceſſet.
Non poterit Mundus ſufferre incendia tanta,
Omnia ſi plenis ardebunt ſidera membris.
Quidquid ſubduxit flammis Natura, pepercit
Succubitura oneri: formas diſtinguere tantum
Contenta, & ſtellis oſtendere ſidera certis.
Linea deſignat ſpecies; atque ignibus ignes
Reſpondent, media extremis, atque ultima ſummis.
Credantur, ſatis eſt, ſi ſe non omnia celant.

Præcipue medio, cum Luna implebitur orbe,
Certa nitent Mundo cum Lunâ; conditur omne
Stellarum vulgus, fugiunt ſine nomine Signa.
Plura liquet vacuo tum cedere ſidera Cælo,
Nec fallunt numero, nec parvis miſta feruntur.

Et quo clara magis poſſis cognoſcere Signa,
Non varios obitus norunt, varioſque recurſus:
Certa ſed in proprias oriuntur ſidera luces,
Nataleſque ſuos, occaſumque ordine ſervant.

Nec quicquam in tanta magis eſt mirabile mole,
Quam ratio, & certis quod legibus omnia parent.
Nuſquam turba nocet, nihil ullis partibus errat,
Laxius aut levius, mutatove ordine fertur.
Quid tam confuſum ſpecie? quid tam vice certum eſt?

Ac mihi tam præſens ratio non ulla videtur,
Qua pateat Mundum divino numine verti,
Atque ipſum eſſe Deum; nec ſorte coïſſe magiſtra,
Ut voluit credi qui primus mœnia Mundi
Seminibus ſtruxit minimis, inque illa reduxit,
Atque his & maria, & terras, & ſidera Cæli,
Ætheraque immenſos fabricantem finibus orbes,
Solventemque alios conſtare; & cuncta reverti
In ſua principia, & rerum mutare figuras.

Quis credat tantas operum ſine numine moles
Ex minimis, cæcoque creatum fœdere Mundum?

Si

Si Fors iſta dedit nobis, Fors ipſa gubernat.
At cur diſpoſitis vicibus conſurgere Signa,
Et velut imperio præſcriptos reddere curſus
Cernimus, ac nullis properantibus ulla relinqui?
Cur eadem æſtivas exornant ſidera noctes
Semper, & hibernas eadem? certamque figuram
Quiſque dies reddit Mundo, certamque relinquit?
Jam tum cum Grajæ verterunt Pergama gentes
Arctos & Orion adverſis frontibus ibant.
Hæc contenta ſuos in vertice flectere gyros:
Ille ex diverſo vertentem ſurgere contra
Obvius, & toto ſemper decurrere Mundo.
Temporaque obſcuræ noctis deprendere Signis
Jam poterant; Cælumque ſuas diſtinxerat horas.
Quot poſt excidium Trojæ ſunt eruta regna?
Quot capti populi? quoties Fortuna per Orbem
Servitium, imperiumque tulit, varieque revertit?
Trojanos cineres in quantum oblita refovit
Imperium? Fatis Aſiæ jam Græcia preſſa eſt.
Secula dinumerare piget, quotieſque recurrens
Luſtravit Mundum vario Sol igneus orbe.
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec ſeſe agnoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas. Variant faciem per ſecula gentes.
At manet incolumis Mundus, ſuaque omnia ſervat,
Quæ nec longa dies auget, minuitque ſenectus.
Nec motus puncto currit, curſuſque fatigat:
Idem ſemper erit, quoniam ſemper fuit idem.
Non alium videre patres, aliumve nepotes
Aſpicient. Deus eſt qui non mutatur in ævo.
Numquam tranſverſas Solem decurrere ad Arctos;
Nec mutare vias, & in ortum vertere curſus,
Auroramque novis naſcentem oſtendere terris;
Nec Lunam certos excedere luminis orbes,
Sed ſervare modum, quo creſcat, quove recedat;
Nec cadere in terram pendentia ſidera Cælo,

Sed dimensa suis consumere tempora Signis.
Non casûs opus est, magni sed Numinis ordo.
Hæc igitur texunt æquali sidera tractu
Ignibus, in varias Cælum laqueantia formas.
Altius his nihil est. Hæc sunt fastigia Mundi.
Publica Naturæ domus his contenta tenetur
Finibus, amplectens Pontum Terrasque jacentes.
Omnia concordi tractu veniuntque, caduntque,
Qua semel incubuit Cælum, versumque resurgit.
Ipse autem quantum convexo Mundus Olympo
Obtineat spatium: quantis bis sena ferantur
Finibus astra, docet ratio, cui nulla resistunt
Claustra, nec immensæ moles, ceduntque recessus,
Omnia succumbunt, ipsum est penetrabile Cælum.
Nam quantum a terris atque æquore Signa recedunt,
Tantum bina patent: quantumque inciditur orbis
Per medium, pars efficiet tum tertia gyri,
Exiguo dirimens solidam discrimine summam.
Summum igitur Cælum bis bina resurgit ab imo,
Altera bis binis ut sit pars tertia Signis.
Sed quia per medium est Tellus suspensa profundum,
Binis a summo Signis discedit, & imo.
Hinc igitur quodcumque supra te suspicis ipse,
Qua per Inane meant oculi, quaque ire recusant,
Binis æquandum est Signis. Sex tanta rotundæ
Efficiunt orbem zonæ, qua Signa feruntur
Bis sex æquali spatio texentia Cælum.
Nec mirere vagos partus eadem esse per astra,
Et mixtum ingenti generis discrimine Fatum:
Singula cum tantum teneant, tantoque ferantur
Tempore sex totâ surgentia sidera luce.
Restat ut æthereos fines tibi reddere coner;
Filaque dispositis vicibus comitantia Cælum,
Per quæ dirigitur Signorum flammeus ordo.
Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,
Sexque fugit solidas a Cæli vertice partes

Alter

Alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consummat Phœbus lucemque, moramque,
Tardaque per longos circumfert lumina flexus;
Æstivum medio nomen sibi sumit ab æstu,
Temporis & titulo potitur, metâque volantis
Solis; & extremos distinguit fervidus actus;
Et quinque in partes Aquilonis distat ab orbe.
Tertius in media Mundi regione locatus,
Ingenti spira totum præcingit Olympum,
Parte ab utraque videns Axem: quo limite Phœbus
Componit paribus numeris noctemque diemque,
Veris & Autumni currens per tempora mixta,
Cum medium æquali distinguit limite Cælum.
Quattuor & gradibus sua fila reducit ab æstu.
Proximus hunc ultra brumalis nomine cingens
Ultima designat fugientis limina Solis,
Inviaque; obliquâ radiorum munera flammâ
Dat per iter minimum nobis: sed finibus illis,
Quos superincubuit, longâ stant tempora luce,
Vixque dies transit candentem extensa per æstum.
Bisque jacet binis summotus partibus orbis.
Unus ab his superest, extremo proximus axi
Circulus, Austrinas qui stringit & obsidet Arctos.
Hic quoque brumalem per partes quinque relinquit;
Et quantum a nostro sublimis cardine gyrus
Distat, ab adverso tantundem proximus illi.
Sic tibi per binas vertex a vertice partes
Divisus, duplici summa circumdat Olympum,
Et per quinque notat signantes tempora fines.
His eadem est via, quæ Mundo: pariterque rotantur
Inclines, sociosque ortus occasibus æquant;
Quandoquidem textu quo totus volvitur Orbis,
Fila trahunt, alti cursum comitantia Cæli:
Intervalla pari servantes limite semper,
Divisosque semel fines, sortemque dicatam.
Sunt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,

Inter se adversi, qui cunctos ante relatos
Seque secant, gemino coëuntes cardine Mundi,
Transversoque Polo rectum ducuntur in axem,
Tempora signantes anni, Cælumque per astra
Quattuor in partes divisum mensibus æquis.
Alter ab excelso decurrens limes Olympo,
Serpentis caudam, siccas & dividit Arctos,
Et juga Chelarum medio volitantia Cælo.
Extremamque secans Hydram, mediumque sub Austris
Centaurum, adversus concurrit rursus in axe,
Et redit in Cetum, squammosaque tergora Ceti,
Lanigerique notat fines, clarumque Trigonum,
Andromedæque sinus imos, fastigia matris,
Principiumque suum repetito cardine claudit.
Alter in hunc medium, summumque incumbit in axem;
Perque pedes primos, cervicem transit & Ursæ,
Quam septem stellæ primam, jam Sole remoto,
Producunt nigræ præbentem lumina nocti:
Et Geminis Cancrum dirimit, stringitque flagrantem
Ore Canem, clavumque Ratis quæ vicerat æquor.
Inde axem occultum per gyri Signa prioris
Transversa, atque illo rursus de limite tangit
Te, Capricorne, tuisque Aquilam designat ab astris;
Perque Lyram inversam currens, spirasque Draconis,
Posteriora pedum Cynosuræ præterit astra,
Transversamque secat vicino cardine caudam.
Hic iterum coït ipse sibi, memor unde profectus.
Atque hæc æternam fixerunt tempora sedem,
Immotis per Signa modis, statione perenni.
Hos volucres fecere duos. Namque alter ab ipsa
Consurgens Helice, medium præcidit Olympum,
Discernitque diem; sextamque examinat horam,
Et paribus spatiis occasus cernit & ortus.
Hic mutans per Signa vices; seu si quis Eoos,
Seu petit Hesperios, supra se circinat orbem
Verticibus superastantem, mediumque secantem
Cælum,

Cælum, & diviso signantem culmine Mundum;
Quando aliis aliud medium est, volat hora per Orbem,
Cumque loco Terræ Cælumque ac tempora mutat.
Atque ubi se primis attollit Phœbus ab undis,
Illis sexta manet quos tunc premit aureus orbis.
Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umbras.
Nos primam ac summam sextam numeramus utramque,
Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne.
Alterius fines si vis cognoscere gyri,
Circumfer faciles oculos, vultumque per Orbem,
Quidquid erit Cælique imum, Terræque supremum;
Qua coït ipse sibi nullo discrimine Mundus,
Redditque, aut recipit fulgentia sidera Ponto,
Præcingit tenui transversum limite Mundum;
Hæc quoque per totum volitabit linea Cælum,
Nunc tantum ad medium vergens, mediumque repente
Orbem: nunc septem ad stellas: nunc mota sub astra.
Sed quocumque vagæ tulerint vestigia plantæ,
Has modo terrarum, nunc has gradientis ad oras,
Semper erit novus, & terris mutabitur arcus.
Quippe aliud Cælum ostendens, aliudque relinquens,
Dimidium tegit, atque refert, varioque notabit
Fine, & cum visu pariter sua fila moventem.
Hic terrestris erit, quia Terræ amplectitur Orbem,
Et medium plano præcingit limite gyrus,
Atque a fine trahens titulum memoratur Horizon.
His adde obliquos diversaque fila trahentes
Inter se gyros: quorum fulgentia Signa
Alter habet, per quæ Phœbus moderatur habenas;
Subsequiturque suo Solem vaga Delia curru:
Et quinque adverso luctantia sidera Mundo
Exercent varias Naturæ lege choréas.
Hunc tenet a summo Cancer, Capricornus ab imo:
Bis recipit, lucem qui circulus æquat & umbras,
Lanigeri & Libræ Signo sua fila secantem.
Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis;

Rectaque devexo fallit vestigia clivo.
Nec visus aciemque fugit, tantumque notari
Mente potest, sicut cernuntur mente priores;
Sed nitet ingenti stellatus Baltheus orbe,
Insignemque facit cælato lumine Mundum:
Et ter vicenas partes patet atque trecentas
In longum: bis sex latescit fascia partes,
Quæ cohibet vario labentia sidera cursu.
Alter in adversum positas succedit ad Arctos,
Et paulum a Boreæ gyro sua fila reducit,
Transitque inversæ per sidera Cassiopeæ.
Inde per obliquum descendens tangit Olorem:
Æstivosque secat fines, Aquilamque supinam:
Temporaque æquantem gyrum: Zonamque ferentem
Solis equos, intra caudam qua Scorpius ardet,
Extremamque Sagittarî lævam, atque Sagittam.
Inde suos sinuat flexus per crura pedesque
Centauri alterius, rursusque ascendere Cælum
Incipit: Argivamque Ratem per aplustria summa,
Et medium Mundi gyrum, Geminosque per ima
Signa secans, subit Heniochum: teque, unde profectus,
Cassiopea, petens super ipsum Persea transit.
Orbemque ex illa cœptum concludit in illa.
Tresque secat medios gyros, & Signa ferentem
Partibus e binis in quot præciditur ipse.
Nec quærendus erit, visus incurrit in ipsos
Sponte sua, seque ipse docet, cogitque notari.
Namque in cæruleo candens nitet orbita Mundo,
Ceu missura diem subito, Cælumque recludens.
Ac veluti virides discernit semita campos,
Quam terit assiduo renovans iter orbita tractu:
Inter divisas æquabilis est via partes.
Ut freta canescunt sulcum ducente carina,
Accipiuntque viam fluctus, spumantibus undis,
Quam tortus verso movit de gurgite vortex:
Candidus in nigro lucet sic limes Olympo,

Cæruleum findens ingenti lumine Mundum.
Utque suos arcus per nubila circinat Iris:
Sic superincumbit signato culmine limes
Candidus, & resupina facit mortalibus ora,
Dum nova per cæcam vibrantur lumina noctem;
Inquiruntque sacras humano pectore caussas.
Num se diductis conetur solvere moles
Segminibus, raraque labent compagine rimæ,
Admittantque novum luxato tegmine lumen?
Quid? quasi non timeant, magni cum vulnera Cæli
Conspiciant, feriatque oculos injuria Mundi,
An coëat Mundus, duplicisque extrema cavernæ
Conveniant, Cælique oras & sidera jungant?
Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix,
Fissuram faciens Mundi? stipatus & Orbis
Aëriam in nebulam clara compagine versus,
In cuneos alti cogat fundamina Cæli?
An melius manet illa fides per sæcula prisca,
Illac Solis equos diversis cursibus isse;
Atque aliam trivisse viam; longumque per ævum
Exustas sedes, incoctaque sidera flammis
Cæruleam verso speciem mutasse colore,
Infusumque loco cinerem, Mundumque sepultum?
Fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis,
Phæthontem patrio curru per Signa volantem,
Dum nova miratur propius spectacula Mundi,
Et puer in Cælo ludit, curruque superbus
Luxuriat Mundo, cupit & majora parente,
Monstratas liquisse vias, orbemque recentem
Imposuisse Polo: nec Signa insueta tulisse
Errantes nutu flammas: currumque solutum,
Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis,
Quod querimur, flammas totum sævisse per Orbem,
Terrarumque rogum cunctas arsisse per urbes,
Cum vaga dispersi fluitarunt lumina currûs,
Et Cælum exustum est: luit ipse incendia Mundus;

Et nova vicinis flagrarunt sidera flammis,
Nunc quoque præteriti faciem servantia casus.
Nec mihi celanda est famæ vulgata vetustas
Mollior; e niveo lactis fluxisse liquorem
Pectore Reginæ Divûm, Cælumque colore
Infecisse suo. Quapropter Lacteus orbis
Dicitur, & nomen caussa descendit ab ipsa.
An major densâ stellarum turba coronâ
Contexit flammas, & crasso lumine candet,
Et fulgore nitet collato clarior orbis?
An fortes animæ, dignataque nomina Cælo
Corporibus resoluta suis, terræque remissa
Huc migrant ex Orbe, suumque habitantia Cælum
Æthereos vivunt annos, Mundoque fruuntur?
Atque hîc Æacidas, hîc & veneramur Atridas,
Tydidemque ferum; terræque marisque triumphis
Naturæ victorem Ithacum; Pyliumque senecta
Insignem triplici; Danaûmque ad Pergama reges;
Auroræque nigrum partum; stirpemque Tonantis
Rectorem Lyciæ. Nec te, Mavortia virgo,
Præteream; regesque alios, quos Græcia misit,
Atque Asiæ gentes & Magni Maxima bello.
Quique animi vires, & strictas pondere mentes
Prudentes habuere viri, quibus omnis in ipsis
Census erat; justusque Solon; fortisque Lycurgus;
Æthereusque Plato, & qui fabricaverat illum,
Damnatusque suas melius damnavit Athenas.
Persidis & victor strârat qui classibus æquor
Romanique viri, quorum jam maxima turba est;
Tarquinioque minus reges, & Horatia proles;
Tota acies partis: necnon & Scævola trunco
Nobilior: majorque viris & Clœlia virgo:
Et Romana gerens, quæ texit, mœnia Cocles:
Et commilitio volucris Corvinus adeptus
Et spolia, & nomen, qui gestat in alite Phœbum:
Et Jove qui meruit Cælum, Romamque Camillus
Ser-

Servando posuit: Brutusque a rege receptæ
Conditor; & Pyrrhi per bella Papyrius ultor:
Fabricius, Curiusque pares: & tertia palma
Marcellus: Cossusque prior de rege necato:
Certantesque Decî votis, similesque triumphis:
Invictusque morâ Fabius: victorque necati
Livius Hasdrubalis socio per bella Nerone:
Scipiadæque duces, fatum Carthaginis unum.
Pompejusque Orbis domitor, per tresque triumphos
Ante Deûm princeps, & censu Tullius oris
Emeritus Cælum; & Claudia magna propago;
Æmiliæque domus proceres; clarique Metelli;
Et Cato Fortunæ victor; matrisque sub armis
Miles Agrippa suæ; Venerisque ab origine proles
Julia descendit Cælo; Cælumque replevit,
Quod regit Augustus socio per Signa Tonante,
Cernit & in cœtu Divum, magnumque Quirinum.
Altius ætherei quam candet circulus orbis,
Illa Deûm sedes: hæc illi proxima Divûm,
Qui virtute suâ similes vestigia tangunt.
At prius incipiam stellis quam reddere vires,
Signorumque canam fatalia carmine jura,
Implenda est Mundi facies, corpusque per omne
Quidquid ubique nitet,(vigeat quandoque,) notandum est.
Sunt alia adverso pugnantia sidera Mundo,
Quæ Cælum, terramque inter volitantia pendent,
Saturni, Jovis, & Martis, Solisque; sub illis
Mercurius Venerem inter agit, Lunamque locatus.
Sunt etiam raræ sortis natalis, euntes
Protinus, & raptim. Subitas candescere flammas
Aëra per liquidum, tractosque perire Cometas
Rara per ingentes viderunt sæcula motus.
Sive quod, ingenitum Terra spirante vaporem,
Humidior sicca superatur spiritus aura:
Nubila cum longo cessant depulsa sereno,
Et Solis radiis arescit torridus aër,

Apta

Apta alimenta sibi demissus corripit ignis,
Materiamque sui deprendit flamma rapacem.
Et quia non solidum est corpus, sed rara vagantur
Principia aurarum, volucrique simillima fumo,
In breve vivit opus, cœptoque incendia fine
Subsistunt pariterque cadunt fulgente Cometa.
Quod nisi vicinos agerent occasibus ortus,
Et tam parva forent accensis tempora flammis,
Alter nocte dies esset, Cælumque rediret,
Immersum & somno totum deprenderet Orbem.
Tum quia non una specie dispergitur omnis
Aridior terræque vapor comprenditur igne,
Diversas quoque per facies accensa feruntur
Lumina, quæ subitis exsistunt nata tenebris.
Nam modo ceu longi fluitent de vertice crines,
Flamma comas imitata volat, tenuisque capillus
Diffusos radiis ardentibus explicat ignes.
Nunc prior hæc species dispersis ignibus exit,
Et globus ardentis sequitur sub imagine barbæ.
Interdum æquali laterum compagine ductus
Quadratamve trabem fingit, teretemve columnam.
Quinetiam tumidis exæquat dolia flammis
Procero distenta utero; parvosque capillos
Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbes.
Hirta figuratur tremulo sub lumine messis:
Lampadas & fissas ramosos fundit in ignes.
Præcipites stellæ passimque volare videntur,
Cum vaga per liquidum scintillant lumina Mundum:
Et tenues longis jaculantur crinibus ignes,
Exsiliuntque procul volucres imitata sagittas,
Arida cum gracili tenuatur semita filo.
Sunt autem cunctis permixti partibus ignes;
Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes;
Et penetrant terras, Ætnamque minantur Olympo;
Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas;
Ac silice in dura, viridique in cortice sedem

In-

Inveniunt, cum silva sibi collisa crematur.
Ignibus usque adeo Natura est omnis abundans.
Ne mirere faces subitas erumpere Cælo;
Aëraque accensum flammis lucere coruscis,
Arida complexum spirantis semina terræ,
Quæ volucer pascens ignis sequiturque fugitque;
Fulgura cum videas tremulum vibrantia lumen
Imbribus in mediis; & Cælum fulmine ruptum.
Sive igitur ratio præbentis semina terræ,
Involvens ignes potuit generare Cometas:
Sive illas Natura faces ob juncta creavit
Sidera, per tenues Cælo lucentia flammas:
Seu trahit ad semet rapido Titanius æstu,
Involvitque suo flammantes igne Cometas,
Ac modo demittit, sicut Cyllenius orbis,
Et Venus, accenso cum ducit vespere noctem,
Sæpe micant, falluntque oculos, rursusque revisunt:
Seu Deus instantis fati, miseratus in Orbem
Signa per affectus Cælique incendia mittit.
Numquam futilibus concanduit ignibus æther;
Squalidaque elusi deplorant arva coloni,
Et steriles inter sulcos defessus arator
Ad juga mœrentes cogit frustrata juvencos.
Aut gravibus morbis, & lentâ corpora tabe
Corripit exustis letalis flamma medullis,
Tabentesque rapit populos; totasque per urbes,
Publica succensis peraguntur fata sepulchris.
Qualis Erichtheos pestis populata colonos
Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
Alter in alterius labens cum fata ruebat.
Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant:
Cesserat officium morbis, & funera deerant
Mortibus & lacrimæ. Fessus defecerat ignis,
Et coacervatis ardebant corpora membris.
Ac tanto quondam populo vix contigit hæres.
Talia significant lucentes sæpe Cometæ.

Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
Ardentes sine fine rogos, cum Mundus, & ipsa
Ægrotet Natura novum sortita sepulchrum.
Quin & bella canunt ignes, subitosque tumultus,
Et clandestinis surgentia fraudibus arma.
Externas modo per gentes ut fœdere rupto
Cum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos,
Arserunt toto passim minitantia Mundo
Lumina, & ipsa tulit bellum Natura per ignes,
Opposuitque suas vires, finemque minata est.
Nec mirere graves hominum rerumque ruinas,
Sæpe domi culpa est. Nescimus credere Cælo.
Civiles etiam motus, cognataque bella
Significant. Nec plura alias incendia Mundus
Sustinuit, quam cum ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ
Ossa virûm, lacerosque prius superastitit artus:
Imperiumque suis conflixit viribus ipsum,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
Necdum finis erat, restabant Actia bella,
Dotali commissa acie, repetitaque rerum
Alea, & in ponto quæsitus rector Olympi,
Fœmineum sortita jugum cum pompa pependit,
Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
Restabant profugo servilia milite bella,
Cum patrios armis imitatus filius hostes
Æquora Pompejus cepit defensa parenti.
Sed satis hoc fatis fuerit. Jam bella quiescant,
Atque adamanteis Discordia cincta catenis
Æternos habeat frænos in carcere clausa.
Sit pater invictus patriæ, sit Roma sub illo:
Cumque Deum Cælo dederit, non quærat in Orbe.

MARCI MANILII ASTRONOMICON.

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

RÆFATUS *pauca Manilius de variis Argumentis, quæ ſibi alii ex aliis Poëtæ tractanda ſumpſerunt: novamque, & a nemine ante cantatam materiam aggreſſurum ſe profeſſus, I. Sidera quæque in ſuum quodque genus, inque ſuas quaſque varias ſpecies partitur; ſcilicet, in maſculina & fœminina: in humana & ferina: in bina & biformia: in averſa & directa: in diurna & nocturna: in terreſtria & aquoſa, inque ambigua: in fœcunda & ſterilia, inque communia: in currentia & ſtantia: inque denique feſſa & jacentia. II. Varias eorumdem ſiderum configurationes, quos Aſtrologi diverſos aſpectus vocant, eleganti admodum carmine inſtruit, docetque pariter quæ, quotve ſint* Trigona: *quæ, quotve* Quadrata: *quæ, quotve* Hexagona; *& quæ cu-*

juſque

jusque generis dextra, sinistrave dicantur. III. Signat ea Signa quae conjuncta, quae disparia, quaeve sunt opposita; necnon sub quibus Signis singula corporis humani membra sint in tutela. Notat etiam quae Signa dicantur sese audientia; quae sese videntia; quae amicantia, & quae inimica. IV. Contrarias & amicantes, ut ajunt, Signorum configurationes similiter adornat. Planetarum deinde varios aspectus ac terminos in Signis longo carmine prosequitur & notat. V. His omnibus animadversis, explicat duodecima, quae Graeci vocant Dodecatemoria Signorum, ac Planetarum. VI. Varias Cardinum ac locorum intermediorum rationes perquirit; effectusque ac dignitates singulorum distinguit & enumerat. VII. Denique duodecim caelestium Domorum censum agit, ac earumdem titulorum & tutelarum: certisque Domibus suum quemque proprium Planetam adscribit.

MAR-

MARCI MANILII ASTRONOMICON.

LIBER SECUNDUS.

Aximus Iliacæ gentis certamina vates;
Et quinquaginta regum regemque patremque;
Hectoreamque facem; tutamque sub Hectore Trojam;
Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
Instantis bello, geminata per agmina ponto;
Ultimaque in patria, captisque penatibus arma,
Ore sacro cecinit, patria & cui jura petenti,
Dum dabat, eripuit: cujusque ex ore profusos
Omnis posteritas latices in carmina duxit,
Amnemque in tenues ausa est deducere rivos
Unius fœcunda bonis. Sed proximus illi
Hesiodus memorat Divos, Divûmque parentes:
Et Chaos enixum terras: Orbemque sub illo
Infantem: primum titubantia sidera corpus:
Titanas juvisse senis cunabula magni:
Et sub fratre viri nomen, sine fratre, parentis:
Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum:
Omniaque immenso volitantia Numina Mundo.
Quinetiam ruris cultus, legesque rogavit,
Militiamque soli. Quos colles Bacchus amaret:
Quos fœcunda Ceres campos: quod Bacchus utrumque:
Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis:
Silvarumque Deos, sacrataque numina Nymphas:
Pacis opus, magnos Naturæ condit in usus.
Astrorum varias quidam dixere figuras,

Signa-

Signaque diffuſo paſſim labentia Cælo,
In proprium cujuſque genus, cauſſaſque tulere:
Perſea, & Andromedæ pœnas; matremque dolentem;
Solventemque patrem: raptamque Lycaone natam:
Officioque Jovis Cynoſuram; lacte Capellam;
Et furto Cycnum; pietate ad ſidera ductam
Erigonen; ictuque Nepam; ſpolioque Leonem;
Et morſu Cancrum; Piſces Cythereïde verſâ;
Lanigerum victo ducentem ſidera ponto.
Cæteraque ex variis pendentia caſibus aſtra,
Æthera per ſummum voluerunt fixa revolvi.
Quorum carminibus nihil eſt niſi fabula Cælum,
Terraque compoſuit Cælum, quæ pendet ab illo.

Quinetiam pecorum ritus, & Pana ſonantem
In calamos Sicula memorat tellure creatus:
Nec ſilvis ſilveſtre canit: perque horrida motus
Rura ferit dulces: Muſamque inducit in auras.

Ecce alius pictas volucres; & bella ferarum:
Ille venenatos angues: hic nata per herbas
Fata refert, vitamque ſua radice ferentes.

Quinetiam tenebris immerſum in Tartara natum
In lucem de nocte vocant, Orbemque revolvunt
Interius verſum, Naturæ fœdere rupto.

Omne genus rerum doctæ cecinere ſorores:
Omnis ad acceſſus Heliconis ſemita trita eſt;
Et jam confuſi manant de fontibus amnes,
Nec capiunt hauſtum, turbamque ad nota ruentem.

Integra quæramus rorantes prata per herbas,
Undamque occultis meditantem murmur in antris,
Quam neque durato guſtarint ore volucres,
Ipſe nec æthereo Phœbus libaverit igne.
Noſtra loquar. Nulli Vatum debebimus orſa.
Nec furtum, ſed opus veniet, ſoloque volamus
In Cælum curru: priva rate pellimus undas.

Namque canam tacitâ Naturæ mente potentem,
Inſuſumque Deum Cælo, terriſque, fretoque,

Ingen-

Ingentem æquali moderantem fœdere molem;
Totumque alterno conſenſu vivere Mundum,
Et rationis agi motu, cum ſpiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque irriget Orbem
Omnia pervolitans, corpuſque animale figuret.
  Quod niſi cognatis membris contexta maneret
Machina & impoſito pareret tota magiſtro,
Ac tantum Mundi regeret prudentia cenſum:
Non eſſet ſtatio terris; non ambitus aſtris;
Hæreretque vagus Mundus, ſtandoque rigeret;
Nec ſua diſpoſitos ſervarent ſidera curſus;
Noxque alterna diem fugeret, rurſumque fugaret;
Non imbres alerent terras; non æthera venti;
Non pontus gravidas nubes; nec flumina pontum;
Nec pelagus fontes; nec ſtaret Summa per omnes
Par ſemper partes æquo digeſta parente,
Ut neque deficerent undæ, nec ſidera nobis:
Nec Cælum juſto majuſve minuſve volaret.
Motus alit, non mutat, opus. Sic omnia toto
Diſpenſata manent Mundo, dominumque ſequuntur].
  Hic igitur Deus & Ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia Signis,
Quæ cogit, quanquam longo ſummota receſſu,
Sentiri tamen, ut vitamque ac fata miniſtrent
Gentibus, ac proprios per ſingula corpora mores.
  Nec minus eſt quærenda fides. Sic temperat arva
Cælum: ſic varias fruges redditque rapitque:
Sic pontum movet, & terris immittit & aufert.
  Atqui hæc ſeditio Pelagi nunc ſidere Lunæ
Mota tumet, nunc diverſo ſtimulata receſſu:
Nunc anni ſpatio Phœbum comitata volantem.
  Sic ſubmerſa fretis, concharum & carcere clauſa
Ad Lunæ motum variant animalia corpus:
Et cum damna tuas imitantur, Delia, vires,
Tu quoque fraternis reddis ſic oribus ora,
Atque iterum ex iiſdem repetis; quantumque reliquit,

Aut dedit ille, refers; & sidus sidere constat.
Denique sic pecudes & muta animalia terris,
Cum maneant ignara sui, legisque per ævum,
Natura tamen ad Mundum revocante parentem,
Attollunt animos, Cælumque ac sidera servant;
Corporaque ad Lunæ nascentis cornua lustrant:
Venturasque vident hiemes, reditura serena.
Quis dubitet post hæc hominem conjungere Cælo,
Cui eximiam Natura dedit linguamque, capaxque
Ingenium, volucremque animum, quem denique in unum
Descendit Deus atque habitat seque ipse requirit?
Mitto alias artes, quarum est permissa facultas,
Infidas adeo, nec nostri munera censûs,
Mitto, quod æquali nihil est sub lege tributum:
Mitto, quod & certum est & inevitabile Fatum:
Materiæque datum est cogi, sed cogere Mundo.
Quo patet Auctoris Summam, non corporis esse.
Quis Cælum possit, nisi Cæli munera nôsset,
Et reperire Deum, nisi qui pars ipse Deorum est?
Atque hanc convexi molem sine fine parentis;
Signorumque Choros: ac Mundi flammea tecta:
Æternum ac stellis adversus sidera bellum:
Ac terras Cæloque fretum, subjectaque utrisque
Cernere, & angusto sub pectore claudere possit,
Ni tantos animis oculos Natura dedisset,
Cognatamque sibi mentem vertisset ad ipsam;
Et tantum dictasset opus; Cæloque veniret
Quod vocat in Cælum, sacra ad commercia rerum,
Et primas quas dant leges nascentibus astra?
Quis neget esse nefas invitum prendere Mundum,
Et velut in semet captum deducere in orbem?
Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
Ipsa fides operi faciet pondusque fidemque.
Nam neque decipitur ratio, nec decipit unquam.
Rite sequenda via est a veris credita caussis,
Eventusque datus qualis prædicitur ante.

Quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
Audeat, & tantæ suffragia vincere Sortis?
Hæc ego divino cupiam cum ad sidera flatu
Ferre, nec turbam, nec turbæ carmina dicam:
Sed solus vacuo veluti vectatus in orbe,
Verbere agam currus, non occursantibus ullis;
Nec per iter socios commune gerentibus actus:
Sed Cælo noscenda canam, mirantibus astris,
Et gaudente sui Mundo per carmina vatis:
Vel quibus illa sacros non invidere meatus,
Notitiamque sui (minima est quæ turba per Orbem,)
Illa fluit, quæ divitias; quæ diligit aurum,
Imperia & fasces, mollemque per otia luxum,
Et blandis diversa sonis, dulcemque per aures
Affectum, at modico noscenda ad Fata labore.
Hoc quoque Fatorum est legem prædiscere Fati.
At primum astrorum varia est natura notanda
Carminibus per utrumque genus; nam mascula sunt sex:
Diversi totidem generis sub principe Tauro
Alternant genus, & vicibus variantur in orbem.
Humanas etiam species in parte videbis:
Nec mores distant. Pecudum pars atque ferarum
Ingenium facient. Quin jam signanda sagaci
Singula sunt animo, propria quæ sorte feruntur.
Nunc binis insiste: dabunt geminata potentes
Per socium effectus. Multum comes addit & aufert;
Ambiguisque valent, queîs sunt collegia, Fatis
Ad meritum noxamque. Duos per sidera Pisces,
Et totidem Geminos nudatis aspice membris;
His conjuncta manent alterno brachia nexu.
Dissimile est illis iter in contraria versis.
Par numerus: sed enim dispar natura notanda est.
Atque hæc ex paribus toto gaudentia censu
Signa manent, nihil exterius mirantur in ipsis,
Amissumve dolent; quædam quod parte recisa,
Atque ex diverso commissis corpore membris,

Ut Capricornus, & hic qui tentum dirigit arcum
Junctus equo: pars huic hominis, ſed nulla priori.
Hoc quoque ſervandum eſt alta diſcrimen in arte;
Diſtat enim geminâ duo ſint, duplâve figurâ.
Quinetiam Erigone binis numeratur in aſtris,
Nec facie ratio duplex. Nam definit Æſtas:
Incipit Autumnus media ſub Virgine utrimque.
Idcirco Tropicis præcedunt omnibus aſtra
Bina, ut Lanigero, Chelis, Cancroque, Caproque,
Quod duplices retinent connexo tempore vires.
Ut quod ſubſequitur Cancer per ſidera Fratres,
Ex Geminis alter florentia tempora Veris
Sufficit: Æſtatem ſubeuntem provehit alter.
Nudus uterque tamen, ſentit quia uterque calorem:
Ille ſeneſcentis Veris: ſubeuntis at ille
Æſtatis pars eſt, primæ ſors ultima partis.
Necnon Arcitenens, qui te, Capricorne, ſub ipſo
Præmittit, duplici formatus imagine fertur.
Mitior Autumnus molles ſibi vendicat artus
Materiamque hominis: fera tergo membra rigentem
Excipiunt Hiemem, mittuntque in tempora Signum.
Quoſque Aries præ ſe mittit duo, tempora Piſces
Bina ferunt: Hiemem claudit, Ver inchoat alter.
Cum Sol æquoreis revolans decurrit in aſtris
Hiberni coëunt cum vernis roribus imbres.
Utraque ſors humoris habet fluitantia Signa.
Quin tria Signa novem Signis conjuncta repugnant,
Et quaſi ſeditio Cælum tenet. Aſpice Taurum,
Cernis ut averſus redeundo ſurgat in arcum
Clunibus? & Geminos pedibus, teſtudine Cancrum
Surgere; cum rectis oriantur cætera membris?
Nec mirere moras, cum Sol adverſa per aſtra
Æſtivum tardis attollat menſibus annum.
Nec te prætereat, nocturna diurnaque Signa
Quæ ſint, perſpicere, & propria deducere lege,
Non tenebris aut luce ſuam peragentia ſortem,

Nam

(Nam commune foret nullo diſcrimine nomen,
Omnia quod certis vicibus per tempora fulgent,
Et nunc illa dies, nunc noctes illa ſequuntur:)
Sed quibus illa parens Mundi Natura ſacratas
Temporis attribuit partes ſtatione perenni.
Namque Sagittari Signum, rabidique Leonis,
Et ſua reſpiciens aurato vellere terga,
Nunc Piſces, nunc Cancer, & acri Scorpion ictu,
Aut vicina loco, diviſa aut partibus æquis,
Omnia dicuntur ſimili ſub ſorte diurna.
Cætera ſex numero, conſortia vel vice ſedis,
Interjecta locis totidem, nocturna feruntur.
Quinetiam ſex continuis dixere diurnas
Caſtris eſſe vices, quæ ſunt a principe Signo
Lanigeri: ſex a Librâ nocturna videri.
Sunt quibus eſſe diurna placet, quæ maſcula ſurgunt:
Fœminea in noctem tutis gaudere tenébris.
Quin nonnulla ſibi, nullo moſtrante, loquuntur
Neptuno debere genus, ſcopuloſus ut undis
Cancer, & effuſo gaudentes æquore Piſces.
Ut quæ terrenâ cenſentur ſidera ſorte,
Princeps armenti Taurus, regnoque ſuperbus
Lanigeri gregis eſt Aries; poſituſque duorum;
Prædatorque Leo; dumoſis Scorpius arvis.
Sunt etiam mediæ legis communia Signa,
Humida terrenis æquali ſidere mixta:
Ambiguus terræ Capricornus & æquoris undis,
Parſque mari innitens fundentis ſemper Aquarii.
Non licet a minimis animum deflectere rebus:
Nec quicquam rationis eget, fruſtrave creatum.
Fœcundum eſt proprie Cancri genus: acer & ictu
Scorpius; & partu complentes æquora Piſces.
Sed ſterilis Virgo eſt ſimili conjuncta Leoni:
Nec capit, aut captos effundit Aquarius ortus.
Inter utrumque manet Capricornus corpore mixto;
Et qui contento fulget Centaurus in arcu;

Communiſque Aries æquantem tempora Libram,
Et Geminos Taurumque pari ſub ſorte recenſet.
Nec tu nulla putes in eo commenta vocaſſe
Naturam rerum, quod ſunt currentia quædam,
Ut Leo & Arcitenens, Arieſque in cornua tortus.
Aut quæ recta ſuis librantur ſtantia membris,
Ut Virgo & Gemini, fundens & Aquarius undas.
Vel quæ feſſa ſedent pigras referentia mentes;
Taurus depoſitis collo ſopitus aratris:
Libra ſub emerito conſidens orbe laborum:
Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in aſtris:
Contra jacens Cancer patulam diſtentus in alvum:
Scorpius incumbens plano ſub corpore terræ:
In latus obliqui Piſces, ſemperque jacentes.
Quod ſi ſolerti circumſpicis omnia cura,
Fraudata invenies amiſſis ſidera membris:
Scorpius in Libra conſumit brachia: Taurus
Succidit in curvo claudus pede: lumina Cancro
Deſunt: Centauro ſupereſt & quæritur unum.
Sic noſtros caſus ſolatur Mundus in aſtris,
Exemploque docet patienter damna ſubire,
Omnis cum Cælo Fortunæ pendeat ordo,
Ipſaque debilibus formentur ſidera membris.
Temporibus quoque ſunt propriis pollentia Signa:
Æſtas a Geminis: Autumnus Virgine ſurgit:
Bruma Sagittifero: Ver Piſcibus incipit eſſe.
Quattuor in partes ſcribuntur ſidera terna:
Hiberna æſtivis, autumnis verna repugnant.
Nec ſatis eſt proprias Signorum noſcere formas.
Conſenſu quoque Fata movent, & fœdere gaudent;
Atque aliis alia ſuccedunt ſorte locoque.
Circulus ut dextro Signorum clauditur orbe,
In tres æquales diſcurrit linea ductus,
Inque vicem extremis jungit ſe finibus ipſa:
Et quæcumque ferit, dicuntur Signa Trigona,
In tria partitus quod ter cadit angulus aſtra,

Quæ

Quæ divisa manent ternis distantia Signis.
Laniger ut paribus spatiis duo Signa, Leonis,
Atque Sagittari, diverso conspicit ortu:
Virginis & Tauri Capricorno consonat astrum.
Cætera sunt simili ratione triangula Signa
Per totidem sortes, quæ desunt, condita Mundo.
Sed discrimen erit Dextris seu caussa: Sinistra,
Quæ subeunt: quæ præcedunt, Dextra esse feruntur.
Dexter erit Tauro Capricornus: Virgo, Sinistra.
Hoc satis exemplo est. Sic quæ divisa quaternis
Partibus, æquali laterum sunt condita ductu,
Quorum designat normalis virgula sedes,
Dextra ferunt. Libram Capricornus spectat: & illum
Conspicit hinc Aries: atque ipsum partibus æquis
Cancer: & hunc læva subeuntis sidera Libræ.
Semper enim dextris censentur Signa priora.
Sic licet in totidem partes deducere cuncta;
Ternaque bis senis quadrate fingere Signis,
Quorum proposito redduntur in ordine vires.
Sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
Divisum ut Signis Mundum putet esse quaternis:
Aut tria sub quinis Signis ornare Trigonum,
Ut socias vires & amicos exigat ortus,
Fœderaque inveniat Mundi cognata per astra,
Falsus erit. Nam quina licet sint undique Signa,
Qui tamen his Signis, quæ quinto quoque feruntur
Astra loco, fuerint nati, sentire Trigoni
Non poterunt vires; licet illud nomine servent,
Amisere: loco dotes numerisque repugnant.
Nam cum sint partes Orbis per Signa trecentæ,
Et ter vicenæ, quas Phœbi circuit ardor,
Tertia pars ejus numeri latus efficit unum
In tres perducti partes per Signa Trigoni.
Hanc autem numeri non reddit linea summam,
Si Signum a Signo, non pars a parte notetur;
Quod, quamvis duo sint hæc a dirimentibus astra,

Si tamen extremam lævi, primamve prioris
Inter se conferre voles, numerumque notare,
Ter quinquagenas implebunt ordine partes.
Transibit numerus formam, finesque sequentis
Consumet ductus. Licet ergo Signa Trigona
Dicantur, partes non servant illa Trigoni.
Hæc eadem species fallet per Signa Quadrata,
Quod cum totius numeri qui construit orbem,
Ter triginta Quadrum partes per sidera reddant,
Evenit ut, prima Signi de parte prioris
Si partem ad summam ducatur virga sequentis,
Bis sexagenas faciat: sin summa prioris,
Et pars confertur subjuncti prima, duorum
Signorum numerum medium transitque, refertque;
Triginta duplicat partes, pars tertia deerit:
Et quamvis quartum a quarto quis computet astrum,
Naufragium facient partes ipsius in ipsis.
Non igitur satis est Signis numerasse Trigona:
Quadrative fidem Cæli per Signa quaterna.
Quadrati si forte voles effingere formam;
Aut trinis paribus facies cum membra Trigoni:
Hic poscit quintam partem centesima summa:
Illic amittit decimam. Sic convenit ordo.
Et queiscunque quater cunctis favet angulus usque,
Quæque loca in triplici signarit linea ductu,
Cum signata viæ linquet dispendia rectæ,
His Natura dedit communi fœdere legem,
Inque vicem affectus & mutua jura favoris.
Quocirca non omnis habens genitura Trigonos
Consumet ductus. Licet ergo Signa Trigonæ
Dicantur partis: non servant illa Trigonis
Consensum Signis. Nec cum sint forte Quadratâ,
Continuo inter se servant commercia rerum.
Distat enim [an] partes consumat linea justas,
Detractetve modum numeri quem circulus ambit:
Nunc tres efficiat, nunc quattuor undique ductus,
Quos

Quos in plura jubet ratio procedere Signa
Interdum, quam ſint numeris memorata per orbem.
Sed longe major vis eſt per Signa Trigoni,
Quam quibus eſt titulus ſub quarto quoque quadratus.
Altior eſt horum ſummoto linea templo:
Illa magis vicina meat, Cæloque recedit;
Et propius terras accedit viſus eorum,
Aëraque infectum noſtras dimittit ad auras.
Deviaque alternis data ſunt commercia Signis:
Mutua nec magno conſenſu fœdera ſervant,
Invita anguſto quod linea flectitur orbe:
Nam tum per calles formantur ſingula limos
Sidera, & alterno divertitur angulus aſtro,
Sexque per anfractus curvatur virgula in orbem:
A Tauro venit in Cancrum: tum, Virgine tacta,
Scorpion ingreditur, quo te, Capricorne, rigentem,
Et geminos a te Piſces, adverſaque Tauro
Sidera contingens finit, qua cœperat, orbem.
Alterius ductûs locus eſt per tranſita Signa.
Utque ea prætercam quæ ſunt mihi ſingula dicta,
Flexibus hic totidem ſimilis fit circulus illi.
Tranſverſos igitur fugiunt ſubeuntia viſus,
Quod nimis inclinant, ac ne limiſque videntur,
Vicinoque latent. Ex recto certior ictus.
Tertia convexo conduntur Signa receſſu;
Et quæ ſuccedit, connexa eſt linea Cælo,
Singula circuitu quæ tantum tranſeat aſtra.
Vis ejus procul eſt, altoque vagatur Olympo,
Et tenues vires ex longo mittit in Orbem.
Sed tamen eſt illis fœdus ſub lege propinqua,
Quod non diverſum genus eſt, quod euntibus aſtris,
Maſcula ſex maribus reſpondent: cætera ſexus
Fœminei ſic conjungunt commercia Mundi.
Sic, inquam, alternis paret Natura figuris,
Et cognata jacent generis ſub legibus aſtra.
Jam vero nulla eſt hærentibus addita Signis

Gra-

Gratia; nam consensus hebet, quia visus ademtus.
In se cuncta ferunt animos, quæ cernere possunt.
Sunt & diversi generis connexa per orbem
Mascula fœmineis, semperque obsessa vicissim.
Disparibus non ulla datur concordia Signis:
Sexta quoque in nullas memorantur commoda vires,
Virgula per totum quod par non ducitur orbem:
Sed duo Signa facit mediis summota quaternis,
Tertius absumto ductus non sufficit orbe.
At quæ diversis ex partibus astra refulgent,
Per medium adverso Mundum pendentia vultu,
Et toto divisa manent contraria Cælo.
Singula quæque loco quamvis summota ferantur,
Ex longo tamen illa valent, viresque ministrant
Vel bello, vel pace suas, ut tempora poscunt;
Nunc Phæbo, stellis nunc & dictantibus iras.
Quod si forte libet, quæ sunt contraria Signa
Per titulos celebrare suos sedesque, memento
Solstitium brumæ, Capricornum opponere Cancro:
Lanigerum Libræ, par nox in utroque diesque:
Piscibus Erigonen: Juvenique Urnæque Leonem:
Scorpius e summo cum fulget, Taurus in imo est:
Et cadit Arcitenens, Geminis orientibus Orbi.
Observant inter sese contraria cursus:
Sed quanquam adversis fulgent contraria Signis,
Natura tamen interdum sociata feruntur,
Et genere. Exemplis concordia mutua surgit,
Mascula si paribus; vel si diversa suorum
Respondent generi. Pisces & Virginis astrum
Adversi volitant, sed amant concordia jura,
Et vincit Natura locum: sed vincitur ipsa
Temporibus, Cancerque tibi, Capricorne, repugnat,
Fœmina fœmineo, quia Brumæ diffidet Æstas.
Hinc rigor & glacies, nivibusque albentia rura:
Hinc sitis & sudor, nudusque in collibus Orbis,
Æstivosque dies æquat nox frigida brumæ.

Sic bellum Natura gerit, discordat & annus.
Nec mirere in eâ pugnantia sidera parte:
At non Lanigeri Signum, Libræque repugnat
In totum, quia Ver Autumno tempore differt:
Fructibus hic implet maturis, floribus illud;
Sed ratione pares, æquali nocte diebus,
Temporaque efficiunt simili concordia textu,
Permixtosque dies, mediis Hiemem inter & Æstum
Articulis, uno servantia tempore utrinque,
Quo minus infesto decertent sidera Cælo.
Talis erit ratio diversis addita Signis.
His animadversis rebus, quæ proxima cura,
Noscere tutelas, adjectaque numina Signis;
Et quæ cuique Deo rerum Natura dicavit,
Cum divina dedit magnis Virtutibus ora,
Condidit & varias sacro sub nomine vires,
Pondus uti rebus persona imponere possit.
Lanigerum Pallas: Taurum Cytherea tuetur:
Formosos Phœbus Geminos: Cyllenie, Cancrum:
Juppiter & cum matre Deûm regit ipse Leonem:
Spiciferæ est Virgo Cereris: fabricataque Libra
Vulcano; pugnax Mavorti Scorpius hæret:
Venantem Diana virum, sed partis equinæ;
Atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta:
E Jovis adverso Junonis Aquarius astrum est:
Agnoscitque suos Neptunus in æquore Pisces.
Hinc quoque magna tibi veniant momenta futuri;
Cum ratio tua per stellas & sidera curret,
Argumenta petes omni de parte, viasque
Artis, ut ingenio divina potentia surgat,
Exæquentque fidem Cæli mortalia corda.
Accipe divisas hominis per sidera partes,
Singulaque propriis parentia membra figuris,
In queîs præcipuas toto de corpore vires
Exercent. Aries caput est ante omnia princeps
Sortitus: censusque sui pulcherrima colla

Tau-

Taurus: & in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: pectusque locatum
Sub Cancro est: laterum regnum, scapulæque Leonis,
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: & Scorpius inguine gaudet:
Centauro femora accedunt: Capricornus utrisque
Imperat in genibus: crurum fundentis Aquarii
Arbitrium est: Piscesque pedum sibi jura reposcunt.
Quinetiam propriis inter se legibus astra
Conveniunt, & certa gerunt commercia rerum:
Inque vicem præstant visus, atque auribus hærent:
Aut odium fœdusve gerunt: conversaque quædam
In semet proprio ducuntur plena favore.
Idcirco adversis nonnunquam gratia Signis,
Et bellum sociata gerunt, alienaque sede
Inter se generant conjunctos omne per ævum:
Utrique & sorti pugnant, fugiuntque vicissim.
Sic Deus in leges Mundum cum conderet omnem,
Affectus quoque divisit variantibus astris:
Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures:
Junxit amicitias horum sub fœdere certo,
Cernere ut inter se possint audireque quædam,
Diligerent alia, & noxas bellumque moverent:
His etiam propriæ foret indulgentia sortis,
Ut se diligerent semper, sibique ipsa placerent.
Sicut naturas hominum plerasque videmus,
Qui genus ex Signis ducunt formantibus artus.
Consilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est;
Audit se, Libramque videt, frustratur amando.
Taurus, Lanigero qui fraudem nectit, & ultra
Fulgentes videt, atque audit per sidera Pisces,
Virgine amans capitur. Sic quondam gesserat ante
Europam dorso retinentem cornua lævâ,
Indutusque Jovi. Geminorum ducitur auris
Ad Juvenem æternas fundentem Piscibus undas:
Inque ipsos animus Pisces; oculique Leonem.

Can-

Cancer (ut adverso Capricornus conditur astro)
Vertitur in semet oculis; in mutua tendit
Auribus: at Cancri captatur Aquarius astro.
At Leo cum Geminis aciem conjungit, & aures
Centauro geminas; Capricorni diligit astrum.
Erigone Taurum spectat, sed Scorpion audit,
Atque Sagittifero conatur nectere fraudem.
Libra suos sequitur sensus, solumque videndo
Lanigerum, atque animo complexa est Scorpion infra.
Ille videt Pisces, audit quæ est proxima Libræ.
Necnon Arcitenens magno parere Leoni
Auribus, atque oculis Signum fundentis Aquarii
Conspicere assuevit; solamque ex omnibus astris
Diligit Erigonen. Contra Capricornus in ipsum
Convertit visus. (Quid enim mirabitur ille
Majus, in Augusti felix cum fulserit ortum?)
Auribus & summi captat fastigia Cancri.
Et nudus Geminis intendit Aquarius aurem,
Sublimemque colit Cancrum, spectatque reducta
Tela Sagittarî. Pisces ad Scorpion acrem
Direxere aciem, cupiuntque attendere Taurum.
Has Natura vices tribuit, cum sidera finxit.
His orti similes referunt per mutua sensus,
Cum cupiunt audire alios, aliosque videre:
Horum odio, nunc horum iidem ducuntur amore:
Illis insidias tendunt, captantur ab illis.
Quin adversa meant etiamque Trigona Trigonis,
Altera quæ in bellum diverso limite ducit
Linea. Sic veri per totum consonat ordo:
Namque Aries, Leo, & Arcitenens sociata Trigono
Signa negant Chelis fœdus, totique Trigono,
Quod Gemini excipiunt, fundens & Aquarius undas.
Idque duplex ratio cogit verum esse fateri.
Quod tria Signa tribus Signis contraria fulgent:
Quodque æterna manent hominum bella atque ferarum.
Humana est facies Libræ, diversa Leonis.

Idcirco cedunt pecudes, queis viribus amplis
Consilium est majus. Victus Leo fulget in astris:
Aurea Lanigero concessit sidera pellis:
Ipse suæ parti Centaurus tergore cedit.
Usque adeo est hominis virtus! Quo mirer ab illis
Nascentis Libræ superari posse Trigonum.
Quinetiam brevior ratio est per Signa sequenda:
Nam quæcumque nitent humanâ condita formâ
Astra, manent illis inimica & victa ferarum.
Sed tamen in proprias secedunt singula mentes,
Et privata gerunt secretis hostibus arma.
Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis,
Et Libra, & gemini Piscis quos protulit unda.
In partes Tauri sub Cancro nata feruntur
Pectora, & in Chelis, & quæ dat Scorpius acer,
Et Pisces. At quos Geminorum sidera formant,
His cum Lanigero bellum est ejusque Trigono.
In Cancro genitos Capricorni semina lædunt,
Et Libræ partus & quos dat Virginis astrum,
Quique sub adversi numerantur sidere Tauri.
Lanigeri communis erit rabidique Leonis
Hostis, sed totidem bellum subscribitur astris.
Erigone Taurumque timet geminumque sub arcu
Centaurum, & Pisces, & te, Capricorne, rigentem:
Maxima turba petit Libram, Capricornus & illi
Adversus Cancer, Chelis quod utrumque Quadratum est.
Quæque in Lanigeri numerantur Signa Trigono,
Scorpius in totidem fœcundus creditur hostis;
Æquoreum Juvenem, Geminos, Taurum atque Leonem,
Erigonen, Libramque fugit metuendus & ipse.
Quique Sagittiferi veniunt de sidere partus,
Hos Geminis nati, Libraque & Virgine & Urna
Depressisse volunt, Natura & lege jubente.
Hæc eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
Et quos æternis perfundit Aquarius undis,
Ad pugnam veniens agitat, totumque Trigonum,
Tur-

Turba, ſub unius Juvenis virtute, ferarum.
Piſcibus exortos vicinus Aquarius urget,
Et Gemini fratres, & quos dat Virginis aſtrum,
Quique Sagittiferi veniunt ſub ſidere nati.
  Nec ſola hæc ratio, quæ dat naſcentibus arma,
Inque odium generat partus, & mutua velle:
Sed plerumque manent inimicâ tertiâ quæque
Lege, in tranſverſum vultu defixa maligno;
Quæque manent quocumque loco contraria Signa,
Adverſoſque gerunt inter ſe ſeptima viſus;
Tertia quæque illis utriſque Trigona feruntur.
Nec ſit mirandum ſi fœdus non datur aſtris,
Quæ ſunt adverſis Signis cognata, Trigoni.
  Per tot Signorum ſpecies contraria ſurgunt
Corpora, totque modis, quoties inimica creantur.
Perque tot ætates hominum, tot tempora & annos,
Tot bella, & varios etiam ſub pace labores,
Si Fortuna fidem quærat, vix invenit uſquam.
Ah! quanta eſt ſcelerum moles per ſæcula cuncta,
Quamque onus invidiæ non excuſſabile terris!
Venales ad fata patres, matrumque ſepulchra:
Impoſuit Phœbus noctem, terraſque reliquit.
Quid loquar everſas urbes, & prodita templa,
Et varias pacis clades, & mixta venena,
Inſidiaſque fori, cædes in mœnibus ipſis,
Et ſub amicitiæ graſſantem nomine turbam?
In populo ſcelus eſt, & abundant cuncta furore:
Et fas atque nefas mixtum, legeſque per ipſas
Sævit nequities. Pœnas jam noxia vincit.
Scilicet, in multis quoniam diſcordia Signis
Corpora naſcuntur, pax eſt ſublata per Orbem,
Et fidei rarum fœdus, paciſque tributum.
Utque ſibi Cælum, ſic Tellus diffidet ipſa;
Atque hominum gentes inimica ſorte feruntur.
  Idcirco nihil ex ſemet Natura creavit
Pectore amicitiæ majus, nec rarius unquam.

Unus

Unus erat Pylades, unus qui mallet Orestes
Ipse mori: lis una fuit per sæcula mortis,
Alter quod raperet fatum, non cederet alter.
Et duo quæ potuere sequi vix noxia pœnis.
Optavitque reum sponsor non posse reverti:
Sponsoremque reus timuit, ne solveret ipsum.
Si tamen & cognata cupis dignoscere Signa,
Quæ jungunt animos, & amica sorte feruntur;
Lanigeri partus cum toto junge Trigono.
Simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
Prosequitur genitos, & te, Centaure, creatos.
Quâ colitur namque est naturâ mitius astrum,
Expositumque suæ noxæ sine fraudibus ullis:
Nec minus ingenio molli, quam corpore constat.
Illis est feritas Signis, prædæque cupido,
Venalisque animus nonnunquam excedere cogit
Commoditate fidem, nec longa est gratia facti.
At cum Lanigeri partui sub utroque Trigono
Non parcit, sed rara gerit pro tempore bella,
(Quod feritas utriusque magis pro tempore cogit)
Plus tamen in duplici numerandum est roboris esse,
Cui commixtus homo est, quam te, Nemeæ, sub uno.
Idcirco pax est Signis & mixta querela.
Quinetiam Tauri Capricorno jungitur astrum;
Nec magis illorum coëunt ad fœdera mentes.
Virgineos etiam partus, quicumque creantur
Tauro, complecti cupiunt: sed sæpe queruntur.
Quosque dabunt Chelæ, & quos dat Aquarius ortus,
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.
Magnus erit Geminis amor & concordia duplex:
Magnus & in multos veniet successus amicos.
Scorpius & Cancer fraterna in nomina ducunt
Ex semet genitos. Illis (nam sæpe est subdolus actus)
Scorpius aspergit noxas sub nomine amici.
At quibus in lucem Pisces venientibus adsunt,
His non una manet semper sententia cordi:

Com-

Commutant animos interdum, & fœdera rumpunt,
Ac repetunt: tectæque lues sub fronte vagantur.
Sic erit ex Signis odium tibi paxque notanda.
In terris geniti tali sub lege creantur.
  Nec satis est tantum solis insistere Signis.
Contemplare locum Cæli, sedemque Vagantum.
Parte genus variant; & vires linea mutat.
Nam sua Quadratis veniunt, sua jura Trigonis,
Et quæ per senos decurrit virgula ductus,
Quæque secant medium transverso limite Cælum.
Hinc modo dat Mundus vires, modo detrahit idem:
Quæque illic sumunt iras, hîc acta reponunt;
Distat enim surgantne eadem, subeantne, cadantne.
Crebrius adversis odium est: cognata Quadratis
Corpora censentur Signis: & amica Trigonis.
  Nec ratio obscura est, nam quartum quodque locavit
Ejusdem generis Signum Natura per orbem.
Quattuor æquali Cælum discrimine signant,
In quibus articulos anni Deus ipse creavit.
Ver Aries: Cererem Cancer: Bacchumque ministrat
Libra: Caper Brumam, genitusve ad frigora Piscis.
Nec non & duplici quæ sunt connexa figura,
Quartum quemque locum retinent. Duo cernere Pisces,
Et geminos Juvenes, duplicemque in Virgine formam,
Et duo Centauri licet uno corpore textos.
Sic & simplicibus Signis stat forma quadrata;
Nam neque Taurus habet comitem: nec jungitur ulli
Horrendus Leo: nec metuit sine corpore quenquam
Scorpius: atque uno censetur Aquarius astro.
Sic quæcumque manent quadrato condita templo
Signa, parem referunt numeris aut tempore sortem;
Ac veluti cognata manent sub fœdere tali.
Idcirco Affines signant, gradibusque propinquis
Accedunt, unâque tenent sub imagine natos.
Quotquot Cardinibus proprio quadrante moventur
Proxima, Vicinis subscribunt. Tertia quæque

Hoſpitibus. Sic aſtrorum ſervabitur ordo.
Quæ quanquam in partes diviſi quattuor orbis
Sidera quadrata efficiunt, non lege Quadrati
Cenſentur: minor eſt numeri quam Cardinis uſus.
Longior in ſpatium porrecta eſt linea majus,
Quæ tribus emenſis Signis, facit aſtra Trigona.
Hæc ad amicitias imitantes jura gradumque
Sanguinis, atque animis hærentia pectora ducunt.
Utque ipſa ex longo coëunt ſummota receſſu:
Sic nos conjungunt majoribus intervallis.
Hæc meliora putant, mentes quæ jungere poſſunt,
Quam quæ nonnunquam fœdus ſub ſanguine fallunt.
Jam nihil in totum ſervit ſibi, mixta feruntur.
Ipſis dant fines Aſtris, capiuntque viciſſim;
Quæ mihi mox certo digeſta ſub ordine ſurgent.
Adde ſuas partes Signis, ſua partibus aſtra:
Omnibus ex iſtis ratio eſt repetenda per artem,
Pacata infeſtis Signa ut perdiſcere poſſis.
Perſpice nunc tenuem viſu rem, pondere magnam,
Quæ tantum Grajo ſignari nomine poſſit,
Dodecatemoria in titulo ſignantia cauſſas.
Nam cum tricenas per partes ſidera conſtent,
Rurſus bis ſenis numerus deducitur omnis.
Ipſa igitur ratio binas in partibus eſſe
Dimidiaſque docet partes. His finibus eſſe
Dodecatemorion conſtat, bis ſenaque cuncta
Omnibus in Signis, quæ Mundi conditor ille
Attribuit totidem numero fulgentibus aſtris,
Ut ſociata forent alternâ ſidera ſorte;
Et ſimilis Mundus ſibi, & omnia in omnibus aſtra,
Quorum mixturis regeret concordia corpus,
Et tutela foret communi mutua cauſſâ?
Idcirco quamquam Signis naſcuntur iiſdem,
Diverſos referunt mores, inimicaque vota:
Et ſæpe in pecudes errat Natura, maremque
Fœmina ſubſequitur: miſcentur ſidere partus,

Sin-

Singula adversis variant quot partibus astra,
Dodecatemoriis proprias mutantia caussas.
Nam quid sit, cujusve canam, quove ordine constet,
Ne vagus ignotis Signorum partibus erres.
Ipsa suo retinent primas in corpore partes
Sidera: vicinis subeuntes attribuuntur:
Cætera pro numero ducunt ex ordine partes,
Ultima & extremis ratio conceditur astris.
Singula sic retinent binas in sidera quæque
Dimidiasque sui partes: & summa repletur
Sortibus exactis triginta sidere in omni.
  Nec genus est unum, ratio nec prodita simplex,
Pluribus inque modis verum Natura locavit,
Diduxitque vias, voluitque per omnia quæri.
  Hæc quoque comperta est ratio sub nomine eodem:
Quacumque in parte, nascentum tempore, Luna
Constiterit, numeris hanc ter dispone quaternis,
(Sublimi totidem quia fulgent sidera Mundo)
Inde suas illi Signo, quo Luna refulsit,
Et quæ dehinc fuerint, partes numerare memento.
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *
  Proxima tricenas partes sententia ducit:
Hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
In binas sortes adjectâ parte locetur
Dimidiâ, reliquis tribuatur ut ordine Signis.
In qua destituet te, justum Luna tenebit
Dodecatemorion Signi. Post cætera duces
Ordine quæque suo, sicut stant astra locata.
  Hæc quoque te ratio ne fallat, perspice paucis.
Major in effectu, minor est, quod partibus ipsis
Dodecatemorii quid sit, quod dicitur esse
Dodecatemorion. Namque id per quinque notatur
Partes; nam totidem præfulgent sidera Cælo,
Quæ vaga dicuntur: ducunt & singula partes

Dimidias, viresque in eis & jura capessunt.
In quocunque igitur stellæ quandoque locatæ
Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.
Cujus enim stellæ fines in sidere quoque
Inciderint, dabit effectus in viribus ejus.
Undique miscenda est ratio, per quam omnia constant.
Verum hæc posterius proprio cuncta ordine reddam.
Nunc satis est docuisse suos ignota per usus,
Ut cum perceptis steterit fiducia membris,
Sic totum corpus facili ratione notetur.
Et bene de summa veniet post singula carmen.
Ut rudibus pueris monstratur littera primum
Per faciem nomenque suum; tum ponitur usus:
Tum conjuncta suis formatur syllaba nodis:
Hinc verbis structura venit per verba legendi:
Tunc rerum vires, atque artis traditur usus,
Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
Singulaque in summâ prodest didicisse priora.
Quæ nisi constiterint propriis fundata elementis,
Versis, quæ propere dederint præcepta magistri,
Effluat in vanum rerum præposterus ordo.
Sic mihi per totum volitanti carmine Mundum,
Erutaque obstrusâ penitus caligine Fata,
Pieridum numeris etiam modulata canenti,
Quaque Deus regnat revocanti numen ab arce,
Per partes ducenda fides, & singula rerum
Sunt gradibus tradenda suis, ut, cum omnia certa
Notitiâ steterint, proprios revocentur ad usus.
Ac velut in nudis cum surgunt mœnibus urbes,
Conditor & vacuos muris circumdare colles
Destinat, ante manu quam tentet scindere fossas,
Vertit opus; ruit ecce nemus; saltusque vetusti
Procumbunt, Solemque novum, nova sidera cernunt;
Pellitur omne loco volucrum genus atque ferarum,
Antiquasque domos & nota cubilia linquunt:
Ast alii silicem in muros, & marmora templis
Riman-

Rimantur; ferrique rigor per tempora nota
Quæritur; hinc artes; hinc omnis convenit uſus;
Tunc demum conſurgit opus, cum cunctæ ſuperſunt,
Ne medios rumpat curſus præpoſtera cura.
Sic mihi cunctanti tantæ ſuccedere moli,
Materies primum, rerum ratione remotâ,
Tradenda eſt, ratio ne ſit poſt irrita, neve
Argumenta novis ſtupeant naſcentia rebus.
  Ergo age noſcendis animum compone ſagacem
Cardinibus, qui per Mundum ſunt quattuor omnes
Diſpoſiti ſemper, mutantque volantia Signa.
Unus ab exortu Cæli naſcentis in Orbem,
Qui primum terras æquali limite cernit.
Alter ab adverſa reſpondens ætheris ora,
Unde fugit Mundus, præcepſque in Tartara tendit.
Tertius excelſi ſignat faſtigia Cæli,
Quo defeſſus equis Phœbus ſubſiſtit anhelis,
Declinatque diem, mediaſque examinat umbras.
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
In quo principium eſt reditûs, finiſque cadendi
Sideribus; pariterque Occaſus cernit & Ortus.
Hæc loca præcipuas vires, ſummoſque per artem
Fatorum effectus referunt, quod totus in illis
Nititur æthereis veluti compagibus Orbis:
Quæ niſi perpetuis alterna ſorte volantem
Curſibus excipiant, nectantque in vincula bina
Per latera, atque imum templi ſummumque cacumen,
Diſſociata fluat reſoluto machina Mundo.
  Sed diverſa tamen vis eſt in Cardine quoque,
Et pro ſorte loci variant, atque ordine diſtant.
  Primus erit ſummi qui regnat culmine Cæli,
Et medium tenui partitur limite Mundum,
Quem capit excelſâ ſublimem gloria ſede.
Scilicet hæc tutela decet faſtigia ſumma,
Quidquid ut emineat ſibi vendicet, & decus omne
Adſerat, & varios tribuendo regnet honores.

Hinc favor & ſpecies, atque omnis gloria vulgi:
Reddere jura foro: componere legibus Orbem:
Fœderibuſque ſuis externas jungere gentes:
Et pro ſorte ſua cujuſque extollere nomen.
Proximus eſt ima quanquam ſtatione locatus,
Suſtinet æternis nixum radicibus Orbem:
Effectu minor in ſpecie, ſed major in uſu:
Fundamenta tenet rerum, cenſuſque gubernat:
Quam rata ſint foſſis ſcrutatur vota metallis,
Atque ex occulto quantum contingere poſſis.
Tertius æquali pollens in parte nitentem
Qui tenet exortum, quâ primum ſidera ſurgunt:
Unde dies redit, & tempus deſcribit in horas;
Hinc inter Graïas Horoſcopus editur urbes,
Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet.
Hic tenet arbitrium vitæ; atque hic regula morum eſt;
Fortunamque dabit rebus, ducetque per artes;
Qualiaque excipiant naſcentes tempora prima;
Quos capiant cultus; quali ſint ſede creati,
Utcumque admixtis ſubſcribant viribus aſtra.
Ultimus, emenſo qui condit ſidera Mundo,
Occaſumque tenens ſubmerſum reſpicit Orbem,
Pertinet ad rerum ſummas, finemque laborum;
Conjungitque epulas, extremaque tempora vitæ,
Otiaque & cœtus hominum, cultuſque Deorum.
Nec contentus eris percepto Cardine quoque:
Intercepta etiam memori ſunt mente notanda,
Per majus dimenſa, ſuas reddentia vires.
Quidquid ab exortu ſummum curvatur in Orbem,
Ætatis primæ, naſcentiſque aſſerit annos.
Quod ſummo premitur devexum culmine Mundi,
Donec ad Occaſus veniat, puerilibus annis
Succedit, teneramque regit ſub ſede juventam.
Quæ pars Occaſus, interque imumque ſub Orbem
Deſcendit, regit hæc maturæ tempora vitæ,
Et propriâ ſerie, varioque exercita curſu.

At

At quæ perficitur curſu redeunte ſub imo,
Tarda ſupinatum laſſatis viribus arcum
Aſcendens, ſeros demum complectitur annos,
Labenteſque dies vitæ, tremulamque ſenectam.
Omne quidem Signum ſub qualicunque figura
Partibus inficitur Mundi; locus imperat aſtris,
Et dotes noxamque facit. Vertuntur in orbem
Singula, & accipiunt vires, Cæloque remittunt.
Vincit enim Natura genus, legeſque miniſtrat
Finibus in propriis, & prætereuntia cogit
Eſſe ſui moris, vario nunc dives honore,
Nunc ſterilis, pœnamque ferentia ſidera ſedis.
Quæ ſuper exortum eſt a ſummo tertia Cælo,
Infelix regio, rebuſque inimica futuris,
Et vitio fœcunda nimis. Nec ſola, ſed illi
Par erit, adverſo quæ fulget ſidere ſedes
Juncta ſub Occaſu. Ne præſtet Cardine Mundi,
Utraque præteritâ fertur dejecta ruinâ:
Porta laboris erit, ſcandendum eſt atque cadendum.
Nec melior ſuper Occaſum, contraque ſub Ortu
Sors agitur Mundi. Præceps hæc, illa ſuperne
Pendens aut meruit vicino Cardine finem,
Aut fraudata cadet. Merito Typhonis habentur
Horrendæ ſedes, quem Tellus ſæva profudit,
Cum bellum Cælo peperit, nec matre minores
Exſtiterunt partus: ſed fulmine rurſus in altum
Compulſi, monteſque ſuper rediere cadentes;
Ceſſit & in tumulum belli, vitæque Typhoeus:
Ipſa tremit mater flagranti monte ſub Ætna.
At quæ fulgenti ſequitur faſtigia Cælo
Proxima, (neve ipſi cedat qui fungitur alto)
Spe melior, palmamque petens, victrixque priorum,
Altius inſurgit ſummæ comes addita fini:
Imperiiſque manent curſus, nec vota ſuperſunt.
Quocirca minime eſt mirum ſi proxima ſummo,
Atque eadem interior venerandâ ſorte dicatur:

Cui titulus felix, cenſum ſi proxima Grajæ
Noſtra ſubit linguæ, veterique à nomine nomen.
Juppiter hîc habitat. Fortunæ crede regenti.
Huic in perverſum ſimilis dejecta ſub Orbe,
Imaque ſubmerſi contingens culmina Mundi,
Adverſâ quæ parte nitet, defeſſa peractâ
Militiâ, rurſuſque novo devota labori,
Cardinis & ſubitura jugum, ſortemque potentem,
Nondum ſentit onus Mundi, jam ſperat honorem.
Dæmonien memorant Graii: Romana per ora
Quæritur inverſo titulus. Sub corde ſagaci
Conde locum, numenque Dei, nomenque potentis.
Quæ tibi poſterius magnos revocantur ad uſus,
His momenta manent noſtræ plerumque ſalutis,
Bellaque morborum tætris pugnantia telis.
Viribus ambiguum geminis, cauſſaque diei,
Nunc huc, nunc illuc ſortem mutantis utramque.
Sed medium poſt caſtra diem, curvataque primum
Culmina nutantis ſummo de vertice Mundi,
Æthere Phœbus amat: ſub quo quoque corpora noſtra
Decernunt vitia, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. Deus ille locus ſub nomine Grajo
Dicitur. Huic adverſa nitens, quæ prima reſurgit
Sedibus ex imis, iterumque reducit Olympum,
Pars Mundi, fulvumque nitet, noctemque gubernat,
Et dominam agnoſcit Phœben, fraterna videntem
Regna per adverſas Cæli fulgentia partes,
Fataque damnoſis imitantem finibus Orbis.
Huic parti Dea nomen erit Romana per ora:
Græcia voce ſua titulum deſignat eumdem.
Arce ſed in Cæli, qua ſumma acclivia finem
Inveniunt, quâ principium declivia ſumunt,
Culminaque inſurgunt Occaſus inter & Ortus,
Suſpenduntque ſuo libratum examine Mundum,
Aſſerit hanc Cytherea ſibi per ſidera ſedem,
Et veluti faciem Mundi ſua collocat ora,

Per quæ humana regit. Propria huic eſt addita parti
Vis, ut connubia & thalamos tædaſque gubernet.
Hæc tutela decet Venerem ſua tela movere.
Nomen erit Fortuna locô; quod percipe mente,
Ut brevia in longo compendia carmine præſtem.
  At qua ſubſidit converſo Cardine Mundus
Fundamenta tenens, adverſum & ſuſpicit Orbem,
Ac media ſub nocte jacet, Saturnus in illa
Parte ſuas agitat vires, dejectus & ipſe.
Imperio quondam Mundi, ſolioque Deorum
Et pater in patrios exercet Numina caſus,
Fortunamque ſenum. Prima eſt tutela duorum,
Naſcentum atque patrum, quæ Cæli condita pars eſt.
Aſperum erat tempus, titulum cui Græcia fecit
Dæmonium, ſignatque ſuas pro nomine vires.
  Nunc age, ſurgentem primo de Cardine Mundum
Reſpice quâ ſolito naſcentia Signa recurſu
Incipiunt: udus gelidis & Phœbus ab undis
Enatat; & fulvo paulatim accenditur igne,
Et tua templa ferit, Majâ Cyllenie nate,
O! facies ſignata notâ, quod nomen & ipſi
Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum.
In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, éque illâ ſuſpendit vota parentum.
  Unus in Occaſu locus eſt ſuper: ille ruentem
Præcipitat Mundum terris, & ſidera merſat,
Tergaque proſpectat Phœbi, qui viderat ora.
Ne mirere nigri ſi Ditis janua fertur,
Et finem vitæ retinet, mortique locatur.
Hinc etiam ipſe dies moritur, terraſque per Orbem
Subripit, & noctis captum ſub carcere claudit.
Nec non & Fidei tutelam vendicat ipſam,
Pectoris & pondus. Tanta eſt in ſede poteſtas,
Quæ vocat & condit Phœbum, recipitque refertque,
Conſumitque diem. Tali ſub lege notandæ
Templorum tibi ſunt vires, quas pervolat omnis
Aſtro-

Astrorum series, ducitque & commodat illis
Ipsa suas leges; stellæque ex ordine certo,
Ut Natura sinit, lustrant, variasque locorum
Efficiunt vires: utcumque aliena capessunt
Regna, & in extremis subsidunt hospita castris.
Hæc mihi sub certa stellarum parte canentur.
Nunc satis est Cæli partes titulosque notasse,
Effectusque loci per se cujusque, Deosque,
Cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
Octotopos, per quos stellæ diversa volantes,
Quos reddant motus proprio venit ordine rerum.

MAR-

MARCI MANILII ASTRONOMICON.

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

POSTQUAM *de variis ac vulgaribus aliorum Poëtarum argumentis pauca præfatus est Manilius, I. Materiem nulli priorum, ut ait, cantatam aggreditur; alteram nempe duodecim Athlorum rationem (in qua sors Fortunæ dux est cæterorum), mensurâ verborum metitur, carminumque vinculo constringit eleganter. II. Cunctis Athlorum sortibus breviter explicatis ex ordine, docet modum inveniendi Fortunæ locum per astra; quo cognito facile est cætera dignoscere. Neque enim ita immota stant duodecim Athla, sicut duodecim Stationes Cæli sunt immobiles: sed varie moventur pro diverso Solis a Luna, aut Lunæ vicissim a Sole motu ac recessu. Quod quidem præcipue observandum est in genituris diurnis aut nocturnis.*

III.

III. Rem longe difficiliorem aggreditur ; docet enim varias Signorum ascensiones ac descensiones, seu ortus & occasus per quamcumque terrarum regionem, pro vario Sphæræ situ ac habitu. In primis statuit duplicem temporis mensuram, horarum & stadiorum. Prius autem refutat veterem ac vulgarem opinionem de binis horis in ortum aut occasum cujusque Signi, quam doceat modum inveniendi per quot horas ac stadia surgant aut cadant singula Signa. IV. Quibus explicatis, demonstrat rationem, qua menses hiberni per horas crescant, æstivi vero decrescant. Docet & quomodo Solis annuos cursus Signa quæque suos ducant : quomodo menstruos Lunæ motus quisque suos mensis afferat : & quomodo primam diem quodque suam, primamque horam diei quodque suam Signum Horoscopans vendicet ; aitque primum Solarem annum ejus esse Signi in quo Sol lucet : primum mensem ejus esse Signi in quo Luna lucet : primum diem primamque diei horam ejus esse Signi quod Horoscopans erit, dum quis nascitur. V. His autem absolutis, aliam tradit rationem de annis vitæ, quos & Signa quæque, & Stationes quæque Cæli dant. Quorum annorum per Signa & Stationes censum agit, quem exemplo Lunæ lucentis in prima Statione, qui est Ortus, confirmat inductionem præclaram agendo. Notat denique quot annos vitæ dent præcipue quatuor Tropica Signa ; variasque refert opiniones de gradu in quo cujusque Signi Tropici versura contingat.

MAR-

MARCI MANILII
ASTRONOMICON.
LIBER TERTIUS.

N nova ſurgentem, majoraque viribus auſum,
Nec per inacceſſos metuentem vadere ſaltus
Ducite, Pierides; veſtros extendere fines
Conor, & indignos in carmina ducere cantus.
Non ego in excidium Cæli naſcentia bella,
Fulminis & flammas; partuſque in matre ſepultos.
Hectora venalem, cineri Priamumque ferentem.
Colchida nec referam vendentem regna parentis,
Et lacerum fratrem ſtupro; ſegeteſque virorum;
Taurorumque truces flammas; vigilemque Draconem;
Et reduces annos; auroque incendia facta;
Et male conceptos partus, pejuſque necatos.
Non annoſa canam Meſſanæ bella nocentis.
Septenoſque duces, ereptaque fulmine flammis
Mœnia Thebarum, & victam quæ vicerat, urbem;
Germanoſque patris referam, matriſque nepotes:
Natorumque epulas, converſaque ſidera retro,
Ereptumque diem. Nec Perſica bella profundo
Indicta, & magna Pontum ſub claſſe latentem,
Immiſſumque fretum terris, iter æquoris undis:
Non reges magnos. Spatio majore canenda,
Quam ſi tacta loquar, Romanæ gentis origo;
Totque duces Orbis, tot bella, tot otia, & omnis
In populi unius leges ut ceſſerit Orbis,
Differtur. Facile eſt ventis dare vela ſecundis:

Fœ-

Fœcundumque solum varias agitare per artes,
Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
Materies niteat. Speciosis condere rebus
Carmina vulgatum est opus, & componere simplex.
At mihi per numeros, ignotaque nomina rerum,
Temporaque, & varios casus, momentaque Mundi,
Quorum quæque vices, partesque in partibus ipsis,
Luctandum est. Quæ nôsse nimis: quod dicere quantum est,
Carmine quod proprio, pedibus quod jungere certis!
Huc ades, o quicumque meis advertere cœptis
Aurem oculosque potes, veras & percipe voces.
Non ad juratos reges, Trojamque cadentem
Impendas animum, nec dulcia carmina quæras.
Ornari res ipsa negat contenta doceri,
Et si qua externâ referentur nomina linguâ,
Hoc operis, non vatis erit. Non omnia flecti
Possunt, & propria melius sub voce notantur.
Nunc age, subtili rem summam perspice cura,
Quæ tibi præcipuos usus monstrata ministrat,
Et certas dat in arte vias ad Fata canenda,
Si bene constiterit vigilanti condita sensu.
Principium rerum & custos Natura latentum,
Cum tantas strueret moles per mœnia Mundi,
Et circumfusis Orbem concluderet astris
Undique pendentem in medium, diversaque membra
Ordinibus certis sociaret corpus in unum,
Aëraque, & terras, flammamque, undamque natantem
Mutua in alternum præbere alimenta juberet,
Ut tot pugnantes regeret concordia caussas,
Staretque alterno religatus fœdere Mundus,
Exceptum a summa ne quid ratione maneret,
Et quod erat Mundi Mundo regeretur ab ipso:
Fata quoque & vitas hominum suspendit ab astris,
Quæ summas operum partes, quæ lucis honorem,
Quæ famam assererent, quæ numquam fessa volarent,
Quæ quasi per mediam Mundi præcordia partem
Di-

Diſpoſita obtineant; Phœbum Lunamque vagaſque
Evincant ſtellas, nec non vincantur & ipſa.
His regimen Natura dedit, propriaſque ſacravit
Unicuique vices, ſanxitque per omnia ſummam
Undique ne Fati ratio traheretur in unam.
Nam quodcumque genus rerum, quodcumque laborum,
Quæque opera, atque artes, quicumque per omnia caſus
Humana in vita poterant contingere, ſorte
Complexa eſt: tot & in partes, quot & aſtra locarat,
Res poſuit, certaſque vices: ſua nomina cuique
Attribuit, totumque hominis per ſidera cenſum
Ordine ſub certo duxit, pars ſemper ut eidem
Confinis parti vicinis ſtaret in arvis.
Horum operum ſortes ad ſingula Signa locavit,
Non ut in æterna Cæli ſtatione manerent,
Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
Ex iiſdem repetita locis: ſed tempore ſedes
Naſcentum acciperent proprias, Signiſque migrarent,
Atque aliis alio ſors quæque accederet aſtro,
Ut caperet genitura novam per ſidera formam,
Nec tamen incerto confunderet omnia motu:
Sed cum pars operum, quæ prima condita parte eſt,
Accepit propriam naſcentis tempore ſedem,
Cætera ſuccedunt, Signiſque ſequentibus hærent.
Ordo ducem ſequitur, donec venit orbis in orbem.
Has autem ſeries rerum per Signa locatas,
In quibus omnis erit fortunæ condita ſumma,
Ut quoniam ſtellæ ſeptem læduntve, juvantve,
Cardinibuſque movet divina potentia Mundi:
Sic felix aut triſte venit per ſingula Fatum,
Talis & illius ſors eſt ſperanda negotii.
Hæc mihi ſolemni ſunt ordine cuncta canenda,
Et titulis ſignanda ſuis, rerumque figuris,
Ut pateat poſitura operum, nomenque genuſque.
Fortunæ ſors prima data eſt. Hoc illa per artem
Cenſetur titulo, quia proxima continet in ſe

Fun-

Fundamenta domûs, domuique hærentia cuncta:
Qui modus in servis, qui sit concessus in arvis:
Quave datum magnas operum componere moles,
(Ut vaga fulgentis concordant sidera Cæli.)
 Post hanc militiæ locus est, qua quidquid in armis;
Quodque peregrinas inter versantibus urbes
Accidere assuevit, titulo comprenditur uno.
 Tertia ad urbanos statio est numeranda labores.
Hoc quoque militiæ genus est civilibus actis
Compositum, fideique tenet parentia vincla:
Format amicitias, & sæpe cadentia frustra
Officia, & cultus: contingant præmia quanta
Edocet, (appositis Mundus cum consonat astris.)
 Judiciorum opus in quarto Natura locavit,
Fortunamque fori: fundentem verba patronum;
Pendentemque reum lingua: rostrisque loquentem
Impositum, & populo nudantem condita jura:
Atque expensa suâ solventem jurgia fronte,
Cum judex vero nihil amplius advocat ipso.
Quidquid propositas inter facundia leges
Efficit, hoc totum partem concessit in unam,
Atque (utcumque gerunt dominantia sidera) paret.
 Quintus conjugio gradus est per Signa dicatus,
Et socios tenet, & comites, atque hospitium unâ
Jungitur, & similes conjungens fœdus amicos.
 In sexta dives numeratur copia sede,
Atque adjuncta salus rerum. Quarum altera, quanti
Contingant usus, monet: altera, quam diuturni.
(Sidera ut inclinant vires, & templa gubernant.)
 Septima censetur sævis horrenda periclis,
(Si male subscribunt stellæ per Signa locatæ.)
Nobilitas tenet octavam, quâ constat honoris
Conditio, & famæ modus, & genus, & specioso
Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
Natorum sortem dubiam, patriosque timores,
Omniaque infantum mixtâ nutritia turbâ.

Huic

Huic vicinus erit, vitæ qui continet actum:
In quo servorum mores, & qualibus omnis
Formetur domus exemplis; quoque ordine certo
Ad sua compositi discedunt munera servi.
Præcipua undecimâ pars est in sorte locata,
Quæ summam nostri semper, viresque gubernat:
Quaque valetudo constat, nunc libera morbis,
Nunc oppressa, (movent ut Mundum sidera cumque)
Non alia est sedes, tempusque genusve medendi
Quæ sibi deposcat, vel cujus tempore præstet
Auxilium, & vitæ succos miscere salubres.
Ultimus & totam concludens ordine Summam
Rebus apiscendis labor est, qui continet omnes
Votorum effectus; & quæ sibi quisque, suisque
Proponit studia, atque artes, hæc irrita ne sint:
Seu ferat officium nutus blanditus in omnes:
Aspera sive foro per litem jurgia tentet,
Fortunamve petat pelago, ventisque sequatur:
Seu Cererem plenam, vincentemque horrea messem,
Aut repetat Bacchum per pinguia musta fluentem.
Hac in parte dies atque hac momenta dabuntur,
Si bene conveniant stellæ per Signa sequentes.
Quarum ego posterius vires in utrumque valentes
Ordine sub certo reddam, cum pandere earum
Incipiam effectus. Nunc, ne permixta legentem
Confundant, nudis satis est insistere membris,
Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes,
(Athla vocant Graii) quæ cuncta negotia rerum
In genera & partes bis sex divisa cohærent.
Nunc quibus ascendant Signis, quandoq; canendum est:
Perpetuas neque enim sedes, eademque per omnes
Sidera nascentes retinent: sed tempore mutant
Nunc huc, nunc illuc Signorum mota per orbem,
Incolumis tamen ut maneat qui conditus ordo est.
Ergo age, ne falsâ variet genitura figurâ,

Si ſua quemque voles revocare ad fata laborem,
Fortunæ perquire locum per ſidera cuncta.
(Quæ prima pars eſt numero ſic dicta ſub Athlis.)
Qui tibi cum fuerit certa ratione repertus,
Cætera prædicto ſubeuntibus ordine Signis
Conjunges, teneant proprias ut ſingula ſedes.
Et ne forte vagus Fortunæ quærere ſedem
Incipias, duplicem certa ratione capeſſe.
Cum tibi naſcentis percepto tempore forma
Conſtiterit, Cæli ſtellis ad Signa locatis,
Tranſverſo Phœbus ſi Cardine celſior ibit,
Qui tenet exortum, vel qui demergit in undas,
Per tempus licet affirmes natum eſſe diei.
At ſi ſubjectis ſenis fulgebit in aſtris,
Inferior dextrâ, lævâque tenentibus Orbem
Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
Hæc tibi cum fuerint certo diſcrimine nota,
Tunc ſi forte dies naſcentem exceperit alma,
A Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
Signorum: ortivo totidem de Cardine duces,
Quem bene partitis memorant Horoſcopon aſtris.
In quodcunque igitur numerus pervenerit aſtrum,
Hoc da Fortunæ. Junges tunc cætera Signis
Athla ſuis, certo ſubeuntibus ordine cunctis.
At cum obducta nigris nox Orbem texerit alis,
Si quis erit qui tum maternâ ceſſerit alvo,
Verte vias, ſicut Naturæ vertitur ordo.
Conſule tunc Phœben imitantem lumina fratris
Semper, & in proprio regnantem tempore noctis.
Quotque ab ea Phœbus partes, & Signa recedit,
Tot numerare jubet fulgens Horoſcopus a ſe.
Hunc Fortuna locum teneat, ſubeuntibus Athlis,
Ordine Naturæ ſicut ſunt cuncta locata.
Forſitan & quæras agili rem corde notandam,
Qua ratione queas, in tali tempore nati,
Exprimere immenſo ſurgentem Horoſcopon orbe.

Quod

Quod niſi ſubtili viſum ratione tenetur,
Fundamenta ruunt artis, nec conſonat ordo.
Cardinibus quoniam falſis, qui cuncta gubernant,
Mentitur faciem Mundus, nec conſtat origo,
Flexaque momento variantur ſidera templi.
Sed quanta effectu res eſt, tam plena laboris,
Curſibus æternis Mundum per Signa volantem,
Ut totum luſtret curvatis arcubus orbem,
Exprimere, & vultus ejus componere certos,
Ac tantæ molis minimum deprendere punctum.
Quæ pars exortum, vel quæ faſtigia Mundi,
Aut ferat Occaſus, aut imo ſederit Orbe.
Nec me vulgatæ rationis præterit ordo,
Quæ binas tribuit Signis ſurgentibus horas,
Et paribus ſpatiis æqualia digerit aſtra,
Ut parte ex illa, qua Phœbi cœperit orbis,
Diſcedat numerus, ſummamque accommodet aſtris,
Donec perveniat naſcentis tempus ad ipſum;
Atque ubi ſubſtiterit, Signum dicatur oriri.
Sed jacet obliquo Signorum circulus orbe,
Atque alia inflexis oriuntur ſidera membris:
Aſt illis magis eſt rectus ſurgentibus ordo,
Ut propius nobis aliquod, vel longius aſtrum eſt.
Vix finit luces Cancer, vix Bruma reducit:
Quam brevis illa jacet, tam longus circulus hic eſt.
Libra Arieſque parem reddunt noctemque diemque.
Sic media extremis pugnant, extremaque ſummis.
Nec nocturna minus variant, quam tempora lucis.
Sed tantum adverſis idem ſtat menſibus ordo.
In tam diſſimili ſpatio, variiſque dierum
Umbrarumque modis, quis poſſit credere in auras
Omnia Signa pari Mundi ſub lege meare?
Adde, quod incerta eſt horæ menſura, neque ullum
Altera pars ſequitur: ſed ſicut ſumma dierum
Vertitur, & partes ſurgunt, rurſuſque recedunt.
Cum tamen in quocunque dies deducitur aſtro,

Sex habeat ſupra terras, ſex Signa ſub illis.
Quo fit ut in binas non poſſint omnia naſci,
Cum ſpatium non ſit tantum pugnantibus horis,
Si modo bis ſenæ ſervantur luce ſub omni.
Quem numerum debet ratio, ſed non capit uſus.
Nec tibi conſtabunt aliter veſtigia veri,
Ni lucem noctemque pares dimenſus in horas,
In quantum vario pateant ſub tempore, nôris;
Regulaque exactas primum formetur in horas,
Quæ ſegnemque diem, ſegnes perpendat & umbras.
Hæc erit in Libra, cum lucem vincere noctes
Incipiunt, vel cum medio concedere Vere.
Tunc etenim ſolum bis ſenas tempora in horas
Æqua patent, medio quod currit Phœbus Olympo.
Hic cum per gelidas hiemes, ſummotus in Auſtros,
Fulget in octava Capricorni parte biformis,
Tunc anguſta dies vernales fertur in horas
Dimidiam atque novem. Sed nox oblita diei
Bis ſeptem appoſitâ numerus ne claudicet horâ
Dimidiâ. Sic in duodenas exit utrinque
Et redit in ſolidum Naturæ condita ſumma.
Inde cadunt noctes, ſurguntque in tempora luces,
Donec ad ardentis pugnarint ſidera Cancri.
Atque ibi, converſis vicibus, mutantur in horas
Brumales, noctemque dies, lucemque tenebræ
Hibernam referunt, alternaque tempora vincunt,
Nunc huc nunc illuc gradibus per ſidera certis
Impulſæ; quarum ratio manifeſta per artem
Collecta eſt, venietque ſuo per carmina textu.
Atque hæc eſt illas demum menſura per oras,
Quas rigat æſtivis gravidus torrentibus amnis
Nilus, & erumpens imitatur ſidera Mundi
Per ſeptem fauces, atque ora fugantia pontum.
Nunc age, quot ſtadiis & quanto tempore ſurgant
Sidera, quotve cadant, animo cognoſce ſagaci,
Ne magna brevibus careant compendia dictis.

No-

Nobile Lanigeri ſidus, quod cuncta ſequuntur,
Dena quater ſtadia exoriens: duplicataque ducit,
Cum cadit; atque horam ſurgens, ejuſque trientem
Occupat, occiduus geminat. Cum cætera Signa
Octonis creſcunt ſtadiis orientia in Orbem;
Et totidem amittunt gelidas vergentia in umbras,
Hora novo creſcit per ſingula Signa quadrante,
Tertiaque in quantas partes inducitur ejus.
Hæc ſunt ad Libræ ſidus ſurgentibus aſtris
Incrementa. Pari momento damna trahuntur,
Cum ſubeunt Orbem; rurſuſque a ſidere Libræ,
Ordine mutato, paribus per tempora verſa
Momentis redeunt. Nam per quot creverat aſtrum
Lanigeri ſtadia, aut horas, tot Libra recedit.
Occiduus Aries ſpatium, tempuſque cadendi,
Quod tenet, in tantum Chelæ conſurgere perſtant.
Ejus in exemplum ſe Signa ſequentia vertunt.
Hæc ubi conſtiterint vigilanti condita mente,
Jam facile eſt, ſi quandoque horoſcopat aſtrum,
Noſcere, cum liceat certis ſurgentia Signa
Ducere temporibus, propriiſque aſcribere in horas
Partibus, ut ratio Signis ducatur ab illis,
In queis Phœbus erit, quorum mihi reddita ſumma eſt.
Illa etiam poterit naſcens via ducere ad aſtrum,
Quod quandoque vadis emiſſum redditur Orbi.
Nam quota ſit lucis, ſi luce requiritur hora,
Aſpicies; atque hunc numerum revocabis in ipſum
Multiplicans decies, adjectis inſuper eidem
Quinque tamen ſummis. Quia qualicumque ſub hora
Ter quinas Mundi ſe tollunt ſidera partes.
Hic ubi conſtiterit numerus, conjungere & illas,
Quæ ſuperent Phœbo, partes per Signa memento.
Ex hac tricenas ſummâ per ſidera partes
Diſtribues; primamque vicem, quo Phœbus in aſtro
Fulſerit: hinc aliis, Solem quæcumque ſequentur.
Tum quo ſubſiſtet numerus conſumtus in aſtro,

Quave in parte suam summam, momenve relinquet,
Hæc erit exoriens & pars & forma. Per ignes
Continua partes. Ubi summam feceris unam,
Tricenas dabis ex illa per singula Signa,
Donec deficiat numerus, quaque illa sub astri
Parte cadet, credas illam cum corpore natam
Esse hominis, pariterque Orbem vidisse per ignes.
Sic erit ipse tibi rapidis quærendus in astris
Natalis Mundi, certoque Horoscopus ortu,
Ut cum ex hoc sedes steterit sub Cardine primo,
Fallere non possit summi fastigia Cæli
Signifer obliquus: stent fundamenta sub Imo:
Stent veri stellarum ortus, verique subortus:
Denique ut in proprias vires fortesque recedant.
Sed neque per terras omnes mensura dierum
Umbrarumque eadem est; simili nec tempora summa
Mutantur. Modus est varius. Ratione sub una
Nunquam Phryxæi ducuntur vellera Signi,
Chelarumque fides, justæque examina Libræ,
Omnia consurgunt binas si Signa per horas.
Qua medius recto præcingitur ordine Mundus
Æqualisque super transversum vertitur axem,
Illic perpetua junguntur pace diebus
Obscuræ noctes: æquo stat fœdere tempus:
Nec manifesta patet falsi fallacia Mundi,
Et similis simili toto non vertitur ævo:
Omnibus Autumnus Signis: Ver omnibus unum:
Una quod æquali lustratur linea Phœbo.
Nec refert tunc quo Phœbus decurrat in astro:
Littoreumve coquat Cancrum, contrave feratur
Sideribus: mediis an quæ sint quattuor inter.
Quod quanquam per tres Signorum circulus arcus
Obliquus jaceat, recto tamen ordine zonæ
Consurgunt, supraque caput, terrasque feruntur;
Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt:
Et bene diviso Mundus latet orbe, patetque.

At ſimul ex illa terrarum parte recedas,
Quidquid ab extremo temet præverteris axe,
Per convexa gradus greſſum veſtigia terræ,
Quam teretis Natura ſoli decircinat orbem
In tumidum, & mediam Mundo ſuſpendit ab omni:
Ergo ubi conſides, Orbem ſcandenſque rotundum
Digrediere, ſimul fugiet pars altera terræ,
Altera reddetur. Sed quantum inflexerit Orbis,
Tantum inclinabit Cæli poſitura volantis;
Et modo quæ fuerunt ſurgentia limite recto
Sidera, curvato ducuntur in æthera tractu:
Atque erit obliquus Signorum balteus orbe,
Qui tranſverſus erat ſpatio, quando illius una eſt,
Noſtræ mutantur ſedes. Ergo ipſa moveri
Tempora jam ratio cogit, varioſque referre
Sub tali regione dies, cum ſidera flexo
Ordine conficiant curſus obliqua malignos;
Longius atque aliis aliud, propiuſve recumbat.
Pro ſpatio mora magna datur. Quæ proxima nobis
Conſurgunt, longos Cæli viſuntur in orbes:
Ultima quæ effulgent, cæcis merguntur in umbris.
Et quanto ad gelidas propius quis venerit Arctos,
Tam magis officiunt oculis brumalia Signa,
Vixque ortus occaſus erit: ſi longius inde
Procedas, totis condentur ſingula membris,
Tricenaſque trahent connexo tempore noctes,
Et totidem luces adiment. Sic parva dierum
Efficitur mora, & attritis conſumitur horis,
Paulatimque perit ſtatio fulgentibus aſtris,
Pluraque per partes ſubrepto tempore Signa
Terræ quæruntur medio celata tumore,
Adducentque ſimul Phœbum, texentque tenébras,
Menſibus ereptis donec ſit debilis annus.
Si vero Natura ſinat ſub vertice Cæli,
Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
Æternas ſuperare nives, Orbemque rigentem

Prona Lycaoniæ ſpectantem membra puellæ,
Stantis erit Cæli ſpecies: laterumque meatus
Turbinis in morem recta vertigine currit.
Inde tibi obliquo ſex tantum Signa patebunt
Circuitu, nullos unquam fugientia viſus,
Sed teretem acclivi Mundum comitantia ſemper.
Hîc erit una dies per ſenos undique menſes,
Dimidiumque trahens contextis lucibus annum,
Numquam erit occiduus quod tanto tempore Phœbus,
Dum bis terna ſuis perluſtrat curſibus aſtra:
Sed circumvolitans recto verſatur ab orbe.
At ſimul e medio præceps deſcenderit Orbe,
Inferiora petens dejecto ſidera curſu,
Et dabit in pronum laxas effuſus habenas,
Per totidem menſes junget nox una tenébras.
Vertice ſub Cæli nam quiſquis ſpectat ab omni,
Dimidium e toto Mundum videt orbe rotundo:
Pars latet inferior. Neque enim circumvenit illum
Recta acies, mediaque tenus diſtinguitur alvo.
Effugit ergo oculos ſummo ſpectantis ab Orbe,
Dum ſex ſubmerſis vectatur Phœbus in aſtris;
Adducitque ſimul luces, tenebraſque relinquit,
Sideribus donec totidem, quot menſibus actis,
Ceſſerat unde, redit; geminaſque aſcendit ad Arctos.
Hic locus in binas annum noctesque dieſque
Per duo partitæ dirimit divortia terræ.
Et quoniam, quanto variantur tempora motu,
Et quibus e cauſſis, dictum eſt; nunc accipe, Signa
Quot ſurgant in quoque loco, cedantque per horas,
Partibus ut prendi poſſint orientia certis,
Ne falſus dubia ratione Horoſcopus erret.
Atque hoc in totum certa ſub lege ſequendum eſt,
Singula quod nequeant per tot diſtantia motus
Temporibus, numeriſque ſuis exacta referri,
A me ſumat iter poſitum ſibi quiſque, ſequatur,
Perque ſuos tendat greſſus, mihi debeat artem.

Qua-

Quacumque hoc parte terrarum quiſque requirat,
Deducat proprias noctemque diemque per horas,
Maxima ſub Cancro minimis quæ cingitur umbris:
Et ſextam ſummæ, fuerit quæ forte, diurnæ
Vicino tribuat poſt Cancri templa Leoni.
At quæ nocturnis fuerit menſurâ tenébris,
In totidem partes ſimili ratione ſecanda eſt,
Ut quantum una ferat, tantum tribuatur ad ortus
Temporis adverſo naſcenti ſidere Tauro.
Has inter, quaſque accipiet Nemeeïus horas,
Quod diſcrimen erit, per tres id divide partes,
Tertia ut accedat Geminis, quæ tempora Tauro
Vinciat; atque eadem Cancro; ſimiliſque Leoni.
Sic erit ad ſummam ratio perducta priorem,
Quomodo diviſis Nemeæus duxerit horis.
Inde pari Virgo procedat temporis auctu,
Sed certâ ſub lege, prioris ſemper ut aſtri
Incolumem ſervet ſummam; creſcenſque novando.
His uſque ad denas horarum partibus auctis
Per totidem a Libra decreſcent ſidera partes.
Et quantis in utrumque modis tollentur ad ortus,
Diverſam in ſortem tantis mergentur in umbras.
Hæc erit horarum ratio ducenda per Orbem,
Sidera ut in ſtadiis oriantur quæque, cadantque,
Quæ bis ter centum numeris, vicenaque conſtant.
Detrahitur ſummæ tota pars, quota demitur inde
Omnibus ex horis, æſtivæ nomine noctis
Solſtitium ſummo peragit cum Phœbus Olympo.
Quodque his exſuperat demtis, id didito in æquas
Sex partes; ſextamque ardenti trade Leoni.
Rurſus qui ſteterit numerus ſub nomine noctis,
Ejus erit Signo Tauri pars ſexta dicanda.
Quodque hanc exſuperat partem, ſuperatur ab illa,
Diſtinguitque duas medio diſcrimine ſummas:
Tertia pars ejus numero ſuperaddita Tauri,
Traditur & Geminis. Simili tunc cætera lucro
Pro-

Procedunt numeros ſemper tutata priores,
Augebuntque novo vicinas nomine ſummas,
Donec perveniant ad juſtæ tempora Libræ.
Ex illa totidem per partes ſic breviantur
Lanigeri ad fines: converſaque nomina legem
Accipiunt, perduntque pares cedentia ſortes.
Hæc via monſtrabit ſtadiorum ponere ſummas,
Et numerare ſuos ortus per ſidera cuncta.
Quod bene cum propriis ſimul acceptaveris horis,
In nulla fallet regione Horoſcopus unquam,
Cum poterunt certis numerari ſingula Signa
Temporibus parte ex illa quam Phœbus habebit.
Nunc quibus hiberni momentis ſurgere menſes
Incipiant (neque enim paribus per ſidera cuncta
Procedunt gradibus, nivei dum vellera Signi
Contingunt, æquum luces cogentia & umbras
Fere jugum), magna eſt ratio breviterque docenda.
Principio capienda tibi eſt menſura diei,
Quam minimam Capricornus agit; noctiſque per horas
Quam ſummam. Quoque ab juſto ſuperaverit umbra,
Et trepident luces, ejus pars tertia Signo
Tradenda eſt medio ſemper: qua ſorte retenta
Dimidio vincat primum, vincatur & ipſum
Extremo. Totum in partes ſic digere tempus.
His opibus tria Signa valent, ſed ſumma prioris
Accedit numeri conjuncta ſequentibus aſtris.
Ceſſerit ut, ternis fuerit ſi longior horis
Brumali nox forte die, Capricornus ut hora
Dimidia attollat luces; & Aquarius horam
Ipſe ſuam proprie ducat, ſummæque priori
Adjungat; Piſces tantum ſibi temporis ipſi
Conſtituant, quantum accipiant de ſorte priorum.
Et tribus expletis horis noctemque diemque
Lanigero tradunt æquandam tempore Veris.
Incipit a ſexta tempus procedere parte
Dividuum: duplicant vires hærentia Signa,

Ultimaque acceptas triplicant. Ita ſumma diebus
Cedere diverſâ labentia tempora lege.
Jamque Aries totidem deducit noctibus horas,
Quot prius abſtulerant proprio ſub nomine Piſces.
Hora datur Tauro; cumulentque ut damna priora,
Dimidiam adjungunt Gemini. Sic ultima primis
Redditur. Æquatæ ſolvuntur fœnore noctes.
* * * * * * * * * * * * * * *

Hac vice diſcedunt noctes a ſidere Brumæ,
Tolluntur que dies, annique invertitur orbis,
Solſtitium tardi cum fit ſub ſidere Cancri;
Tuncque diem Brumæ nox æquat: tempora noctis
Longa dies: ſimilique redit, quam creverat, actu.
Nunc ſua reddentur generatim tempora Signis,
Quæ diviſa etiam proprios ducuntur in annos,
Et menſes, luceſque ſuas, horaſque dierum,
Per quos præcipuas oſtendunt ſingula vires.
Primus erit Signi, quo Sol effulſerit annus,
Annum quod luſtrans conſumat tempora Mundi.
Proximus atque alii ſubeuntia Signa ſequuntur.
Luna dabit menſes, peragit quod menſtrua curſum.
Tutelæque ſuæ primas Horoſcopus horas
Aſſerit, atque dies, traditque ſequentibus aſtris.
Sic annum, menſeſque ſuos Natura, dieſque,
Atque ipſas voluit numerari Signa per horas,
Omnia ut omne foret diviſum tempus in aſtra;
Perque alterna ſuos variaret ſidera motus,
Ut cujuſque vices ageret redeuntis in orbem.
Idcirco tanta eſt rerum diſcordia in ævo,
Et ſubtexta malis bona ſunt, lacrimæque ſequuntur
Vota, nec in cunctis ſervat Fortuna tenorem:
Uſque adeo permixta fluit, nec permanet uſquam:
Amiſitque fidem variando cuncta per omnes.
Non annis anni, non menſes menſibus uſque
Conveniunt, ſeque ipſe dies, aliumque requirit,
Horaque non ulli ſimilis perducitur horæ.

Tem-

Tempora quod ſiſtant propriis parentia Signis,
Per numeros omnes ævi diviſa volantis;
Taleſque efficiunt menſes, caſuſque minantur,
Qualia ſunt, quorum vicibus convertimur, aſtra.
Sunt quibus, ut Cæli pateat naſcentis ab horæ
Sidere, quem memorant, Horoſcopus inventuris
(Parte quod ex illa deſcribitur hora diebus)
Omne genus rationis agi per tempora & aſtra,
Et capite ex uno menſes, annoſque dieſque
Incipere, atque horas, tradique ſequentibus aſtris;
Et, quamquam ſocia naſcantur origine cuncta,
Diverſas tamen eſſe vices, quod tardius illa,
Hæc citius peragunt orbem. Venit omnis ad aſtrum
Hora die bis; menſe dies: ſemel unus in anno
Menſis; & exactis bis ſex jam Solibus annus.
Difficile eſt in idem tempus concurrere cuncta,
Unius ut Signi pariter ſit menſis & annus.
Aſperiorem ut agat menſem, ſi menſis in aſtrum
Lætius inciderit: Signum ſit triſte diei,
Si Fortuna diem foveat, ſit durior hora.
Idcirco nihil in totum ſibi credere fas eſt,
Non annos Signis, menſes vertentibus annis,
Menſibus aut luces, aut omnes lucibus horas;
Quod nunc illa nimis properant, nunc illa morantur,
Et modo deeſt aliud, modo adeſt, vicibuſque recedit,
Aut redit, atque alio mutatur tempore tempus
Interpellatum variatâ ſorte dierum.
Et quoniam dixi per ſingula tempora vitæ,
Quod quandoque genus venit, cujuſque ſit aſtri
Quiſque annus, cujus menſis, ſimul hora, dieſque:
Altera nunc ratio, quæ ſummam continet ævi,
Reddenda eſt; quot quæque annos dare Signa feruntur.
Quæ tibi cum finem vitæ per ſidera quæris,
Reſpicienda manet ratio, numeriſque notanda.
Bis quinos annos Aries, unumque triente
Fraudatum dabit. Appoſitis, tu, Taure, duobus
Vincis:

Vincis: ſed totidem Geminorum vinceris aſtro.
Tuque bis octavos, Cancer, binoſque trientes:
Biſque novem, Nemeæe, dabis, beſſemque ſub illis.
Erigone geminatque decem, geminatque trientem.
Nec plures fuerint Libræ, quam Virginis anni.
Scorpius æquabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem, quæ munera Cancri.
Ter quinos, Capricorne, dares, ſi quattuor eſſent
Appoſiti menſes. Triplicabit Aquarius annos
Quattuor, & menſes vitam producit in octo.
Piſces ac Aries & ſorte & finibus hærent:
Luſtra decem tribuent Solis cum menſibus octo.
  Nec ſatis eſt annos Signorum noſcere certos;
Ne lateat ratio finem quærentibus ævi,
Templa quoque & partes Cæli ſua munera nôrunt,
Et proprias tribuunt certo diſcrimine ſummas,
Cum bene conſtiterit ſtellarum conditus ordo.
  Sed mihi Templorum tantum nunc jura canentur:
Mox veniet mixtura ſuis cum viribus omnis;
Cum bene materies fuerit præcognita rerum,
Non interpoſitis turbabitur undique membris.
  Si bene conſtiterit primo ſub Cardine Luna,
Quo redit in terras Mundus, naſcenſque tenebit
Exortum, octonos decies ducetur in annos,
Si duo decedant. At cum ſub Culmine ſummo
Conſiſtet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
Bis quadragenis Occaſus dives in actu
Solis erit, numero niſi deeſſet Olympias una.
Imaque tricenos bis fundamenta per annos
Cenſentur, bis ſex adjectis menſibus anno.
  Quodque prius natum fuerit dextrumque Trigonum,
Hoc ſexagenos tribuit, duplicatque quaternos.
Quod fuerit lævum, prælataque Signa ſequetur,
Tricenos annos duplicat, tres inſuper addit.
Quæque ſuper Signum naſcens hoc ordine primum
Tertia forma eſt, & ſummo jam proxima Cælo,

Hæc

Hæc ter vicenos geminat, tres attrahit annos.
Quæque infra veniet ſpatio diviſa ſub æquo,
Per quinquagenas complet ſua munera brumas.
Quemque locum ſuperat naſcens Horoſcopus, ille
Dena quater revocat vertentis tempora Solis,
Accumulatque duos curſus, juvenemque relinquit.
At qui præcedit ſurgentis Cardinis horam,
Vicenos ternoſque dabit naſcentibus annos,
Vix deguſtatam rapiens ſub flore juventam.
Quod ſuper Occaſus eſt templum, dena remittit
Annorum ſpatia, & decimam tribus applicat auctis.
Inferius puerum interimet, bis ſexque peractis
Immatura trahet natalis corpora morbus.
Sed tamen inprimis memori ſunt mente notanda,
Partibus adverſis quæ ſurgunt condita Signa,
Diviſumque tenent æquo diſcrimine Cælum,
Quæ Tropica appellant, quod in illis quattuor anni
Tempora vertuntur Signis, nodoſque reſolvunt,
Totumque emittunt converſo Cardine Mundum,
Inducuntque novas Operum Rerumque figuras.
Cancer ad Æſtivæ fulget faſtidia Zonæ,
Extenditque diem ſummum, parvoque receſſu
Deſtruit, ut, quanto fraudavit tempore luces,
In tantum noctes augeſcat ſumma per omnes.
Tum Cererem fragili properat diſtinguere culmo
Campus, & in varias diſtringunt membra palæſtras:
Et tepidum Pelagus ſedatis languet in undis.
Tunc & bella fero tractantur Marte cruenta;
Nec Scythiam defendit hiems: Germania ſiccâ
Jam tellure fugit; Niluſque tumeſcit in arva.
Hic rerum ſtatus eſt, Cancri cum ſidere Phœbus
Solſtitium facit, & ſummo verſatur Olympo.
Parte ex adverſa Brumam Capricornus inertem
Per minimas cogit luces, & maxima noctis
Tempora, producitque diem, tenebraſque reſolvit,
Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora ſupplet.

Tunc

Tunc riget omnis ager: clauſum mare: condita caſtra.
Nec tolerant medias hiemes ſudantia ſaxa.
Statque uno Natura loco: paulumque quieſcit.
  Proxima in effectu ſimiles referentia motus
Eſſe ferunt, noctes æquantia Signa diebus.
Namque Aries Phœbum repetentem ſidera Cancri
Inter principium reditus, finemque coërcet,
Tempora diviſo jungens concordia Mundo:
Convertitque vices, victumque ad ſidera Brumæ
Exſuperare diem jubet, & ſuccumbere noctes,
Æſtivi donec veniant ad ſidera Cancri.
Tum primum miti pelagus conſternitur unda;
Et varios audet flores emittere tellus.
Tunc pecudum, volucrumque genus per pabula læta
In Venerem partumque ruit; totumque canora
Voce nemus loquitur, frondemque vireſcit in omnem.
Viribus in tantum ſegnis Natura movetur.
  Huic ex adverſo ſimili cum ſorte refulget
Libra diem noctemque pari cum fœdere ducens,
Tantum quod victas uſque ad ſe vincere noctes
Ex ipſa jubet ad Brumam, cum tempora vincunt:
Tunc Liber gravida deſcendit plenus ab ulmo,
Pinguiaque expreſſis deſpumant muſta racemis:
Mandant & ſulcis Cererem, dum terra tepore
Autumni reſoluta patet, dum ſemina ducit.
  Quattuor hæc & in arte valent, & tempora vertunt:
Sic hos atque illos rerum flectentia caſus,
Nec quidquam in primâ patientia ſede manere.
  Sed non per totas æqua eſt verſura figuras,
Omnia nec plenis vertuntur ſidera Signis.
Una dies ſub utroque æquat ſibi tempore noctem;
Nam Libra atque Aries Autumnum Verque figurant.
Una dies toto Cancri longiſſima Signo,
Cui nox æqualis Capricorni ſidere fertur.
Cætera nunc urgent vicibus, nunc tempora cedunt.
  Una ergo in Tropicis pars eſt cernenda figuris,

Quæ moveat Mundum; quæ rerum tempora mutet;
Fata novet; consulta alios declinet in usus;
Momina in adversum flectat; rursusque resolvat.
Has quidam vires octava in parte reponunt.
Sunt quibus esse placet decimâ. Nec defuit auctor
Qui primæ momenta daret, frenosque dierum.

MAR-

MARCI MANILII ASTRONOMICON.

LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM.

REMISSO *proœmio de variis hominum curis in opibus comparandis, quasi victuros agerent semper, I. Variis argumentis probat & asserit Fatum, Fatique rationem immutabilem, e qua pendeant & opes & artes, & mores, & vita morsque hominis. II. Quæ studia, quos mores, quasve artes sub se natis quæque Signa tribuant, eleganti carminum serie recenset, docetque sub Ariete nasci lanifices, vestiarios, & mercatores eos qui quasi lucrum inter & damnum perpetuo sint; similiter & timidos, & inconstantes, & laudibus venales homines. Sub Tauro creari vult agricolas, laudis amatores, taciturnos, robustos, & Cupidinem ipsum sub fronte gerentes. Sub Geminis vero musicos, cantores, hilares, & Astronomos. Sub Cancro fœneratores, & lucri cupidos. Sub Leone*

F *vena-*

venatores, ferarum confectores, minime dolosos, ad iram pronos, sed placari faciles. Sub Virgine doctos, oratores, scribas, notarios, moderatos in utroque genere virtutis & vitii. Sub Libra mensores, ponderatores, calculones, jurisperitos, legislatores, legum interpretes, prætores & judices. Sub Scorpione bellicosos, venatores etiam, gladiatores, & quos belli simulacra ludique delectant. Sub Sagittario rhedarios, equorum domitores, mansuetarios, acuta mente viros, atque corpore robustos & veloces. Sub Capricorno fusores, conflatores, artifices, fabros ferrarios, metallarios, pistores, vestium institores, inconstantes etiam animos, & per juventutem Veneri deditos. Sub Aquario creari putat eos qui ductibus aquarum, expressionibus, elicibus, & naumachiæ studeant; & dociles, ac prodigos. Sub Piscibus denique nautas, naucleros, remiges, prole fœcundos, & animo leves. III. Decanorum rationem omnem per duodecim quæque Zodiaci Signa rite explicat. IV. Recenset quæ cujusque Signi partes noxiæ sint, quæve salubres. V. Docet, sub primis Signorum ortibus varios oriri partus ab iis qui sub totis Signis oriuntur: cujus rei censum agit integrum. VI. Totius Orbis terrarum & aquarum descriptionem exactam instituit, notatque quas terræ regiones sibi quæque Signa in tutelam vendicant. VII. Docet quæ Signa dicantur Ecliptica, & qua ratione suos patiantur labores ac defectus. VIII. Proponit objectionem, quæ contra hanc siderum notitiam fieri solet, quasi vis animi sit impar his rebus cælestibus, atque minor quam ut & Cælorum faciem, & interiora jura possit percipere. Hanc autem validis argumentis, ac præclaris comparationibus solvit.

MAR-

MARCI MANILII
ASTRONOMICON.
LIBER QUARTUS.

Uid tam sollicitis vitam consumimus annis?
Torquemurque metu, cæcaque cupidine rerum?
Æternisque senes curis, dum quærimus ævum,
Perdimus, & nullo votorum fine beati
Victuros agimus semper, nec vivimus unquam?
Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit;
Nec quod habet, numerat: tantum quod non habet, optat?
Cumque sui parvos usus Natura reposcat,
Materiam struimus magnæ per vota ruinæ;
Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas;
Et summum census pretium est effundere censum?
Solvite, mortales, animos, curasque levate,
Totque supervacuis vitam deplete querelis.
Fata regunt Orbem, certa stant omnia lege:
Longaque per certos signantur tempora casus.
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
Tunc & opes & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesque datæ, moresque creati,
Et vitia, & clades, damna & compendia rerum.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum;
Fortunamve suis invitam prendere votis,
Aut fugere instantem. Sors est sua cuique ferenda.
An nisi Fata darent leges vitæque necisque,
Fugissent ignes Æneam? Troja sub uno
Non eversa viro fatis vicisset in ipsis?

Aut Lupa projectos nutrisset Martia fratres?
Romaque sic enata foret, pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includive sua potuisset Juppiter arce?
Captus & a captis Orbis foret? igne sepulto
Vulneribus victor repetisset Mutius Urbem?
Solus & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem Urbemque simul? rupisset fœdera Virgo?
Tresque sub unius fratres virtute jacerent?
Nulla acies vicit tantum. Pendebat ab uno
Roma viro, regnumque Orbis sortita jacebat.
Quid referam Cannas, admotaque mœnibus arma?
Varronemque pigrum magnum, quod vivere posset?
Postque tuos, Thrasymene, lacus? Fabiumque morantem?
Accepisse jugum victas Carthaginis arces?
Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis,
Exsiliumque rei furtiva morte luisse?
Adde etiam vires Italas, Romamque suismet
Pugnantem membris. Adice & civilia bella;
Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum;
Quod Consul toties, exsulque, ex exsule Consul;
Et jacuit Libycis compar jactura ruinis,
Eque crepidinibus cepit Carthaginis urbem.
Hoc nisi Fata darent, nunquam Fortuna tulisset.
Quis te Niliaco periturum littore, Magne,
Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,
Et tres emenso meritos ex Orbe triumphos,
Cum jam etiam posses alium cognoscere magnum,
Crederet, ut corpus sepeliret naufragus ignis,
Ejectæque rogum facerent fragmenta carinæ?
Quis tantum mutare potest sine Numine Fati?
Ille etiam Cælo genitus, Cæloque receptus,
Cum bene compositis victor civilibus armis
Jura togæ regeret, toties prædicta cavere
Vulnera non potuit, toto spectante Senatu,
Indicium dextra retinens, nomenque cruore

De-

Delevit proprio, poſſent ut vincere Fata.
Quid numerem everſas urbes, Regumque ruinas?
Inque rogo Crœſum, Priamumque in littore truncum,
Cui nec Troja rogus? quid Xerxem, majus & ipſo
Naufragium pelago? quid capto ſanguine Regem
Romanis poſitum? raptoſque ex ignibus ignes,
Cedentemque viro flammam, qui templa ferebat?
Quot ſubitæ veniunt validorum in corpore mortes?
Seque ipſæ rurſus fugiunt, errantque per ignes?
Ex ipſis quidam elati rediere ſepulchris:
Atque his vita duplex, illis vix contigit una:
Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit;
Succumbunt artes, rationis vincitur uſus;
Cura nocet, ceſſare juvat: mora ſæpe malorum
Dat cauſſas: læduntque cibi, parcuntque venena.
Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
Ingeniumque ſuum retinent: tranſitque per illum,
Ex illo Fortuna venit: furit alter amore,
Et Pontum tranare poteſt, & vertere Trojam:
Alterius fors eſt ſcribendis legibus apta:
Ecce patrem nati perimunt, natoſque parentes:
Mutuaque armati coëunt in vulnera fratres.
Non noſtrum hoc bellum eſt: coguntur tanta moveri:
Inque ſuas ferri pœnas, lacerandaque membra.
Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus, & invictum devicta morte Catonem,
Materies in rem ſuperat, ſed lege repugnat.
Et neque paupertas breviores excipit annos:
Nec ſunt immenſis opibus venalia Fata:
Sed rapit ex ſceptro funus Fortuna ſuperbo,
Inducitque rogum ſummis ſtatuitque ſepulchrum.
Quantum eſt hoc regnum, quod Regibus imperat ipſis!
Quin etiam infelix virtus, & noxia felix:
Et male conſultis pretium eſt; prudentia fallit:
Nec Fortuna probat cauſſas, ſequiturque merentes,
Sed vaga per cunctos nullo diſcrimine fertur.

Scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
Majus & in proprias ducat mortalia leges,
Attribuatque suos ex se nascentibus annos,
Fortunæque vices. Permiscet sæpe ferarum
Corpora cum membris hominum; non seminis ille
Partus erit, (quid enim nobis commune ferisque?
Quisve in portenti noxam peccarit adulter?)
Astra novant formas, Cælumque interserit ora.
Denique si non est Fati, cur traditur, ordo?
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
Virtutemve suis fraudare in præmia donis.
Nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas,
Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo:
Gratia non levior tribuetur dulcibus escis,
Quod Natura dedit fruges, non ulla voluntas.
Sic hominum menti tanto fit gloria major,
Quod Cælo gaudente venit; rursusque nocentes
Oderimus magis in culpam pœnasque creatos.
Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
Hoc quoque fatale est sic ipsum expendere Fatum.
Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
Cælestes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad sidera Vatem.
Nunc tibi Signorum mores, summumque colorem,
Et studii varias artes ex ordine reddam.
Dives fœcundis Aries in vellera lanis,
Exutusque novis rursus spem semper habebit:
Naufragiumque inter subitum censusque beatos
Crescendo cadet, & natis in damna feretur;
In jugulumque dabit fructus, & mille per artes
Vellera diversos ex se parientia quæstus:
Nunc glomerare rudes, nunc rursus solvere lanas,
Nunc tenuare levi filo, nunc ducere telas,
Nunc emere, & varias in quæstum vendere vestes,
Queîs sine non poterant ullæ subsistere gentes,

Vel

Vel sine luxuria; tantum est opus! ipsa suismet
Asseruit Pallas manibus, dignumque putavit,
Seque in Arachnea magnum putat esse triumphum.
Hæc studia & similes ducet nascentibus artes,
Et dubia in trepido præcordia pectore finget,
Seque suâ semper cupientia vendere laude.
 Taurus simplicibus donabit rura colonis,
Pacatisque labor veniet: nec præmia laudis,
Sed terræ tribuet partus: summittit aratris
Colla, jugumque suis poscit cervicibus ipse.
Ille, suis Phœbi portat cum cornibus orbem,
Militiam indicit terris, & segnia rura
In veteres revocat cultus dux ipse laboris;
Nec jacet in sulcis, solvitque in pulvere pectus.
Serranos Curiosque tulit, fascesque per arva
Tradidit, éque suo Dictator venit aratro.
Laudis amor, tacitæ mentes & corpora tarda
Mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido.
 Mollius e Geminis studium est, & mitior ætas
Per varios cantus modulataque vocibus ora,
Et graciles calamos, & nervis insita verba,
Ingenitumque sonum. Labor est etiam ipsa voluptas.
Arma procul lituosque volunt, tristemque senectam:
Otia & æternam peragunt in morte juventam:
Inveniunt & in astra vias, numerisque modisque
Consummant orbem, postquam ipsos sidera linquunt.
Natura ingenio minor est, perque omnia servit.
In tot fœcundi Gemini commenta feruntur.
 Cancer ad ardentem fulgens in Cardine vittam,
Quam Phœbus summis revocatus curribus ambit,
Articulum Mundi retinet, lucesque reflectit:
Ille tenax animi, nullosque effusus in usus,
Attribuit varios quæstus, artemque lucrorum:
Merce peregrina Fortunam ferre per urbes.
Et gravia annonæ speculantem incendia, ventis
Credere opes, Orbisque Orbi bona vendere posse,

Totque per ignotas commercia jungere terras,
Atque alio ſub Sole novas exquirere prædas,
Et rerum pretio ſubitos componere cenſus.
Navigat, & celeres optando ſortibus annos,
Dulcibus uſuris æquo quoque tempora vendit.
Ingenium ſolers, ſuaque in compendia pugnax.
  Quis dubitet, vaſti quæ ſit natura Leonis?
Quaſque ſuo dictet Signis naſcentibus artes?
Ille novas ſemper pugnas, nova bella ferarum
Apparat, & pecorum ſpolio vivitque rapinis.
Hoc habet hic ſtudium, poſtes ornare ſuperbos
Pellibus, & captas domibus præfigere prædas,
Et pacare metu ſilvas, & vivere rapto.
Sunt quorum ſimiles animos nec mœnia frenent,
Sed pecorum membris media graſſentur in urbe,
Et laceros artus ſuſpendant fronte tabernæ,
Luxuriæque parent cædem, morteſque lucrentur.
Ingenium ad ſubitas iras, facileſque receſſus,
Ac, quale eſt puero, ſententia pectore ſimplex.
  At, quibus Erigone dixit naſcentibus ævum,
Ore, magiſterio, nodoque coërcita virgo,
Ad ſtudium ducit mores, & pectora doctis
Artibus inſtituit: nec tam compendia cenſus,
Quam cauſſas, vireſque dabit perquirere rerum.
Illa decus linguæ faciet, regnumque loquendi,
Atque oculos mentis, quæ poſſit cernere cuncta,
Quamvis occultis Naturæ condita cauſſis.
Hic & ſcriptor erit velox, cui littera verbum eſt,
Quique notis linguam ſuperet, curſimque loquentis,
Excipiat longas nova per compendia voces.
In vitio bonus: & teneros pudor impedit annos,
Magnaque Naturæ cohibendo munera frenat.
Hinc fœcundus erit, quod mirum in Virgine, partus.
  Librantes noctem Chelæ cum tempore lucis,
Per nova maturi poſt annum tempora Bacchi,
Menſuræ & tribuent uſus & pondera rerum,

Et Palamedeis certantem viribus ortum,
Qui primus numeros rebus, qui nomina summis
Imposuit, certumque modum, propriasque figuras.
Hic etiam legum tabulas, & condita jura
Noverit, atque notis levibus pendentia verba:
Et licitum sciet, & vetitum quæ pœna sequatur,
Perpetuus populi privato in limine Prætor.
Non alio potius genitus sit Servius astro,
Qui leges potius posuit, quam jura retexit.
Denique in ambiguo fuerit quodcumque locatum,
Et Rectoris egens, diriment examina Libræ.
  Scorpius, armata violenta cuspide cauda,
Qui (sua cum Phœbi currum per sidera ducit)
Rimatur terras, & sulcis semina miscet,
In bellum ardentes animos, & Martia castra
Efficit & multo gaudentem sanguine civem:
Nec præda, quam cæde magis; cumque ipsa sub armis
Pax agitur, capiunt saltus, silvasque pererrant:
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum:
Nunc caput in mortem vendunt, & funus arenæ:
Atque hostem sibi quisque parat, cum bella quiescunt.
Sunt quibus & simulacra placent, & ludus in armis,
(Tantus amor pugnæ est) discuntque per otia bellum,
Et quodcumque pari studium producitur arte.
  At quibus in bifero Centauri corpore sors est
Nascendi concessa, libet subjungere currus,
Ardentes & equos ad mollia ducere frena,
Et totis armenta sequi pascentia campis,
Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
Exorare tigres, rabiemque auferre leoni,
Cumque elephante loqui, tantamque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad spectacula molem.
Quippe feræ mixtum est hominis per sidera corpus,
Impositumque manet; quo circa regnat in illis.
Quodque intenta gerit curvato spicula cornu,
Et nervos tribuit membris, & acumina cordi,

Et celeres motus, nec delaſſabile pectus.
  Veſta tuos, Capricorne, fovet penetralibus ignes:
Hinc artes ſtudiumque trahis. Nam quidquid in uſus
Ignis agit, poſcitque novas ad munera flammas,
Sub te cenſendum eſt. Scrutari cæca metalla,
Depoſitas & opes, terræque exurere venas,
Materiemque manu certa duplicarier arte:
Quidquid & argento fabricatur, quidquid & auro:
Quod ferrum calidi ſolvant, atque æra camini,
Conſumantque foci Cererem, tua munera ſurgent.
Addis & in veſtes ſtudium, mercemque fugantem
Frigora, brumalem ſervans per ſidera ſortem,
Qua retrahis ductas ſumma ad faſtigia noctes,
Naſcentemque facis revocatis lucibus annum.
Hinc eſt mobilitas rerum, mutataque ſæpe
Mens nutat. Melior juncto ſub Piſce ſenecta eſt.
Pars prior at Veneri mixto cum crimine ſervit.
  Ille quoque inflexa fontem qui projicit urna,
Cognatas tribuit juvenilis Aquarius artes.
Cernere ſub terris undas, inducere terris,
Ipſaque converſis aſpergere fluctibus aſtra;
Littoribuſque novis per luxum ludere ponto;
Et varios fabricare lacus, & flumina ficta,
Et peregrinantes domibus ſuſpendere rivos.
Mille ſub hoc habitant artes, quas temperat unda,
Quæ per aquas veniunt, operum ponteſque ſequuntur.
Quippe etiam Mundi faciem ſedeſque movebit
Sidereas, Cælumque novum verſabit in orbem.
Mite genus, dociteſque fluunt ab ſidere partus:
Pectora nec ſordent: faciles in damna feruntur:
Nec deeſt, nec ſupereſt cenſus. Sic profluit Urna.
  Ultima quos gemini producunt ſidera Piſces,
His erit in pontum ſtudium, vitamque profundo
Credent, & puppes, aut puppibus arma parabunt:
Quidquid & in proprios pelagus deſiderat uſus.
Innumeræ veniunt artes, vix nomina rebus

Suffi-

Sufficiunt. Tot ſunt, parvæ quot membra carinæ.
Adde gubernandi ſtudium. Pervenit in aſtra,
Et Pontum Cælo conjunxit. Noverit Orbem,
Fluminaque & portus Mundi, ventoſque neceſſe eſt:
Jamque huc atque illuc agilem convertere clavum,
Et frenare ratem, fluctuſque effindere rectos:
Aut remos agitare & lentas flectere tonſas.
Et placidum inductis everrere retibus æquor,
Littoribuſque ſuis populos exponere captos:
Aut uncos celare cibis, aut carcere fraudem.
Navales etiam pugnas, pendentia bella
Attribuunt, pelagique infectos ſanguine fluctus.
Fœcundum genus eſt natis & amica voluptas,
Et celeres motus, mutataque cuncta per ævum.
Hos tribuunt mores, atque has naſcentibus artes
Bis ſex materiâ propriâ pollentia Signa.
Sed nihil in ſemet totum valet. Omnia vires
Cum certis ſociant Signis ſub partibus æquis,
Et velut hoſpitio Mundi commercia jungunt,
Conceduntque ſuas partes retinentibus aſtris.
Quam partem decimam dixere Decania gentes;
A numero nomen poſitum eſt, quod partibus aſtra
Condita tricenis propria ſub ſorte feruntur,
Et tribuunt denas in ſe coëuntibus aſtris,
Inque vicem terris habitantur ſidera Signis.
Sic altis Natura manet conſepta tenébris,
Et verum in Cælo eſt multa cum ambagine rerum.
Nec brevis eſt uſus, nec amat compendia Cælum:
Verum aliis alia oppoſita eſt & fallit imago,
Mentiturque ſuas vires, & numina celat.
Quæ tibi non oculis, alta ſed mente fuganda eſt
Caligo, penituſque Deus, non fronte notandùs.
Nunc quæ ſint conjuncta, quibus, quove ordine reddam,
Ne lateant aliæ vires aliena per aſtra.
Aſtrorum princeps primam ſervat ſibi partem:
Altera ſors Tauro: Geminis pars tertia cedit.

Sic

Sic inter denas divisum ducitur astrum.
Tot ducit vires, dominos quotcumque recepit.
Diversa in Tauro ratio est, nec parte sub ulla
Censetur: Cancro primam: mediamque Leoni:
Extremam Erigonæ tribuit Natura per astrum.
Stat tamen, & proprias miscet per singula vires.
Libra decem partes Geminorum prima capessit:
Scorpius adjunctas: Centauri tertia pars est.
Nec quisquam numero discernitur: ordine cedit.
Cancer, qui adversum Capricorni dirigit astrum,
Bis quinas primum partes dignatur in illo:
(Temporis articulo sub quo censetur & ipse,
Quod facit æquales luces brumalibus umbris,
Cognatamque gerit diverso in Cardine legem:)
Alterius partis perfundit Aquarius ignes:
Quem subeunt Pisces extremo sidere Cancri.
At Leo consortis meminit sub lege Trigoni,
Lanigerumque ducem recipit: Taurumque Quadrato
Conjunctum sibi: sub Geminis pars tertia fertur.
Hos quoque conjungit per senos linea flexus.
Præcipuum Erigone Cancro concedit honorem,
Cui tribuit primam partem: vicina relicta est
Vicino, Nemeæe, tibi: pars ipsius ima est,
Quæ fastidito concessa est jure potiri.
Sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
Noctes atque dies diverso in tempore secum
Lanigerum sequitur. Veris juga temperat ille,
Hæc Autumnales componit lancibus horas.
Nulli concedit primam: traditque sequenti
Vicinam partem: Centauri tertia summa est.
Scorpius in prima Capricornum parte locavit:
Alterius dominum, qui nomen fecit ab undis:
Extremas voluit partes sub Piscibus esse.
At qui contento minitatur spicula nervo,
Lanigero primas tradit sub lege Trigoni:
Et medias Tauro partes: Geminisque supremas.

Nec manet ingratus Capricornus crimine turpi;
Sed munus reddit Cancro, recipitque receptus,
Principiumque ſui donat: conjuncta Leonis
Regna ferunt: ſummas partes at Virginis eſſe.
Fontibus æternis gaudens Urnaque fluenti,
Jura ſui Libræ permittit prima regenda:
Hærenteſque decem partes Nepa vendicat ipſi:
Summas Centaurus retinet Juvenile per aſtrum.
Jam ſuperant gemini Piſces, qui ſidera claudunt.
Lanigero primos tradunt in finibus uſus:
Perque decem medias partes tu, Taure, receptus:
Quod ſupereſt, ipſi ſumunt; utque orbe feruntur
Extremo, ſic & ſortis pars ultima cedit.
Hæc ratio retegit latitantis tempora Mundi,
In plureſque modos, repetitaque nomina Cælum
Dividit, & melius ſociat quoque ſæpius Orbem,
Ne tua ſub titulis fallantur pectora notis,
Diſſimulant, non oſtendunt mortalibus aſtra.
Altius eſt acies animi mittenda ſagacis;
Inque alto quærenda manent, junctiſque ſequendum
Viribus. Et cujus Signi quis parte creatur,
Ejus habet mores atque illo naſcitur aſtro.
Talis per denas ſortes Natura feretur.
Teſtis erit varius ſub eodem ſidere fœtus,
Quodque in tam multis animantum millibus, uno
Quæ veniunt Signo, tot ſunt, quot corpora, mores,
Et genus externum referunt aliena per aſtra,
Confuſique fluunt partus hominum atque ferarum.
Scilicet in partes junguntur condita plures,
Diverſaſque ferunt proprio ſub nomine leges:
Nec tantum lanas Aries, nec Taurus aratra,
Nec Gemini Muſas, nec merces Cancer amabit,
Nec Leo venator veniet, nec Virgo magiſtra,
Menſuris aut Libra potens, aut Scorpius armis,
Centauruſque feris, igni Capricornus, & undis
Ipſe ſuis Juvenis, geminique per æquora Piſces:

Mixta

Mixta sed in plures socientur sidera vires.
Multum, inquis, tenuemque jubes me ferre laborem,
Cernere cum facili lucem ratione viderer.
Quod quæris, Deus est. Coneris scandere Cælum,
Fataque fatali genitus cognoscere lege,
Et transire tuum pectus, Mundoque potiri.
Pro pretio labor est, nec sunt immunia tanta.
Nec mirere viæ flexus, rerumque catenas.
Admitti potuisse sat est: sunt cætera nostra.
At nisi perfossis fugiet te montibus aurum,
Rursus & in magna mergis caligine mentem,
Obstabitque suis opibus superaddita tellus.
Ut veniant gemmæ, totus transibitur Orbis:
Nec lapidum pretio pelagus cepisse pigebit,
Annua solliciti consummant vota coloni,
Et quantæ mercedis erunt fallacia rura?
Quæremus lucrum navi, Martemque sequemur
In prædas? pudeat tanto bona velle caduca!
Luxuriæ quoque militia est vigil, atque ruinis:
Venter & ut parcat, suspirant sæpe nepotes.
Quid Cælo dabimus? Quantum est, quo veneat omne?
Impendendus homo est, Deus esse ut possit in ipso.
Hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
Nec satis est Signis dominantia discere Signa
Per denos numeros, & quæ sint insita cuique.
Sed proprias partes ipsas spectare memento,
Vel glacie rigidas, vel quas exusserit ignis;
Et (steriles utroque tamen) quas longior humor,
Quasque minor jam succus obit. Namque omnia mixtis
Viribus, & vario consurgunt sidera textu.
Est æquale nihil. Terrenos aspice tractus,
Et maris, & notis fugientia flumina ripis;
Crimen ubique frequens, & laudi noxia juncta est.
Sic sterilis terris lætis intervenit annus,
Ac subitos rumpit parvo discrimine fœtus;
Et modo portus erat pelagi, jam facta Charybdis,

Lau-

Laudatique cadit poſt paulum gratia ponti.
Et nunc per ſcopulos, nunc campos labitur amnis,
Aut faciens iter, aut quærens venitve, reditve.
Sic etiam Cæli partes variantur in aſtris:
Ut Signum a Signo, ſic a ſe diſcrepat ipſum,
Momentoque negat vires, uſumque ſalubrem.
Quodque per has geritur partes ſine fruge creatur,
Aut cadit, aut multis ſentit bona mixta querelis.
Hæ mihi ſignandæ proprio ſunt carmine partes.
Sed quis tot numeros toties ſub lege referre?
Tot partes iterare queat? tot dicere ſummas
Per varios caſus? faciem mutare loquendi?
Incinimus ſic verba, piget. Sed gratia deerit,
In vanumque labor cedit, quem deſpicit auris.
Sed mihi per carmen Fatalia jura ferenti,
Et ſacros Cæli motus, ad juſſa loquendum eſt:
Nec fingenda datur, tantum monſtranda figura.
Oſtendiſſe Deum nimis eſt, dabit ipſe ſibimet
Pondera. Nec fas eſt verbis ſuſpendere Mundum;
Rebus enim major. Nec parva eſt gratia noſtri
Oris, ſi tamen hæc poterit ſignare canendo.
Accipe, damnandæ quæ ſint per ſidera partes.
Lanigero pars quarta nocet, nec ſexta ſalubris.
Septima pars illi a decuma, decumæque ſecunda;
Quæque duas duplicat ſummas, ſeptemque novemque;
Unaque viginti numeris pars addita, lædit;
Et quinta, & duram conſummat ſeptima partem.
Tauri nona mala eſt; ſimilis quoque tertia pars eſt,
Poſt decimam, nec non decumæ pars ſeptima juncta: eſt
Biſque undena nocens; & bis duodena nocens eſt;
Quæque decem treſque ingeminat; fraudatque duobus
Triginta numeris; & tu triceſima ſumma.
Peſtifera in Geminis pars prima, & tertia Signis;
Septima non melior; ter quina & noxia pars eſt:
Unaque bis denis brevior nocet: unaque major:
Et ſimilis noxæ veniet viceſima quinta:

Cum-

Cumque duæ subeunt; vel cum se quattuor addunt.
 Nec Cancri prima immunis, nec tertia pars est:
Nec sexta octavæ similis: decumæque peractæ
Prima rapit; nec ter quinæ clementior usus:
Septima post decimam luctum, & vigesima portat:
Et quinta accedens, & septima, nonaque summa.
 Tu quoque contactu primo, Nemeæe, timendus:
Et quarta sub parte premis: bis quinta salubri
Terque caret Cælo: vicesima & altera lædit:
Et tribus appositis junctim, totidemque secutis:
Ultima nec primâ melior tricesima pars est.
 Erigones nec pars prima est, nec sexta, nec una
Ad decumam, nec quarta, nec octava utilis unquam:
Proxima viginti numeris, & quarta, timendæ;
Et quæ ter decimam claudit sors ultima partem.
 Et quinta in Chelis, & septima inutilis esto:
Septima & undecimæ, decimæque & tertia juncta:
Quartaque bis denis actis, & septima; & ambæ
Quæ numerum claudunt, nona & tricesima, partes.
 Scorpius in prima reus est, cui tertia pars est,
Et sexta & decima, & quæ ter quoque quina notatur:
Undecimam geminans; & quæ vicesima quinta est,
Octavoque manet numero, nonumque capessit.
 Si te Fata sinant, quartam ne delige partem
Centauri; fuge & octavam: bis sexque peractis,
Octo bis aut denis, metuendus dicitur aër:
Cumque iterum duodena refert; aut terna decemque;
Aut septem quater; vel cum ter dena figurat.
 Nec pars optanda est Capricorni septima; nona
Consentit: decimamque sequens, quam tertia signat;
Et tribus, aut una quæ te, vicesima, fraudet;
Quæve auget quinta; numero vel sexta feretur.
* * * * * * * * * * * * *

Damnanda est decimæ succedens prima peractæ;
Tertiaque, & quinta, & numero quæ condita nono est:
Et post viginti prima; & vicesima quinta;

Cum

Cumque illa quartam accumulans vicesima nona.
Tertia per geminos, & quinta, & septima Pisces,
Undecima, & decimæ metuenda est septima juncta:
Et quinta in quinos numeros revocata; duasque
Accipiens ultra summas metuenda feretur.
Hæ partes sterilem ducunt & frigore & igne
Aëra; vel siccum, vel quod superaverit humor.
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *

Nec te perceptis Signorum cura relinquat
Partibus: in tempus quædam mutantur, & ortu
Accipiunt proprias vires, ultraque remittunt.
Namque ubi se summis Aries attollit ab undis,
Et cervice prior flexa, quam cornibus ibit,
Non contenta suo generabit pectora censu:
Sed dabit in prædas animos, solvetque pudorem.
Tanta audere juvat. Sic ipse in cornua fertur,
Et ruit, & mutat non ullis sedibus idem.
Mollia per placidas delectant otia curas:
Sed juvat ignotas semper transire per urbes,
Scrutarique novum pelagus, totius & esse
Orbis in hospitio. Testis tibi Laniger ipse,
Cum vitreum findens aurato vellere Pontum,
Orbatumque sua Phryxum per freta sorore
Phasidos ad ripas, & Colchida tergore vexit.
At quos prima creant nascentis sidera Tauri,
Feminei jaceant. Nec longe caussa petenda est,
(Si modo per caussas Naturam quærere fas est.)
Aversus venit in Cælum, divesque puellis,
Pleïadum parvo referens glomerabile sidus.
Accedent & ruris opes; propriaque juvencum
Dote per inversos exornat vomere campos.
Sed Geminos æqua cum præfert unda tegitque
Parte, dabit studia, & doctas producet ad artes.
Nec triste ingenium, sed dulci tincta lepóre
Corda creat; vocisque bonis, citharæque sonantis

Inſtruit, & voces læto cum pectore jungit.
At niger obſcura Cancer cum nube feretur,
Quæ velut exutus Phœbeis ignibus ignis
Deficit, & multa fuſcat caligine ſidus,
Lumina deficient ortos, geminamque creatis
Mortem Fata dabunt. Se quiſque & vivit, & effert.
Si cui per ſummas avidus produxerit undas
Ora Leo, & ſcandat malis hiſcentibus Orbem;
Ille patri natiſque reus, quas ceperit ipſe,
Non legabit opes, cenſumque immerget in ipſo.
Tanta fames animumque cibi tam dira cupido
Corripit ut capiat ſemet, neque compleat unquam;
Inque epulas funus revocet pretiumque ſepulchri.
Erigone ſurgens, quæ rexit ſecula priſca
Juſtitiâ, rurſuſque eadem labentia fugit,
Alta per imperium tribuit faſtigia ſummum:
Rectoremque dabit legum juriſque ſacrati,
Sancta pudicitiâ Divorum templa colentem.
Sed cum autumnales cœperunt ſurgere Chelæ,
Felix æquato genitus ſub pondere Libræ,
Judex extremæ ſiſtet vitæque neciſque:
Imponetque jugum terris, legeſque rogabit.
Illum urbes & regna trement, nutuque regentur
Unius, & Cæli poſt terras jura manebunt.
Scorpius extremæ cum tollit lumina caudæ,
Si quis erit terris tum ſuffragantibus ortus,
Urbibus augebit terras, junctiſque juvencis
Mœnia ſubcinctus curvo deſcribet aratro,
Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet ariſtas.
Tanta erit & virtus, & cum virtute poteſtas.
Nec non Arcitenens, prima cum veſte reſurgit,
Pectora clara dabit bello, magniſque triumphis
Conſpicuum patrias victorem ducet ad arces:
Altaque nunc ſtatuet, nunc condita mœnia vertet.
Sed nimium indulgens rebus Fortuna ſecundis

Invi-

Invidet in faciem sævitque asperrima fronti.
Horrendus bello Trebiam, Cannasque, Lacumque
Ante fugam tali pensabat imagine victor.
Ultimus in caudæ Capricornus acumine summo
Militiam ponto dictat, puppisque colendæ
Dura ministeria, & vitæ discrimen inertis.
Quod si quem sanctumque velis, castumque, probumque,
Hic tibi nascetur, cum primus Aquarius exit.
Neve sit in primos animus procedere Pisces;
Garrulitas odiosa datur, linguæque venenum
Verba maligna novas mussantis semper ad aures:
Crimina per populum populi fert ore maligno:
Nulla fides inerit natis, sed summa libido:
Ardentem medios animum libet ire per ignes.
Scilicet in Piscem sese Cytherea novavit,
Cum Babyloniacas submersa profugit in undas
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem:
Inseruitque suos squammosis piscibus ignes.
Nec solus fuerit geminis sub Piscibus ortus:
Frater erit, dulcisve soror, materve duorum.
Nunc age diversis dominantia sidera terris
Percipe. Sed summa est rerum repetenda figura.
Quattuor in partes Cæli describitur Orbis,
Nascentem, lapsumque diem, mediosque calores,
Te, Helice. Totidem venti de partibus iisdem
Erumpunt, secumque gerunt per inania bellum.
Asper ab Axe ruit Boreas: fugit Eurus ab ortu:
Auster amat medium Solem: Zephyrusque profectum.
Hos inter binæ mediis e partibus auræ
Exspirant, similes mutato nomine flatus.
Ipsa natat tellus pelagi lustrata corona
Cingentis medium liquidis amplexibus Orbem.
Inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro
Admissus, dextra Numidas, Libyamque calentem
Abluit, & magnæ quondam Carthaginis arces;
Littoraque in Syrtes revocans sinuata vadosas,

Rurſuſque ad Nilum directis fluctibus exit.
Læva freti cædunt Hiſpanas æquore gentes;
Teque in vicinis hærentem, Gallia, terris;
Italiæque urbes dextram inſinuantis in undam
Uſque canes ad, Scylla, tuos, avidamque Charybdim.
Hac ubi ſe primum porta mare fudit ab illa,
Enatat Ionio, laxaſque vagatur in undas:
Et prius in lævam ſe fundens circuit omnem
Italiam, atque Adriam comitatur nomine pontum,
Eridanique bibit fluctus, ſecat æquore lævum
Illyrium, Epirumque lavat; claramque Corinthum,
Et Peloponneſi patulas circumvolat oras.
Rurſus & in lævum refluit, vaſtoque receſſu
Theſſaliæ fines, & Achaica præterit arva.
Hic pontus, Juveniſque fretum merſæque Puellæ
Truditur invitum, fauceſque Propontidos arctæ
Euxino jungit ponto, Mæotis & undis,
Quæ tergo conjuncta manet, pontumque miniſtrat.
Inde ubi in anguſtas iterum ſe navita fauces
Helleſpontiacis revocatus fluctibus effert,
Icarium Ægæumque ſecat, lævaque nitentes
Miratur populos Aſiæ, totidemque trophæa,
Quot loca; & innumeras gentes, arcumque minantem
Fluctibus; & Cilicum populos, Syriamque peruſtam,
Ingentique ſinu fugientes æquora terras,
Donec in Ægyptum redeant curvata per undas
Littora, Niliacis iterum morientia ripis.
Hæc medium terris circumdat linea pontum,
Atque his undarum tractum conſtringit habenis.
Mille jacent mediæ diffuſa per æquora terræ.
Sardiniam in Libyco ſignant veſtigia plantæ:
Trinacria Italia tantum præciſa receſſit:
Adverſa Euboicos miratur Græcia montes,
Et genitrix Crete civem ſortita Tonantem:
Ægypti Cypros pulſatur fluctibus omnis.
* * * * * * * * * * * * * * * * *

Tot-

Totque minora solo tamen emergentia ponto
Littora; & æquales Cycladas; Delonque; Rhodonque;
Aulidaque; & Tenedon; vicinaque Corsica terræ
Littora Sardiniæ; primamque intrantis in Orbem
Oceani victricem Ebusum, Balearica regna.
Innumeri surgunt scopuli, montesque per altum.
Nec tantum ex una pontus sibi parte reclusit
Faucibus abruptis Orbem. Nam littora plura
Impulit Oceano pontus: (sed montibus altis
Est vetitus, totam ne vinceret æquore Terram.)
Namque inter Borean, Ortumque æstate nitentem,
In longum angusto penetrabilis æquore fluctus
Pervenit, & patulis tum demum funditur arvis,
Caspiaque Euxini similis facit æquora Ponti.
Altera sub medium Solem duo bella per undas
Intulit Oceanus terris. Nam Persica fluctus
Arva tenet, titulum pelagi prædatus ab iisdem,
Quæ rigat ipse, locis; latoque infunditur Orbi.
Nec procul, in molles Arabes terramque ferentem
Delicias, variæque novos radicis odores,
Leniter adfundit gemmantia littora pontus,
Et terræ mare nomen habet. Media illa duobus.
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *

Quondam Carthago regnum sortita sub armis,
Igneus Albanas cum contudit Hannibal arces,
Fecit & æternam Trebiam, Cannasque sepulcris
Obruit, & Libyam Italicas infudit in urbes.
Huic varias species diversaque monstra ferarum
Concessit bellis Natura infesta futuris:
Horrendos angues, habitataque membra veneno,
Et mortis partus, viventia crimina terræ,
Et vastos elephantas habet; sævosque leones
In pœnas fœcunda suas parit horrida tellus,
Et portentosos Cercopum ludit in ortus;
Ac sterilis pejor siccas infestat arenas,

Donec ad Ægypti ponat sua jura colonos.
Inde Asiæ populi divesque per omnia tellus,
Auratique fluunt amnes, gemmisque relucet
Pontus: odoratæ spirant medicamina silvæ.
India notitiâ major: Parthique, vel Orbis
Alter; & in Cælum surgentis mœnia Tauri;
Totque illum circa divisæ nomine gentes.
Ad Tanaïm Scythicas dirimentem fluctibus urbes,
Mœotisque lacus, Euxinique aspera Ponti
Æquora, & extremum Propontidos Hellespontum,
Hic Asiæ metam posuit Natura potentis.
Quod superest, Europa tenet, quæ prima natantem
Fluctibus excepitque Jovem, taurumque resolvit,
Condere passa sibi signisque humerisque juvantem.
Ille puellari donavit nomine fluctus,
Et monumenta sub hoc titulo sacravit amoris.
Maxima terra viris, & fœcundissima doctis
Urbibus: in regnum florentes oris Athenæ;
Sparta manu; Thebæ divis; & rege vel uno
Illa domus princeps Trojani Graïa belli;
Thessalia; Epirusque potens; vicinaque ripis
Illyris; & Thrace Martem sortita colonum:
Et stupefacta suos inter Germania partus:
Gallia per census; Hispania maxima bellis:
Italia summâ, quam rerum maxima Roma
Imposuit terris; Cæloque adjungitur ipsa.
Hos erit in fines Orbis Pontusque notandus,
Quem Deus in partes & singula dividit astra,
Ac sua cuique dedit tutelæ regna per Orbem,
Ac proprias gentes, atque urbes addidit altas,
In quibus assererent præstantes sidera vires.
Ac velut humana est Signis descripta figura,
Ut, quamquam communis eat tutela per omne
Corpus, & in proprium divisis artubus exstet:
Namque Aries capiti: Taurus cervicibus hæret:
Brachia sub Geminis censentur: pectora Cancro:

Te ſcapulæ, Nemeæe, vocant: teque ilia, Virgo:
Libra colit clunes: & Scorpius inguine regnat:
Et femur Arcitenens: genua & Capricornus amavit:
Cruraque defendit Juvenis: veſtigia Piſces:
Sic alias aliud terras ſibi vendicat aſtrum.
  Idcirco in varias leges, variaſque figuras
Diſpoſitum genus eſt hominum; proprioque colore
Formantur gentes; ſociataque jura per artus,
Materiamque parem privato fœdere ſignant.
Flava per ingentes ſurgit Germania partus;
Gallia vicino minus eſt infecta rubore:
Aſperior ſolidos Hiſpania contrahit artus:
Martia Romanis Orbis Pater induit ora,
Gradivumque ſuum miſcens bene temperat artus:
Perque coloratas ſubtilis Græcia gentes
Gymnaſium præfert vultu, forteſque palæſtras:
At Syriam produnt torti per tempora crines:
Æthiopes maculant Orbem, tætriſque figuris
Perfuſas hominum gentes: minus India toſtas
Progenerat, mediumque facit moderata tenorem:
Jam propior, tellusque natans Ægyptia Nilo
Lenius irriguis infuſcat corpora campis:
Pœnus arenoſis aſtrorum pulvere terris
Exſiccat populos; & Mauritania nomen
Oris habet, titulumque ſuum fert ipſa colore.
  Adde ſonos totidem vocum, totidem inſere linguas,
Et mores pro ſorte pares rituſque locorum.
Adde genus proprium ſimili ſub ſemine frugum,
Et Cererem varia redeuntem meſſe per Orbem,
Nec paribus ſiliquas referentem viribus omnes:
Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,
Atque alias aliis fundentem collibus uvas:
Cinnama nec totis paſſim naſcentia campis:
Diverſas pecudum facies, propriaſque ferarum,
Et duplici clauſos elephantes carcere terræ.
Quot partes Orbis, totidem ſub partibus Orbes,

Et certis descripta nitent regionibus astra,
Perfunduntque suo subjectas æquore gentes.
Laniger in medio sortitus sidera Mundo
Caurum inter gelidum, tepidi per tempora Veris,
Asserit in vires pontum, quem vicerat ipse,
Virgine delapsâ cum fratrem ad littora vexit,
Et minui deflevit onus, dorsumque levari.
Illum etiam venerata colit vicina Propontis:
Et Syriæ gentes: & laxo Persis amictu,
Vestibus ipsa suis hærens: Nilusque tumescens
In Cancrum: & tellus Ægypti jussa natare.
Taurus habet Scythiæ montes, Asiamque potentem;
Et molles Arabes, silvarum ditia regna.
Euxinus Scythicos Pontus sinuatus in arcus
Sub Geminis te, Phœbe, colit: post brachia fratris
Ultimus est positus Ganges. Colit India Cancrum:
Ardent Æthiopes Cancro, cui plurimus ignis,
Hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeæe, potiris,
Idææ matris famulus, regnique ferocis
Cappadocum, Armeniæque: jugis Bithynia dives
Te colit, & Macedûm tellus, qui vicerat Orbem.
Virgine sub casta felix terraque marique
Es, Rhodos, hospitium recturi principis Orbem:
Tuque domus vere Solis, cui tota sacrata es,
Cum cuperent lumen magni sub Cæsare Mundi;
Ioniæ quoque sunt urbes, & Dorica rura,
Arcades antiqui, celebrataque Caria famâ.
Quod potius regat Italiam, si seligis, astrum,
Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novit,
Designat summas, & iniquum separat æquo,
Tempora quo pendent, coëunt quo noxque diesque.
Hesperiam sua Libra tenet, qua condita Roma
Et propriis frænat pendentem nutibus Orbem;
Orbis & imperium retinet: discrimina rerum
Lancibus & positas gentes tollitque premitque:
Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.

Inferius victæ ſidus Carthaginis arces,
Et Libyam, Ægyptique latus, donataque regna
Eligit: Italiæque tamen reſpectat ad undas,
Tyrrhenas lacrimis radiatus Scorpius arces
Sardiniamque tenet, fuſaſque per æquora terras.
Gnoſſia Centauro tellus circumdata ponto
Paret, & in geminum Minoïs filius aſtrum
Ipſe venit geminus. Celeres huic Creta ſagittas
Aſſerit, intentoſque imitatur ſideris arcus.
Inſula Trinacriæ fluitantem ad jura ſororem
Subſequitur Creten, ſub eodem condita Signo:
Proximaque Italiæ & tenui diviſa profundo
Ora pares ſequitur leges, nec ſidere rupta eſt.
Tu, Capricorne, regis quidquid ſub Sole cadente
Eſt poſitum, gelidamque Helicen quod tangit ab illo
Hiſpanas gentes, & quod fert Gallia dives;
Teque feris dignam tantum, Germania, matrem
Aſſerit ambiguum ſidus terræque mariſque,
Æſtibus aſſiduis terram pontumque tenentem.
Sed Juvenis nudo formatus mollior artu,
Ægypto ad Clydaſque arces Tyriaſque recedit,
Et Cilicum gentes, vicina & Aquarius arva.
Piſcibus Euphrates datus eſt, ubi piſcis amator,
Cum fugeret Typhona Venus, ſubſedit in undis.
Magna jacet tellus magnis circumdata ripis,
Parthis; & a Parthis domitæ per ſæcula gentes;
Bactraque; & Arii; Babylon; & Suſa, Paroſque;
Nominaque innumeris vix amplectenda figuris;
Et Tigris, & Rubri radiantia littora ponti.
Sic diverſa manet tellus per ſidera cuncta,
E quibus in proprias partes ſunt jura petenda;
Namque eadem quæ ſunt Signis commercia ſervant.
Utque illa inter ſe coëunt, odioque repugnant,
Nunc diverſa Polo, nunc & conjuncta Trigono,
Quæque alia in varios effectus cauſſa gubernat:
Sic terræ terris reſpondent, urbibus urbes,

Lit-

Littora littoribus, regnis contraria regna.
Sic erit & sedes fugienda, petendaque cuique;
Sic speranda fides; sic & metuenda pericla,
Ut genus in terram Cælo descendit ab alto.
  Percipe nunc etiam quæ sint Ecliptica Grajo
Nomine, quæ certos quasi delassata per annos
Nonnumquam cessant sterili torpentia motu.
  Scilicet immenso nihil est æquale sub ævo,
Perpetuosque tenet flores, vivumque colorem:
Mutantur sed cuncta diu, variantque per annos;
Et fœcunda suis subsistunt frugibus arva,
Continuosque negant partus effœta creando:
Rursus quæ fuerant steriles ad semina terræ,
Post nova sufficiunt, nullo mandante, tributa:
Concutitur tellus validis compagibus hærens,
Subducitque solum pedibus: natat Orbis in ipso,
Et vomit Oceanus pontum, sitiensque resorbet,
Nec sese ipse capit: sic quondam merserat urbes
Humani generis cum solus constitit hæres
Deucalion, scopuloque Orbem possedit in uno;
Nec non cum patrias Phaëthon tentavit habenas,
Arserunt gentes, timuitque incendia Cælum,
Fugeruntque novas ardentia sidera flammas,
Atque uno timuit condi Natura sepulcro:
In tantum longo mutantur tempora cursu,
Atque iterum in semet redeunt: sic tempore certo
Signa quoque amittunt vires, sumuntque receptas.
  Caussa patet, quod Luna quibus defecit in astris
Orba sui fratris, noctisque immersa tenebris,
Cum medios Phœbi radios intercipit Orbis,
Nec trahit in se tum, quo fulget, Delia lumen:
Hæc quoque Signa suo pariter cum sidere languent
Incurvata simul, solitoque excepta vigore,
Et veluti elatam Phœben in funere lugent.
  Ipsa (docet titulus caussæ) quæ Ecliptica Signa
Dixere antiqui, pariter subbina laborant,

Nec vicina loco, sed quæ contraria fulgent:
Sicut Luna suo tunc tantum deficit orbe,
Cum Phœbum adversis currentem non videt astris.
Nec tamen æquali languescunt tempore cuncta;
Namque modo infectus totus producitur annus,
Nunc brevius lassata manent, nunc longius astra,
Exceduntque suo Phœbeïa tempora casu.
Atque ubi perfectum est spatium, quod cuique dicatur,
Impleruntque suos certa statione labores,
Bina per adversum Cælum fulgentia Signa,
Tunc vicina labant ipsis hærentia Signis,
Quæ prius in terras veniunt terrasque relinquunt;
Sidereo non ut pugnet contrarius orbis,
Sed, qua Mundus agit cursus, inclinat & ipse,
Amissasque negat vires, nec munera tanta,
Nec similes reddit noxas. Locus omnia vertit.
Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
Scrutari Mundum, si mens sua cuique repugnat,
Spemque timor tollit, prohibetque a limine Cæli?
Condit enim quidquid vasto Natura recessu,
Mortalesque fugit visus & pectora nostra.
Nec prodesse potest, quod Fatis cuncta reguntur,
Cum Fatum nulla possit ratione videri.
Quid juvat in semet suaque in convicia ferri,
Et fraudare bonis, quæ nec Deus invidet ipse;
Quosque dedit Natura oculos deponere mentis?
Perspicimus Cælum, cur non & munera Cæli?
Inque ipsos penitus Mundi descendere census,
Seminibusque suis tantam componere molem,
Et pretium Cælo sua per nutritia ferre,
Extremumque sequi portum, Terræque subire
Pendentis tractus, & toto vivere in Orbe?
Quanta at pars superest rationem discere noctis?
Jam nusquam Natura latet, perspeximus omnem:
Et capto potimur Mundo, nostrumque Parentem
Pars sua conspicimus, genitique accedimus astris.

An dubium est habitare Deum sub pectore nostro?
In Cælumque redire animas, Cæloque venire?
Utque sit ex omni constructus corpore Mundus
Aëris, atque ignis summi, terræque, marisque;
Spiritus & Toto rapido qui jussa gubernat:
Sic esse in nobis terrenæ corpora sortis,
Sanguineasque animas, animum qui cuncta gubernat,
Dispensatque hominem. Quid mirum noscere Mundum
Si possunt homines, quibus est & Mundus in ipsis?
Exemplumque Dei quisque est in imagine parva?
An quoquam genitos, nisi Cælo, credere fas est
Esse homines? projecta jacent animalia cuncta
In terra, vel mersa vadis, vel in aëre pendent:
Omnibus una quies venter sensusque per artus.
Et quia consilium non est, & lingua remissa,
Unus at inspectus rerum, viresque loquendi,
Ingeniumque capax varias inducit in artes:
Hic partus, cui cuncta regit, secessit in Orbem,
Et domuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque aspectat Olympum,
Inquiritque Jovem, nec sola fronte Deorum
Contentus manet, & Cælum scrutatur in alvo,
Cognatumque sequens corpus se quærit in astris.
Hinc in tanta fidem petimus, quam sæpe volucres
Accipiunt, trepidæque suo sub pectore fibræ?
An minus est sacris rationem ducere Signis,
Quam pecudum mortes, aviumque attendere cantus?
Atque ideo faciem Cæli non invidet Orbi
Ipse Deus, vultusque suos, corpusque recludit
Semper volvendo, seque ipsum inculcat & offert,
Ut bene cognosci possit, doceatque videndo
Qualis eat, doceatque suas attendere leges.
Ipse vocat nostros animos ad sidera Mundus,
Nec patitur, quia non condit, sua jura latere.

Quis

Quis putat esse nefas nosci, quod cernere fas est?
Ne contemne tuas quasi parvo in corpore vires:
Quod valet, immensum est. Sic auri pondera parvi
Exsuperant pretio numerosos æris acervos:
Sic adamas, punctum lapidis, pretiosior auro est:
Parvula sic totum pervisit pupula Cælum;
Quoque vident oculi minimum est, cum maxima cernant:
Sic Animi sedes tenui sub corde locata,
Per totum angusto regnat de limite corpus.
Materiæ ne quære modum, sed perspice vires,
Quas ratio, non pondus, habet. Ratio omnia vincit.
Ne dubites homini divinos credere visus,
Jam facit ipse Deos, mittitque ad sidera Numen,
Majus & Augusto crescit sub principe Cælum.

MARCI MANILII ASTRONOMICON.

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM.

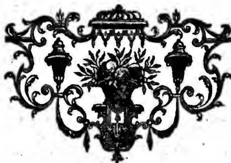

XPLICATIS *duodecim Signorum Zodiaci ortibus atque occasibus, ceterorum siderum cum Australium, tum Septentrionalium ortus atque occasus cum Zodiaci Signorum ortibus atque occasibus collaturus est Poëta. I. Exorditur ab eo, quod alius hîc operi huic finem fecisset, èque supremo Cælo descendisset, ut medios ignes Planetarum per æthera observaret: ipse vero imperfectum opus relinquere non vult. II. Itaque docet cum Arietis iv. grad. exoriri & navim Argo, quæ procreet navium rectores, naucleros, navalia bella amantes: & Orionem, qui det solertes animos, velocia corpora, mentes agiles officio, salutatores communes. Iterum cum ejusdem Arietis xv. grad. surgere Heniochum, qui generet aurigas, equorum domitores, curu-*

lium

lium Circensium agitatores, desultores, & ex equo arma tractantes. Tertiò cum xx. grad. ejusdem Arietis oriri Hædos, qui luxuriosos ac pastores generent. Quarto cum ejusdem grad. xxvii. attolli Hyades, quæ popularis auræ cupidos, seditiosos, bubulcos, & armentarios procreent. Denique cum ejusdem grad. xxx. ascendere Oleniam, quæ timidas mentes, ac ignota visendi cupidos det. III. Cum vi. grad. Tauri surgere Pleiades, quibus aspirantibus nascantur luxûs, ac cultûs, amatores, qui calamistratos capillos, artusque lævigatos gerere gestiant. IV. Tradit cum vii. grad. Geminorum exoriri Leporem, quo sub sidere gignantur stadiodromi, pyctomachi, pililudii, saltatores, vigiles industrii, & qui per varios lusus otia dulcia exerceant. V. Vult cum primis Cancri partibus emergere Jugulas, quos Asellos Cancri vocant, quibus suffragantibus procreentur venatores, & piscatores. Pariter cum ejusdem Cancri grad. xxvii. attolli Procyonem, qui venandi arma atque instrumenta omnia ministret. VI. Tradit cum primis Leonis gradibus exoriri Canem majorem atque Caniculam, quo sub sidere nati sæpissime sint violenti, iracundi, minaces, litigiosi, feroces, & impavidi. Similiter cum ejusdem Leonis ultimis partibus surgere Craterem, quo sub sidere nati vitem colant, & merces mari committant. VII. Cum Virginis xv. grad. scribit exoriri Coronam Ariadnæ, qua micante nascantur qui hortos ac flores colant, unguenta coquant, & munditiam cultumque quærant. Item cum ejusdem x. grad. surgere vult Spicam, quæ suboriens det agricolas. VIII. Cum Libræ grad. viii. surgere & Sagittam, quæ det sagittarum jaculatores: & Hœdum, qui procreet solertes animos. Deinde cum ejusdem Libræ grad. xxvi. Lyram, quæ det fidicines ac cantores. IX. Cum Scorpionis vii. grad. ascendere Aram, quæ creet sacerdotes, & prophetas. Cum ejusdem Scorpionis grad. xii. Centaurum Meridionalem, qui fingit aurigas, equorum nutritores & medicos, ac muliones. X. cum Sagit-

Sagittarii grad. v. Cycnum, qui progignat aucupes: XI. Cum Capricorni primis partibus ascendere Serpentarium, qui generet marsos. Cum ejusdem vero Capricorni partibus posterioribus exoriri Fidem, seu Fidiculam, quæ det viros summæ æquitatis, scelerum vindices: similiter Delphinum, qui det urinatores & petauristas. XII. Cum Aquario, surgere Cepheum, qui generet viros moribus integros. At cum ejusdem Aquarii xii. grad. attolli Aquilam, quæ creet prædatores, & regum per bella ministros. Cum ejusdem vero grad. xx. assurgere Cassiopeam, quæ progignat artifices auri. XIII. Cum Piscium xii. grad. oriri Andromedam, quæ det pœnarum publicarum ministros, carcerum custodes. Cum eorumdem vero xxi. grad. Pegasum, qui rhedarios, equorum domitores procreet. Cum eorumdem ultimis partibus exoriri ad dextram Herculem, qui det dolosos, & mendaces: ad sinistram vero Cetum, qui procreat piscatores. XIV. Denique docet occidentibus Leone & Scorpione oriri Helicen, & Cynosuram, quæ dent mansuetarios.

MAR-

MARCI MANILII
ASTRONOMICON.
LIBER QUINTUS.

Ic alius finiſſet iter, Signiſque relictis,
Queîs adverſa meant ſtellarum lumina quinque,
Quadrijugis & Phœbus equis, & Delia bigis,
Non ultra ſtruxiſſet opus, Cæloque rediret,
Ac per deſcenſum medios decurreret ignes
Saturni, Jovis, & Martis, Soliſque; ſub illis
(Poſt Venerem, & Maja natum) te, Luna, vagantem.
Me properare viam Mundi lubet; omnia circum
Sidera vectatum toto decurrere Cælo,
Cum ſemel æthereos juſſus conſcendere currus
Summum contigerim ſua per faſtigia culmen.
Hinc vocat Orion magni pars maxima Cæli;
Et Ratis Heroum, quæ nunc quoque navigat aſtris;
Fluminaque errantes late ſinuantia flexus;
Semifer; & Cetus ſquammis atque ore tremendo;
Heſperidumque vigil cuſtos, & divitis auri;
Et Canis in totum portans incendia Mundum;
Araque Divorum, cui vota exſolvit Olympus.
Illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos;
Heniochuſque memor currûs; plauſtrique Bootes;
Atque Ariadneæ cæleſtia dona Coronæ,
Victor & inviſæ Perſeus cum falce Meduſæ,
Andromedamque ſecus genitor cum conjuge Cepheus,
Quique volat ſtellatus Equus, celerique Sagittæ
Delphinus certans, & Juppiter alite tectus,

Cæteraque in toto passim labentia Cælo.
Quæ mihi per proprias vires sunt cuncta canenda,
Quid valeant ortu, quid cum merguntur in undas,
Et quid de bis sex astris per quæque reducant.
Has stellis proprias vires & tempora rerum
Constituit magni quondam fabricator Olympi.
Vir gregis & ponti victor, cui parte relicta
Nomen onusque dedit; nec pelle immunis ab ipsa;
Colchidis & magicas artes qui vertere Iolchon
Medeam jussit, movitque venena per Orbem,
Nunc quoque vicinam puppim, ceu naviget, Argo
A dextris lateris ducit regione per astra.
Sed cum prima suos puppis consurgit in ignes,
Quattuor in partes cum Corniger extulit ora,
Illo quisquis erit terris oriente creatus,
Rector erit puppis, clavoque immobilis hærens
Mutabit pelago terras, ventisque sequetur
Fortunam, totumque volet tranare profundum
Classibus, atque alios menses, aliumque videre
Phasin; & in cautes Tiphyn superare trementem.
Tolle istos partus hominum sub sidere tali,
Sustuleris bellum Trojæ, classemque solutam
Sanguine, & appulsam terris: non invehet undis
Sipara, nec pelagus Xerxes facietque tegetque:
Vera Syracusis Salamis non merget Athenas:
Punica nec toto fluitabunt æquore rostra:
Actiacosque sinus inter suspensus utrinque
Orbis, & in ponto Cæli fortuna natabit.
His ducibus cæco ducuntur in æquore classes,
Et coit ipsa sibi Tellus, totusque per usus
Diversos rerum ventis accersitur Orbis.
Sed summâ lateris surgens de parte sinistri
Maximus Orion magnum complexus Olympum,
(Quo fulgente super terras Cælumque trahente,
Ementita diem nigras nox contrahit alas)
Solertes animos, velocia corpora finget,

At

Atque agilem officio mentem, curaſque per omnes
Indelaſſato properantia corda labore.
Inſtar erit populi, totaque habitabit in urbe,
Limina pervolitans, unumque per omnia verbum
Mane ſalutandi portans communis amicus.
Sed cum ſe terris Aries, ter quinque peractis
Partibus, extollit, primum juga tollit ab undis
Heniochus, clivoque rotas convellit ab imo,
Qua gelidus Boreas Aquilonibus inſtat acutis.
Ille dabit proprium ſtudium, Cæloque retentas,
Quas prius in terris agitator amaverat artes:
Stare levi curru moderantem quattuor ora
Spumigeris frænata lupis, & flectere equorum
Prævalidas vires, ac torto ſtringere gyro:
Aut, cum laxato fugerunt cardine clauſtra,
Exagitare feros, pronumque anteire volantes,
Vixque rotis levibus ſummum contingere campum,
Vincentem pedibus ventos; vel prima tenentem
Agmina in obliquum currus agitare malignos,
Obſtantemque mora totum perludere Circum,
Vel medium turbæ: nunc dextros ire per orbes
Fidentem campo: nunc meta currere acuta,
Spemque ſub extremo dubiam ſuſpendere caſu:
Nec non alterno deſultor fidere dorſo
Quadrupedum, & ſtabiles poterit defigere plantas
Per quos vadit equos: ludet per terga volantum:
Aut ſolo vectatus equo, nunc arma movebit,
Nunc, licet in longo per curſus præmia Circo,
Quidquid de tali ſtudio formatur, habebit.
Hinc mihi Salmoneus, qui Cælum imitatur in Orbe
Pontibus impoſitis, miſſiſque per æra quadrigis,
Expreſſiſſe ſonum Mundi ſibi viſus, & ipſum
Admoviſſe Jovem terris de fulmine fingit:
Senſit at immenſos ignes ſuper ipſe ſecutus,
Morte Jovem didicit generatus quid ſit haberi.
Hoc genitum credas de ſidere Bellerophontem

Imposuisse viam Mundo per Signa volantem?
Cui Cælum campus fuerat, terræque fretumque
Sub pedibus, non ulla tulit vestigia campus.
Hæc erit Heniochi surgens tibi forma cavenda.
Cumque decem partes Aries duplicaverit ortus,
Incipient Hædi tremulum producere mentum,
Hirtaque tum demum terris promittere terga,
Qua dexter Boreas spirat. Nec crede feveræ
Frontis opus Signo, strictos nec crede Catones,
Aut Brutum, atque parem Torquatum, & Horatia facta.
Majus onus Signo est, Hædis nec tanta petulcis
Conveniunt: levibus gaudent, lascivaque signant
Pectora; & in lusus agiles agilemque vigorem
Desudant; vario ducunt in amore juventam:
In vulnus numquam virtus, sed sæpe libido
Impellit, turpisque emitur vel morte voluptas;
Et minimum cecidisse malum est, sed crimine victum.
Nec non & cultus pecorum nascentibus addunt,
Pastoremque suum generant, cui fistula collo
Hæreat, & voces alterna per oscula ducat.
Sed cum bis denas augebit septima partes
Lanigeri, surgunt Hyades: quo tempore natis
Nulla quies placet; in nullo sunt otia fructu:
Sed populum turbamque petunt, rerumque tumultus;
Seditio clamorque juvat, Gracchosque tenentes
Rostra volunt, montesque Sacros, rarosque Quirites;
Pacis bella probant, curæque alimenta ministrant:
Immundosque greges agitant per sordida rura.
Et fidum in terris alium genuere Booten.
Hos generant Hyades mores, surgentibus astris.
Ultima Lanigeri cum pars excluditur Orbi,
Quæ totum ostendit terris, atque eruit undis,
Olenie servans prægressos tollitur Hædos
E gelido stellata polo, quæ dextera pars est,
Officio magni mater Jovis. Illa Tonanti
Fundamenta dedit, pectusque implevit hiantis

Lacte

Lacte ſuo, dedit & dignas ad fulmina vires.
Hinc timidæ mentes tremebundaque corda creantur,
Suſpenſa in trepidis, levibuſque obnoxia cauſſis.
His etiam ingenium viſendi ignota cupido,
Ut nova per montes quærunt arbuſta capellæ
Semper, & ulterius paſcentes tendere gaudent.
  Taurus in averſos præceps ut tollitur ortus
Sexta parte ſui, certantes lucis ad oras
Pleïades ducit, quibus aſpirantibus almam
In lucem eduntur Bacchi Veneriſque ſequaces;
Perque dapes menſaſque ſuper petulantia corda;
Et ſale mordaci dulces quærentia riſus.
Illis cura ſui cultus frontiſque decoræ
Semper erit: tortos in fluctum ponere crines,
Aut vinclis revocare comas, & vertice denſo
Fingere; & appoſitis caput emutare capillis:
Pumicibuſque cavis horrentia membra polire,
Atque odiſſe virum, ſterileſque optare lacertos.
Femineæ veſtes: non inſunt tegmina plantis,
Sed ſpecies, fictique placent ad mollia greſſus.
Naturæ pudet: atque habitat ſub pectore cæco
Ambitio, & morbum virtutis nomine jactant.
Semper amare parum eſt, cupiunt & amare videri.
  Jam vero Geminis fraterna ferentibus aſtra
In Cælum, ſummoque natantibus æquore ponti,
Septima pars Leporem tollit, quo ſidere natis
Vix alas Natura negat, volucreſque meatus,
Tantus erit per membra vigor referentia ventos.
Ille prius victor ſtadio, quam miſſus abibit:
Ille cito motu rigidos eludere cæſtus:
Nunc exire levis miſſas, nunc mittere palmas:
Ille pilam celeri fugientem reddere planta,
Et pedibus penſare manus, & ludere ſaltu,
Mobilibuſque citos ictus glomerare lacertis:
Ille potens turbam perfundere membra pilarum,
Per totumque vagas corpus diſponere palmas,

Ut teneat tantos orbes, sibique ipse reludat,
Et velut edoctos jubeat volitare per ipsum:
Invigilat somnis: curas industria vincit:
Otia per varios exercet dulcia lusus.
  Nunc Cancro vicina canam, cui parte sinistra
Consurgunt Jugulæ; quibus aspirantibus orti
Te, Meleagre, colunt flammis latitantibus ustum,
Reddentemque tuæ per mortem munera matri;
Cujus & ante necem paulatim vita sepulta est;
Atque Atalanteos conatum ferre labores,
Et Calydoniaca bellantem rupe puellam,
Vincentemque viros; & quam potuisse videri
Virgine majus erat sternentem vulnere primo;
Quamque erat Actæon silvis imitandus & ante
Quam canibus nova præda fuit. Ducuntur & ipsi
Retibus, & claudunt campos formidine mortis,
Mendacesque parant foveas, laqueosque tenaces,
Currentesque feras pedicarum compede nectunt,
Aut canibus ferrove necant, prædasque reportant.
Sunt quibus in ponto studium est cepisse ferarum
Diversas facies, & cæco mersa profundo
Sternere littoreis monstrorum corpora arenis,
Horrendumque feris in bella lacessere pontum,
Et colare vagos inductis retibus amnes,
Ac per nulla sequi dubitant vestigia prædas.
Luxuriæ quia terra parum, fastidiet Orbem
Venter, & ipse gulam Nereus ex æquore pascet.
  At Procyon oriens cum jam vicesima Cancri
Septimaque ex undis pars sese emergit in astra,
Venatus non ille quidem, verum arma creatis
Venandi tribuit: catulos nutrire sagaces;
Et genus a proavis, mores numerare per artes:
Retiaque, & validâ venabula cuspide fixa,
Lentaque contextis formare hastilia nodis;
Et quodcumque solet venandi poscere cura,
In proprios fabricare dabit venalia quæstus.

Cum vero in vaſtos ſurgit Nemeæus hiatus,
Exoriturque Canis, latratque Canicula flammans,
Et rabit igne ſuo, geminatque incendia Solis;
Qua ſubdente facem terris, radioſque movente,
Dimicat in cineres Orbis, fatumque ſupremum
Sortitur, languetque ſuis Neptunus in undis:
Et viridis nemori ſanguis decedit, & herbis:
Cuncta peregrinos Orbes animalia quærunt,
Atque eget alterius Mundus: Natura ſuiſmet
Ægrotat morbis nimios obſeſſa per æſtus,
Inque rogo vivit. Tantus per ſidera fervor
Funditur, atque uno ceu ſint in lumine cuncta.
Hæc ubi ſe ponto per pronas extulit oras,
Naſcentem ſi quem pelagi perſtrinxerit unda,
Effrenos animos, violentaque pectora fingit,
Irarumque dabit fluctus, odiumque metumque
Totius vulgi: præcurrunt verba loquentis,
Ante os eſt animus: nec magnis concita cauſſis
Corda micant, & lingua rabit, latratque loquendo,
Morſibus in crebris dentes in voce relinquit.
Ardeſcit vitio vitium, vireſque miniſtrat
Bacchus, & in flamma ſævas exſuſcitat iras:
Nec ſilvas rupeſque timet, vaſtoſque leones,
Aut ſpumantis apri dentes, atque arma ferarum,
Effunditque ſuas conceſſa in robora flammas.
Nec tales mirere artes ſub ſidere tali;
Cernis ut ipſum etiam ſidus venetur in aſtris,
Prægreſſum quærit Leporem comprendere curſu.
Ultima pars magni cum tollitur Orbe Leonis,
Crater auratis ſurgit cælatus ab aſtris.
Inde trahit quicumque genus moreſque, ſequetur
Irriguos ruris campos, amneſque, lacuſque:
Et te, Bacche, tuas nubentem junget ad ulmos;
Diſponetque jugis imitatas fronde choreas,
Robore vel proprio fidentem in brachia ducet,
Teque tibi credet ſemper; quin matre reſectum

Adjunget calamis, ſegetemque interſeret uvis:
Quæque alia innumeri cultus eſt forma per Orbem,
Pro regione colet. Nec parce vina recepta
Hauriet emiſcens, & fructibus ipſe fruetur,
Gaudebitque mero, mergetque in pocula mentem.
Nec ſolum terræ ſpem credet; inania vota,
Annonæ quoque vectigal, merceſque ſequetur,
Præcipue quas humor alit, nec deſeret undas.
Tales effinget Crater humoris amator.
  Jam ſubit Erigone, quæ cum ter quinque feretur
Partibus ereptis ponto, tollentur ab undis
Clara Ariadneæ quondam monumenta Coronæ;
Et molles tribuent artes. Hinc dona Puellæ
Namque nitent: illinc oriens eſt ipſa Puella.
Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum,
Pallentes violas, & purpureos hyacinthos,
Liliaque, & Tyrias imitata papavera luces,
Vernantiſque roſæ rubicundo ſanguine florem.
Cæruleum foliis viridemque in gramine collem
Conferet, & veris depinget prata figuris:
Aut varios nectet flores ſertiſque locabit,
Effingetque ſinu ſimiles: in mutua preſſos
Incoquet, éque Arabum ſilvis miſcebit odores:
Et medicos unguenta dabit referentia flatus,
Ut ſit adulterio ſuccorum gratia major:
Munditiæ cultuſque adſunt, arteſque decoræ,
Et lenocinium vitæ, præſenſque voluptas.
Virginis hoc anni poſcunt, floreſque Coronæ.
  At cum per decimam conſurgens horrida partem
Spica feret præ ſe ſquallentis corpus ariſtæ,
Arvorum ingenerat ſtudium, ruriſque colendi:
Seminaque in fœnus ſulcatis credere terris;
Uſuramque ſequi majorem ſorte, receptis
Frugibus innumeris; atque horrea quærere meſſi.
Quod ſolum decuit mortales noſſe metallum;
Nulla fames, non ulla forent jejunia terris.

Dives erat cenſus, ſaturatis gentibus, Orbis,
Etſi forte labor ruris tardaverat artes,
Queîs ſine nulla Ceres, non ullus ſeminis uſus:
Subdere fracturo ſilici frumenta, ſuperque
Ducere pendentes orbes, & mergere farra,
Ac torrere focis, hominumque alimenta parare,
Atque unum genus in multas variare figuras.
Et quia diſpoſitis aptatur Spica per artem
Frugibus, inſtructus ſimilis componitur ordo,
Seminibuſque ſuis cellas atque horrea præbet.
Sed parte octava ſurgentem cerne Sagittam
Chelarum, dabit & jaculum torquere lacertis,
Et calamum nervis, glæbas & mittere virgis,
Pendentemque ſuo volucrem deprendere cælo;
Cuſpide vel triplici ſecurum figere piſcem.
Quod potius dederim Teucro ſiduſve genuſve?
Teve, Philoctete, cui malim credere parti?
Hectoris ille faces arcu teloque fugavit,
Mittebatque ſuos ignes in mille carinas:
Hic autem & pharetram Trojæ bellumque gerebat,
Major & armatis hoſtis ſubſederat exſul.
Quin etiam ille pater tali de ſidere cretus
Eſſe poteſt qui ſerpentem ſuper ora cubantem
Infelix nati ſomnumque animamque bibentem
Suſtinuit miſſo petere, & proſternere telo.
Ars erat eſſe patrem, vicit natura periclum,
Et pariter juvenem ſomno ac morte levavit
Tunc iterum natum, & fato per ſomnia raptum.
At cum ſecretis improvidus Hædus in aſtris
Erranti ſimilis fratrum veſtigia quærit,
Poſtque gregem longo producitur intervallo,
Solertes animos, agitataque pectora in uſus
Effingit, variis nec deficientia curis:
Nec contenta domo, populi ſunt illa miniſtra,
Perque magiſtratus & publica jura feruntur:
Non ullo careat digito, quaque iverit haſta,

De-

Defueritve bonis fector, pœnamque lucretur
Noxius, & patriam fraudarit debitor æris:
Cognitor eft: verbis nec non lafcivit amores
In varios, ponitque forum, fedatque Lyæo:
Mobilis in faltus, & fcenæ mollior arte.
Nunc furgente Lyra, teftudinis enatat undis
Forma, per hæredem tantum præfata fonantis;
Qua quondam fonitum referens Oëagrius Orpheus
Et fenfus fcopulis, & filvis addidit aures,
Et Diti lacrimas, & morti denique finem.
Hinc venient vocis dotes, Boreæque fonantis
Garrula quæ modulos diverfos tibia format;
Et quodcumque manu loquitur, flatuque movetur.
Ille dabit cantus inter convivia dulces,
Mulcebitque fono Bacchum, noctefque tenebit.
Quinetiam curas inter, fecreta movebit
Carmina, furtivo modulatus murmure vocem;
Solus & ipfe fuas femper cantabit ad aures.
Hinc diftante Lyra, cum pars vicefima fexta
Chelarum furget, quæ cornua ducit in aftra,
E regione Nepæ vix partes octo trahentis,
Ara ferens thuris ftellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Juppiter, ante Deos quam conftitit ipfe facerdos.
Quos potius finget partus, quam templa colentes;
Atque auctoratos in tertia jura miniftros;
Divorumque facrâ venerantes numina voce;
Pæne Deos, & qui poffunt ventura videre?
Quattuor appofitis Centaurus partibus effert
Sidera, & ex ipfo mores nafcentibus addit.
Aut mulos aget, aut mannos, mixtofqoe jugabit
Semine quadrupedes, aut curru celfior ibit:
Aut onerabit equos armis, aut ducet in arma:
Ille tenet medicas artes ad membra ferorum
Et non auditos mutarum tollere morbos.

Hoc eſt artis opus, non exſpectare gementes,
Et ſibi non ægrum jamdudum credere corpus.
Nunc ſubit Arcitenens, cujus pars quinta nitentem
Arcturum oſtendit ponto; quo tempore natis
Fortuna ipſa ſuos audet committere cenſus,
Regales ut opes & ſancta æraria ſervent,
Regnantes ſub rege ſuo, rerumque miniſtri;
Tutelamque gerent populi, domibuſque regendis
Præpoſiti curas alieno limine claudent.
Arcitenens cum ſe totum produxerit undis,
Ter decuma ſub parte feri, formantibus aſtris,
Plumeus in Cælum nitidis Olor evolat alis:
Quo ſurgente trahens lucem matremque relinquens
Ipſe quoque aërios populos, Cæloque dicatum
Alituum omne genus, ſtudium cenſuſque vocabit.
Mille fluent artes, aut bellum indicere Mundo,
Et medios inter volucrem prenſare meatus:
Aut nido damnare ſuo; ramove ſedentem,
Paſcentemve ſuper ſurgentia tendere lina.
Atque hæc in luxum. Jam ventri longius itur
Quam modo militiæ. Numidarum paſcimur oris,
Phaſidos & damnis. Arceſſitur inde macellum,
Unde aurata novo convecta eſt æquore pellis.
Quinetiam linguas hominum ſenſuſque docebit
Aërias volucres, novaque in commercia ducet,
Verbaque præcipiet Naturæ lege negata.
Ipſe Deum Cycnus condit, vocemque ſub illo
Non totus volucer, ſecumque immurmurat intus.
Nec te prætereant clauſas qui culmine ſummo
Paſcere aves gaudent Veneris, & reddere cæcas,
Aut certis revocare notis: totamque per urbem
Qui geſtant caveis volucres ad juſſa paratas;
Quorum omnis parvo conſiſtit paſſere cenſus.
Has erit & ſimiles tribuens Olor aureus artes.
Anguitenens magno circumdatus orbe Draconis,
Cum venit in regione tuæ, Capricorne, figuræ,

Non inimica facit serpentum membra creatis.
Accipiunt finibusque suis, peploque fluenti,
Osculaque horrendis jungunt impune venenis.
At cum se patrio producit ab æquore Piscis
In Cælumque ferens alienis finibus ibit,
Quisquis erit tali capiens sub tempore vitam,
Littoribus ripisque suos circumferet hamos,
Pendentem & cæco captabit in æquore piscem,
Cumque suis domibus conchas valloque latentes
Protrahit immersus. Nil est audere relictum.
Quæstus naufragio petitur, corpusque profundo
Immissum pariter cum præda exquiritur ipsa.
Nam semper tanti merces est parva laboris.
Censibus æquantur conchæ, rapidumque notari
Vix quicquam est. Locuples oneratur terra profundo.
Tali sorte suas artes per littora tractat.
Aut emit externos pretio mutatque labores
Institor æquoreæ varia sub imagine mercis.
Cumque Fidis magno succedunt sidera Mundo,
Quæsitor scelerum veniet, vindexque reorum,
Qui commissa suis rimabitur argumentis,
In lucemque trahet tacitâ latitantia fraude.
Hinc etiam immitis tortor, pœnæque minister,
Et quisquis vero favit, culpamve perodit,
Proditur, atque alto qui jurgia pectore tollat.
Cæruleus ponto cum se Delphinus in astra
Erigit, & squammam stellis imitantibus exit,
Ambiguus terræ partus pelagoque creatur.
Par ex diverso studet, & sociatur utrumque
In genus, atque uno digestus semine surgit.
Nam velut ipse citis perlabitur æquora pinnis,
Nunc summum scindens pelagus, nunc alta profundi,
Et finibus vires sumit, fluctumque figurat:
Sic venit ex illo quisquis, volitabit in undis,
Nunc alterna ferens in lentos brachia tractus,
Et plausâ resonabit aquâ: nunc æquore mersas

Deducet palmas furtivo remus in ipſo!
Nunc in aquas rectus veniet, paſſimque natabit,
Et vada mentitus reddet ſuper æquora campum:
Aut immota ferens in tergus membra latuſque,
Non onerabit aquas, ſummiſque accumbet in undis,
Pendebitque ſuper tutum ſine remige pontum,
Illis in ponto jucundum eſt quærere pontum,
Corpora qui mergunt undis, ipſumque ſub antris
Nerea, & æquoreas conantur viſere Nymphas:
Exportantque maris prædas, & rapta profundo
Naufragia, atque imas avidi ſcrutantur arenas.
Adnumeres etiam illa licet cognata per artem
Corpora, quæ valido ſaliunt excuſſa petauro,
Alternoſque cient motus; elatus & ille
Nunc jacet, atque hujus caſu ſuſpenditur ille:
Membraque per flammas orbeſque emiſſa flagrantes
Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis;
Delphinumque ſuo per inane imitantia motu,
Et viduata volant pinnis, & in aëre ludunt.
At ſi deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta. Dabit Natura vigorem,
Atque alacres curſus, campoque volantia membra.
Sed regione means Cepheus humentis Aquarii
Non dabit in luſum mores. Facit ora ſevera:
Frontes ac vultus componit pondere mentis.
Paſcentur curis, veterumque exempla revolvent
Semper, & antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutoriſve ſupercilium, patruive rigorem.
Componet teneros etiam qui nutriat annos,
Et dominum dominus prætextæ lege ſequatur,
Quodque aget, id credat ſtupefactus imagine juris.
Quinetiam tragico præſtabunt verba cothurno,
Cujus erit quamquam in chartis ſtilus ipſe cruentus,
Nec minus & ſcelerum facie, rerumque tumultu
Gaudebunt: atri luctum memorare ſepulchri,
Ructantemque patrem natos, Solemque reverſum,

Et cæcum ſine Sole diem: Thebana juvabit
Dicere bella uteri: mixtumque in fratre parentem:
Quærere Medeæ natos, fratremque patremque:
Hinc veſtes, flammas illinc pro munere miſſas;
Aëriamque fugam; vectoſque ex ignibus annos.
Mille alias rerum ſpecies in carmine dicent.
Forſitan ipſe etiam geſtus referetur in actis.
At ſi quis ſtudio ſcribendi mitior ibit,
Comica componet lætis ſpectacula ludis:
Ardentes juvenes, raptas ſub amore puellas,
Eluſoſque ſenes, agileſque per omnia ſervos,
Queîs in cuncta ſuam produxit ſecula vitam
Doctor in urbe ſua linguæ ſub flore Menander,
Qui vitâ oſtendit vitam, chartiſque ſacravit.
Et ſi tanta operum vires commenta negarint,
Externis tamen aptus erit nunc voce Poëtis,
Nunc ſaturo geſtu; referetque affectibus ora,
Et ſua dicendo faciet; ſoluſque per omnes
Ibit perſonas & turbam reddet in uno:
Aut magnos Heroas aget, ſceniſque togatas.
Omnis fortunæ vultum per membra reducet,
Æquabitque choros geſtu, cogetque videre
Præſentem Trojam, Priamumque ante ora cadentem.
Nunc Aquilæ ſidus referam, quæ parte ſiniſtra
Rorantis Juvenis, quem terris ſuſtulit ipſa,
Fertur & extenſis prædam circumvolat alis:
Fulmina miſſa refert, & Cælo militat ales;
Bis ſextamque notat partem fluvialis Aquarii.
Illius in terris orientis tempore natus
Ad ſpolia & partas ſurget vel cæde rapinas.
Cumque hominum dederit ſtrages, dabit ille ferarum:
Nec pacem a bello, civem diſcernet ab hoſte:
Ipſe ſibi lex eſt, & qua fert cumque voluntas,
Præcipitat vires; laus eſt contendere cuncta.
Et ſi forte bonis acceſſerit impetus auſis,
Improbitas fiet virtus. Et condere bella,

Et magnis patriam poterit ornare triumphis.
Et quia non tractat volucris, ſed ſuggerit, arma,
Immiſſoſque refert ignes, & fulmina reddit,
Regis erit, magnive Ducis per bella miniſter;
Ingenteſque ſuis præſtabit viribus uſus.
  Verum ubi Caſſiope, bis denis partibus actis
Æquorei Juvenis, dextra de parte reſurgit,
Artifices auri faciet, qui mille figuris
Vertere opus poſſint, caræque acquirere dotem
Materiæ, & lapidum vivos miſcere colores.
Sculpentem faciet ſanctis laquearia Templis,
Condentemque novum Cælum per tecta Tonantis.
Hæc fuerat quondam Divis conceſſa figura:
Nunc jam luxuriæ pars eſt. Triclinia Templis
Concertant; tectique auro jam veſcimur auro.
Hinc Auguſta nitent ſacratis munera Templis:
Et Mithridateos vultus induta trophæa:
Aurea Phœbeis certantia lumina flammis:
Gemmarum & Juli radiantes lucibus ignes.
Hinc Pompeja manent veteris monimenta triumphi,
Et quod erat Regum decus, id fuit una malorum
Non extincta lues, ſemperque recens ea flammis.
Hinc lenocinium formæ, cultuſque repertus
Corporis, atque auro quæſita eſt gratia frontis;
Perque caput ducti lapides, per colla, manuſque,
Et pedibus niveis fulſerunt aurea vincla.
Quid potius matrona velit tractare creatos
Quam factum revocare ſuos quod poſſit ad uſus?
Ac ne materies tali ſub munere deſit,
Quærere ſub terris aurum, furtoque latentem
Naturam eruere omnem, Orbemque evertere terræ
Imperat, & glæbas inter deprendere gazam,
Invitamque novo tandem perducere Cælo.
Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
Perfundetque novo ſtillantia littora ponto,
Parvaque ramentis faciet momenta minutis.

Pertulit ut legeret cenſûs ſpumantis in aurum
Et perlucentes cuperet prenſare lapillos.
Vorticibus mediis oculos immittet avaros;
Et coquet argenti glæbas, venamque latentem
Eruet, & ſilicem rivo ſaliente liquabit.
Et facti mercator erit per utrumque metalli,
Alterum & alterius ſemper mutabit in uſus.
Talia Caſſiope naſcentum pectora fingit.
  Andromedæ ſidus ſequitur, quæ Piſcibus ortis
Bis ſex in partes Cælo venit aurea dextro.
Hanc quondam pœnæ dirorum culpa parentum
Prodidit. Infeſtis totus cum viribus omnis
Incubuit pontus, timuit tum naufraga tellus.
Propoſita eſt merces, veſano dedere ponto
Andromedam, teneros ut bellua manderet artus.
Hic Hymenæus erat, ſolâque in publica damna
Pro natis lacrimans ornatur victima pœnâ:
Induiturque ſinus non hæc in vota paratos;
Virginis & vivæ rapitur ſine funere funus.
At ſimul infeſti ventum eſt ad littora ponti,
Mollia per duras panduntur brachia cautes.
Aſtrinxere pedes ſcopulis, injectaque vincla,
Et cruce virgineâ moritura puella pependit.
Servatur tamen in pœna vultuſque pudorque.
Supplicia ipſa decent. Niveâ cervice reclivis
Molliter, ipſa ſuæ cuſtos eſt ſola figuræ.
Defluxere ſinus humeris, fugitque lacertos
Veſtis, & effuſi ſcopulis hæſere capilli.
Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
Fleveruntque tuos miſerando carmine caſus,
Et tibi contextas umbram fecere per alas.
Ad tua ſuſtinuit fluctus ſpectacula pontus,
Aſſuetaſque ſibi deſiit perfundere ripas.
Extulit & liquido Nereïs ab æquore vultum,
Et caſus miſerata tuos roravit & undas.
Ipſa levi flatu refovens pendentia membra

Aura,

Aura, per extremas reſonavit flebile rupes.
Tandem Gorgonei victorem Perſea monſtri
Felix illa dies redeuntem ad littora duxit;
Iſque, ubi pendentem vidit de rupe puellam,
Diriguit facie, quem non ſtupefecerat hoſtis;
Vixque manu ſpolium tenuit, victorque Meduſæ
Victus in Andromeda eſt. Jam cautibus invidet ipſis;
Feliceſque vocat, teneant quæ membra, catenas.
At poſtquam pœnæ cauſſam cognovit ab ipſa,
Deſtinat in thalamos per bellum vadere ponti,
Altera ſi Gorgon veniat non territus ire.
Concitat aërios curſus, flenteſque parentes
Promiſſu vitæ recreat, pactuſque maritum
Ad littus remeat. Gravidus jam ſurgere pontus
Cœperat, & longo fugiebant agmine fluctus
Impellentis onus monſtri. Caput eminet undas
Scindentis, pelaguſque movet. Circumſonat æquor
Dentibus, inque ipſo rapidum mare navigat ore.
Hinc vaſtis urgent immenſi torquibus orbes,
Tergaque conſumunt pelagus. Sonat undique Syrtis,
Atque ipſi metuunt montes, ſcopulique ruentem.
Infelix virgo, quamvis ſub vindice tanto,
Quæ tua tunc fuerat facies? ut fugit in auras
Spiritus! ut toto caruerunt ſanguine membra!
Cum tua fata cavis e rupibus ipſa videres,
Adnantemque tibi pœnam, pelaguſque ferentem,
Quantula præda maris! Sed pennis ſubvolat alte
Perſeus, & Cælo pendens jaculatur in hoſtem,
Gorgoneo tinctum defigens ſanguine ferrum.
Illa ſubit contra aſſurgens, converſaque frontem
Erigit, & tortis innitens orbibus alte
Emicat, ac toto ſublimis corpore fertur.
Sed quantum illa ſubit ſemper jaculata profundo,
In tantum revolat, laxumque per æthera ludit
Perſeus, & Ceti ſubeuntis verberat ora.

Nec cedit tamen illa viro: sed sævit in auras
Morsibus, & vani crepitant sine vulnere dentes.
Efflat & in cælum pelagus; mergitque volantem
Sanguineis undis, pontumque extollit in astra.
Spectabat pugnam pugnandi caussa puella,
Jamque oblita sui metuit pro vindice tali
Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
Tandem confossis subsedit bellua membris,
Plena maris, summas iterumque renavit ad undas,
Et magnum vasto contexit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perseus in marmore corpus,
Major & ex undis ad cautes pervolat altas,
Solvitque hærentem vinclis de rupe puellam,
Desponsam pugnâ, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedæ Cælum stellisque sacravit,
Mercedem tanti belli, quod condidit ipsa:
Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.
  Quisquis in Andromedæ surgentis tempore ponto
Nascitur, immitis veniet, pœnæque minister,
Carceris & duri custos, quo stante superbe
Prostratæ jaceant miserorum in limine matres,
Per noctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula, & in proprias animam transferre medullas;
Carnificisque venit mortem ducentis imago,
Accensisque rogis & stricta sæpe securi.
Supplicium vectigal erit. Qui denique possit
Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam,
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenæ.
Interdum pœnis innoxia corpora servat.
  Piscibus exortis cum pars vicesima prima
Signatur, terræ lumen fulgebit, & Orbi
Aërius nascetur Equus, Cæloque volabit,
Velocesque dabit sub tali tempore partus,
Omne per officium vigilantia membra ferentes.
Hic

Hic glomerabit equo gyros, dorſoque ſuperbus
Ardua bella geret rector cum milite mixtus.
Nunc ſtadio fraudare fidem, poteritque videri
Mentiri paſſus, & campo tollere curſum;
Quamvis extremo citius revolaverit Orbe
Nuncius, extremum vel bis penetraverit Orbem.
Vilibus ille etiam ſanabit vulnera ſuccis
Quadrupedum: medicas artes ad membra ferarum
Noverit, humanos & quæ naſcentur ad uſus.
  Nixa genu ſpecies, & Grajo nomine dicta
Engonaſi, ingenicla juvenis ſub imagine conſtans,
Dextra per extremos attollit lumina Piſces.
Hinc fuga naſcentum, dolus, inſidiæque creantur,
Graſſatorque venit media metuendus in urbe;
Et ſi forte aliquas animo conſurget in artes,
In prærupta dabit ſtudium, vincetque periclo
Ingenium; aut tenues auſus ſine limite greſſus,
Certa per extenſos ponit veſtigia funes,
Et Cæli meditatus iter faſtigia pendet
Apennina petens, populum ſuſpendit ab ipſo.
  Læva ſub extremis conſurgunt ſidera Ceti
Piſcibus Andromedam ponto Cæloque ſequentis.
Hoc trahit in pelagi cædes & vulnera natos
Squammigeri gregis. Extentis laqueare profundum
Retibus, & pontum vinclis arctare furentem.
Et velut in laxo ſecuras æquore phocas
Carceribus claudunt raris, & compede nectunt,
Incautoſque trahunt macularum vimine thynnos.
Nec cepiſſe ſat eſt. luctantur corpora nodis,
Exſpectantque novas acies: ferroque necantur,
Inficiturque ſuo permixtus ſanguine pontus
Totus, cum toto jacuerunt littore prædæ.
Altera fit cædis cædes; ſcinduntur in artus
Corpora, & ex uno varius deſcribitur uſus:
Illa datis melior ſuccis pars: illa retentis:

Hinc ſanies pretioſa fluit, floremque cruoris
Evomit, & mixto guſtum ſale temperat oris.
Illa putris turba eſt, ſtrages confunditur omnis,
Permiſcetque ſuas alterna in damna figuras,
Communemque cibis uſum, ſuccumque miniſtrat.
At cum cæruleo ſtetit ipſa ſimillima ponto
Squammigerûm nubes, terræque immobilis hæret,
Excipitur vaſtâ circumvallata ſaginâ,
Ingenteſque lacus, & Bacchi dolia complet,
Humoreſque vomit, ſociâ per mutua dote,
Et fluit in liquidas tabes reſoluta medullas.
Quinetiam magnas poterunt celebrare ſalinas,
Et pontum coquere, & ponti ſecernere virus,
Cum ſolidum certo diſtendunt margine campum,
Adpelluntque ſuo deductum ex æquore fluctum,
Claudendoque negant. Tum demum ſuſcipit undas
Area, tum pontus per Solem humore niteſcit.
Congeritur ſiccum pelagus, merſique profundi
Canities emota, maris ſpumæque rigentis
Ingentes faciunt tumulos, pelagique venenum.
Quodque erat uſus aquæ ſucco corruptus amaro,
Vitali ſale permutant, redduntque ſalubrem.
At revoluta polo cum primis vultibus Arctos
Ad ſua perpetuos revocat veſtigia paſſus,
Nunquam tincta vadis, ſed ſemper flexilis orbe:
Ac Cynoſura minor cum primâ luce reſurgit,
Et pariter vaſtuſve Leo, tum Scorpius acer
Nocte ſub extrema permittunt jura diei;
Non inimica feræ tali ſub tempore natus
Ora feret; placiduſque geret commercia gentis.
Ille manu vaſtos poterit frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati ſideris urſas,
Inque artes hominum, perverſaque munera ducet.
Ille elephanta premet dorſo, ſtimuliſque movebit,

Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.
Ille tigrim rabie solvet, pacique domabit;
Quæque alia infestant silvis animalia terras,
Junget amicitiâ secum, catulosque sagaces.
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *

Tertia Pleïades dotabit forma sorores,
Femineum rubro vultum suffusa pyropo,
Invenitque parem sub te, Cynosura, colorem,
Et quos Delphinus jaculatur quattuor ignes;
Deltotonque tribus facibus, similique nitentem
Luce Aquilam; & flexos artus per lubrica terga:
Tum quartum quintumque genus discernitur omne
E numero, summâque gradûs qui jungitur Angui.
Maxima per minimos censu concluditur uno,
Quæ neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
Resplendent alto Cæli summota profundo:
Sed cum clara suos avertit Delia cursus,
Cumque vaga est illa, & terris sua lumina condit:
Mersit & ardentes Orion aureus ignes;
Signaque transgressus mutat per tempora Phœbus,
Effulget tenebris, & nocte accenditur atra;
Tunc conferta licet Cæli fulgentia templa
Cernere seminibus densis, totisque micare
Floribus, ut siccæ curvum per littus arenæ:
Nec spatium stellis, Mundo nec cedere summam;
Sed quot eant semper nascentes æquore fluctus,
Quot delapsa cadant foliorum millia silvis,
Amplius hoc ignes numero volitare per Orbem.
Utque per ingentem populus describitur urbem,
Præcipuumque Patres retinent, & proximum Equester
Ordo locum; populumque Equiti, populoque subire
Vulgus iners videas etiam sine nomine turbam:
Sic etiam magno quædam respondere Mundo

Hæc Natura facit, quæ Cæli condidit orbem.
Sunt ſtellæ Procerum ſimiles; ſunt proxima primis
Sidera; ſuntque gradus; atque omnia juncta priori.
Maximus eſt populus, ſummo qui culmine fertur,
Cui ſi pro numero vires Natura dediſſet,
Ipſe ſuas æther flammas ſufferre nequiret,
Totus & accenſo Mundus flagraret Olympo.

CHRI-

CHRISTOPHORI
CELLARII
ELEMENTA
ASTRONOMIÆ

ad interpretandos Poetas aliosque veteres Scriptores accommodata.

RUDIMENTA ASTRONOMIÆ.

STRONOMIA, quæ ſcientia aſtrorum, ſeu motus & quantitatis phænomenωn cœleſtium eſt, in *Sphæricam* & *Theoricam* tanquam partes dividitur, ut illa generalis ſit: hæc ſpecialior de motu Planetarum.

In priore parte cœlum ejuſque poſitiones & diverſæ ſphæræ, ſtellæ fixæ earumque primus & diurnus motus; circuli, plagæ, tractus, & quæ eo pertinent, conſiderantur.

Cœlum non durum eſt, nec orbes in ſe ſolidos habet, ut antiquitas credebat: ſed aura ſubtiliſſima, quam *æthercam* vocamus, pervia ſtellis, ut aqua piſcibus, aut volucribus aer. Incipit ab *atmoſphæra* ſive aere, ſine interſtitio, & ad extremam mundi ſuperficiem prorogatur.

Aer contra, ſeu atmoſphæra, Terræ circumfuſa, eſt aura craſſior, quæ radios cœleſtes non ſine reflexione & refractione permittit, unde parallaxes ſunt & falſæ apparentiæ, etiam crepuſculum & diluculum, ut infra de uſu Globi oſtendetur.

In vaſtiſſimo ergo cœli ſpatio ſtellarum corpora ſi-

ra ſi-

ra fine foliditate orbium fufpenfa funt, ficut Terra in aere; motuque circulari, naturaliter impreffo, tam regulariter moventur, quam gravia per naturam defcendunt, aut furfum ignis elevatur.

Stellarum aliæ, & plurimæ quidem, *fixæ* dicuntur, non quod fine motu fint, fed quia eandem femper tum inter fe, tum a Terra diftantiam confervant: aliæ *erraticæ*, five *planetæ*, quæ neque inter fe, neque refpectu fixarum, aut a nobis, diftantiam eandem fervant: cetera motum non vagum aut errabundum, fed mirabiliter regularem & legibus fuis circumfcriptum tenent. De quibus plura altera parte, quæ Theorica appellatur, pro inftituto edifferemus.

Fixæ ftellæ tum magnitudine fua, quæ fextuplex ftatuitur, tum fitu & loco vel boreali, vel auftrali, aut fimiliter diftinguuntur.

Maximæ vocantur *primæ magnitudinis*, funtque Arcturus, Lyra, Capella, Oculus Tauri, Cor Leonis, Cauda Leonis, Spica Virginis, Cor Hydræ, Cor Scorpii, Pes Orionis, Sirius, Fomahant, & tres auftrales, nobis perpetuo latentes, Canobus in Navi, Acarnar in Eridano, & Pes Centauri.

Secundæ magnitudinis ftellarum principes funt Procyon, capita Geminorum, lucida Perfei & Aquilæ, Urfa Major, Caffiopea, humeri & alter pes Orionis.

Tertiæ, ftella polaris, Algol, & his æquales. *Quartæ* Propus in pede anterioris Geminorum, Hœdi juxta Capellam, & fimiles: *Quintæ*, Plejades; *Sextæ*, Alcor, minima in cauda Urfæ majoris, & aliæ vifum fubterfugientes, folis tubis perfectius detegendæ.

Sunt præterea *nebulofæ*, ut præfepe in Cancro, oculus Sagittarii, & quæ fequitur Scorpii aculeum. Non quidem hæ omnes minimæ, ut Galaxia five

Via

Via Lactea minutissimarum stellarum congeries est: sed majores etiam in nebulosarum numero sunt, si lumine obtuso pallent, ut duæ magnæ & satis conspicuæ ad polum Antarcticum dicuntur esse.

Proprium fixarum est *scintillare*, quod lucem ingenitam illis, non a Sole acceptam, arguit: quemadmodum Planetæ sine scintillatione alienum, hoc est a Sole desumtum, lumen ostendunt, Venere forte excepta, quæ radios mobiliores spargit, quod materiæ splendidiori imputatur. Nec tamen semper eadem est caussa scintillarum, sed aeris quoque mobilitati aliquid debetur, & ventosis noctibus vehementius videmus stellas scintillare, quam tranquillatis. Quod autem alii quoque Planetæ, cum Horizonti propinqui sunt, vibrare lumen conspiciuntur, id ab crassitie aeris est, per quem oculus in illos dirigitur.

Ratione *situs* sunt fixarum aliæ *Septemtrionales*, e quibus quædam nobis perpetuo apparent, ut Polo viciniores: aliæ *Zodiacales*, ut duodecim Signa Zodiaci: aliæ denique *Australes*, quorum infimæ & Antarctico polo propinquæ a nostro Horizonte & visu submotæ sunt perpetuo.

Cognoscuntur stellæ ex certis figuris, pro arbitrio priscorum hominum confictis, qui vero non ejusdem studii ac vitæ generis fuerunt. Quædam nomina debentur *agricolis* & *pastoribus*, ut Plaustri, Aurigæ, Capellæ, Arietis, Tauri: quædam *venatoribus*, ut Ursarum, Leonis, Capricorni, Canum, Orionis, Leporis: quædam *nautis*, ut Ceti, Piscium, Navis, Fluminum, Aquarii: quædam *principibus*, ut Cepheus, Cassiopea, Corolla, Coma Berenices.

Principium *ἀστρογνωσίας* in nostro hemisphærio est *stella polaris*, extrema in cauda Ursæ minoris, tertiæ magnitudinis, polo Arctico seu boreali quam pro-

proxima, circa quam omnes alias stellas circumvolvi videmus. Cognoscitur hæc perfacile, si ex Plaustri, etiam plebeiis noti, rotis posterioribus lineam rectam in plagam ducis, quam vel ex usu domestico, vel magnetis indicio non ignoras septentrionalem esse. Si huic stellæ & proximæ in eadem cauda superponis triangulum æquilaterum, ut vertex ad Plaustrum sive Majorem Ursam vergat, punctum tibi vertex ostendet, quod quam brevissime a puncto polari & cardine mundi declinat.

Colore etiam distingui fixas volunt, ut liventes Saturno subdantur; Claræ Jovi; ferrugineæ Marti; flavæ Soli; buxeæ Veneri; cineritiæ Mercurio, pallentes Lunæ: aut, quæ dubii coloris sunt, ut plurimæ sunt, duobus simul Planetis, v. g. Jovi & Marti Arcturus, Regulus, Sirius, cor Scorpii, Aquila; Marti & Mercurio Capella & aliæ; quæ vero nunc missa facimus, quod superstitionem genethliacam astrologorum sapiunt.

Figuræ Stellarum Septentrionales.

Ursa minor, etiam *Cynosura* dicta, sidus Polo boreali proximum, quem *Arcticum*, id est Ursinum denominat. Extrema caudæ est stella *Polaris* directrix navigantium, regula plagarum, & quasi cardo stellarum conversionis.

Ursa major, Græcis *ἅμαξα*, *Plaustrum*, ut nostris *der Wagen*, Latinis etiam, auctore Gellio lib. II. cap. XXI. *septem triones*, id est septem boves, quia inter alias septem notabiles stellas habet secundæ magnitudinis. Super mediam caudæ (aut temonis, si plaustrum est) qui lyncei sunt, minutissimam stellam *Alcor* observant, nostris dictam *das Knechtgen*. *Ursæ*, *ἄρκτου*, appellatio ex Calistus fabula est Ovidiana Metamorph. lib. II.

Draco

DRACO inter utramque Ursam cauda sua dividit, *Virgil.* I. *Georg. v.* 245. custos Hesperidum hortorum, ab Hercule interfectus. *Hygin. Poet. Astr.*

BOOTES sive *Arctophylax*, Latine *Bubulcus*, Ursam Majorem a cauda insequitur, Arcas olim creditus, Calistus & Jovis filius. *Hygin.* Inter pedes *Arcturum* habet, primæ magnitudinis lucidissimam stellam.

CEPHEUS inter Cassiopeam & Draconem parvis stellis constans, Æthiopum rex, Andromedæ pater, maritus Cassiopeæ fingitur. Cicero lib. V. Tuscul. cap. III. *Nec stellatus*, inquit, *Cepheus cum uxore, genero, filia traderetur, nisi cœlestium divina cognitio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxisset.* Adde Horat. III. od. XIX.

CASSIOPEA fulgentior & notabilior, quam Cepheus, maritus ejus: tota fere in Via Lactea, pingitur sedens in siliquastro. *Hygin.*

ANDROMEDA, filia Cassiopeæ & Cephei, ceto ad Joppen Palæstinæ, ut fabulæ tradunt, proposita, vinculis adfixa scopulo. Hanc dicitur Perseus liberasse, duxisseque uxorem. *Pomp. Mela lib.* I. *cap.* XI. Situm in cœlo sidus inter Cassiopeam & Triangulum, ejusque major in capite stella etiam figuræ alii inseruit, ut cum tribus Pegasi majoribus *Trapezium* constituat.

PERSEUS, Danaes & Jovis filius, victor Gorgonum in Africa, feminarum, Amazonum more belligerantium, quarum dux Medusa crines ex serpentibus habuisse, seu serpentibus se coronasse fingitur. *Diodor. Sic. lib.* III. *cap.* LV. Hinc *caput Medusæ* in manu Persei a polo aversa, & in illo anguineo capite lucidior stella *Algol.*

ERICHTHONIUS sive *Heniochus*, Latine *Auriga*, inter Perseum & Ursam majorem locatus, inventor quadrigarum. In humero *Capellam* gestat,

Jo-

Jovis, ut creditum fuit, nutricem, primæ magnitudinis ſtellam: in ſiniſtra manu *Hædos* ſtellulas magnitudinis quartæ.

COMA BERENICES inter Arcturum & pedes Urſæ majoris, caudam Leonis verſus, ſtellarum debilium & nebuloſarum congeries, nomen trahens a Ptolemæi Philadelphi filia, quæ pro marito & fratre Evergeta, in Perſas moturo, Veneri comam ſuam vovit, ſi incolumis ex bello redierit. Suſpenſam Conon, mathematicus Samius ſubtraxit, & in cœlo locatam eſſe reginæ perſuaſit. Vide *Catulli* de hac Coma carmen: & *Hyginum* in Leone. Nam olim Leonis caudæ hæ ſtellulæ fuerunt adnumeratæ.

CORONA fingitur Ariadnes, Minois filiæ, Bacchi conjugis fuiſſe; media illius lucidior inſtar gemmæ habetur. *Hygin.*

HERCULES, *Engonaſi*, ἐν γόνασι, ſidus boreale, flexis genibus ita poſitum, ut pede caput Draconis; vertice caput Ophiuchi fere contingat, & ſemper labi præceps videatur, quia pedes ad polum, caput in auſtrum protendit. Hinc eſt, quod in verſu memoriali *Prolapſus* appellatur.

LYRA, aliis *Vultur cadens*, item *Fidicula*, Græcis *Chelys*, inter minores ſtellam habet fulgentiſſimam, primæ magnitudinis, quæ totius ſideris commune ſibi nomen facit. Figura ad Orpheum refertur, cujus lyram, domino a Thyadibus diſcerpto Muſæ credebantur in cœlo collocaſſe. *Hygin.*

CYGNUS ſive *Olor* in Lactea Via quaſi crucis formam figurat, unde *Chriſti Crucem* Schickardus cognominavit. Fictores poetæ ad Jovem referunt converſum propter Nemeſin amatam in olorem. *Hygin.*

TRIANGULUM ſive *Deltoton* ab aliis ad Siciliæ figuram, a pluribus ad Ægyptum interamniam re-

refertur. Jacet inter Arietem & Andromedam.

PEGASUS, equus alatus, qui in Helicone fontem ungula fecit, Bellerophontis vector. Tres majores ejus stellæ, duæ in ala, una in armo, cum capite Andromedæ signant *Trapezium*.

EQUULEUS sive *Præsegmen* aut *sectio equi*, caput Pegasi antecedit quatuor minoribus stellis, repræsentantibus caput equi sectum.

DELPHINUS inter Pegasum & Aquilam medius aut Arionis gestator, aut Neptuni pronubus ab aliis fingebatur. Parvis stellis constat, decem forte numero, quarum præcipua est cauda tertiæ magnitudinis.

AQUILA, aliis *Vultur volans*, in Galaxia lucidum sidus ab Cygno devergens in austrum, præter minores stellas tres habet notabiles, in una linea positas, sed mediam notabiliorem, utpote magnitudinis secundæ.

SAGITTA per alam Aquilæ borealem transit, saltim attingit; qua Hercules vulturem, epar Promethei rodentem, trajecisse fingitur. Parvum & obscurum sidus est.

GANYMEDES sive *Antinous* sidus sub Aquila austrum versus, ex stellis parvis & informibus in formam cubantis pueri signatum. Nam utroque nomine puer notatur, illo Jovis, hoc Hadriani, detestandis amoribus infamis.

OPHIUCHUS *Serpentarius* & *Anguitenens* Latine, sidus magnum inter Herculem & Scorpionem positum hominis figura serpentem manibus prementis. Caput viri juxta caput Herculis in boream eminet: pedes in Scorpionem demittuntur: *Serpens* binis stellis, longa serie apparentibus, locatus ita, ut coronam videatur devoraturus. Variant mythologi in expositione. Quibusdam Hercules est & hydra Sangarii, Lydiæ fluminis: plures Carnabontem

in-

interpretantur, Getarum in Mœsia regem, qui unum ex Cereris draconibus interfecerit: alii Phorbantem & Rhodium draconem intelligunt. Adi Hyginum.

Hæ stellæ inter Polum nostrum & Æquatorem conspicuæ: addunt alii ex informibus stellis duo sidera, *Camelopardalim* inter Cassiopeam, Perseum, & Aurigam, & *Jordanem* fluvium inter Ursam Majorem atque Leonem. Novissime Principum honori nova sidera ex informibus stellis collecta nominari intelligimus, ut vel solum *Scutum Sobeskianum*, & *Enses Electorales* argumento sunt, de quibus Acta Erudit. Lips. 1684. mense Augusto consulantur.

SIGNA ZODIACALIA.

ARIES aurei velleris, vector Phrixi & Helles in Hellesponto, habet præter alias, tres præcipuas in capite stellas. Dorso inter Triangulum & Pleiades imminet *Apis* parvum sidus quatuor fere stellulis subobscuris definitum.

TAURUS in memoriam Europæ ab Jove deportatæ inter sidera relatus, in tergo habet *Pleiades* (quæ & *Vergiliæ*, & *Atlantides* dicuntur) nebulosas sex vel septem stellulas, quamvis longe plures telescopium deprehendat: in fronte vel facie *Hyades* cum *Parilicio*, hoc est *Oculo Tauri*, primæ magnitudinis stella, ita dicta, quod in Parilibus, XI. Kal. Majas oriebatur. *Plin. XVIII. 26. & ibi Harduin.* Vulgo *Palilitium*, a Pale, pastorum dea dicitur.

GEMINI, Castor & Pollux, ex duabus stellis secundæ magnitudinis, quæ capita illorum repræsentant, maxime conspicui: Corpora & pedes præcedunt sive Taurum versus propendent. Quæ quartæ

tæ magnitudinis est in extremo pede sinistro Castoris, præcedentis Geminorum, *Propus* Græce, quasi propes, appellatur.

CANCER, Herculi, ut fingitur, immissus ab Iunone, contra hydram apud Lernam pugnanti, ut molestiam victori crearet. Parvis stellis constat, & in pectore habet *Asellos* magnitudinis quartæ cum *Præsepi* stella nebulosa, telescopio in plures dividenda. Hyginus, *Asini*, inquit, *a Libero in testa Cancri duabus stellis omnino figurati*, quorum ope Liber flumen trajecisset. Alii deos iis vectos tradunt, gigantibus bellum illaturos, vicisseque ruditu magis asinorum, quam suis armis. Inter Cancrum & Geminos parvulæ stellæ signant *Cancrum minorem*. De majoris situ Germanicus Cæsar: *Qua media est Helice, subjectum respice Cancrum*.

LEO, Nemeus ab Hercule, ut fabula est, interfectus, fulgens astrum, in quo *cor* & *cauda* sunt primi ordinis. Cor Leonis etiam *Regulus* & *Basiliscus* vocatur.

VIRGO, Themis sive Astræa, longum sidus, *Spicam* sinistra tenens primæ magnitudinis, in austrum demissam: sicut in ala ejus boreali notatur secundæ dignitatis stella, quæ & ipsa *Ala Virginis* appellatur, & *Vindemitor*. Vide infra Ortum Cosmicum.

LIBRA, ab æquato Solis cursu dicta, & inde quæ pendet, diei & noctis æqualitate. Lanx australis est lucidior & secundi ordinis: ceteræ obscuriores. Lances veteribus etiam *Chelæ* dictæ, puta Scorpii, quia Libra olim & Scorpius pro uno sidere computabantur. Germanicus Cæsar in Arateis: *Insignes cœlum perfundunt lumine Chelæ*. Adde Silium lib. XIV. v. 76.

SCORPIUS, sidus subditum pedibus Ophiuchi, Chelas seu branchias in Libræ signo habet, ut præ-

diximus: *cor* primæ magnitudinis: ad aculeum insignis nebulosa. Dicitur & Scorpius *Nepa*. Vide infra Occasum Cosmicum in fine. Mythologia scorpium Orionis interfectorem interpretatur. Consule Hyginum.

SAGITTARIUS equinis cruribus & cauda satyri deformatum sidus aliis centaurum repræsentat, aliis pluribus Crotum, Euphemes Musarum nutricis filium, quia centauri sagittis careant, quibus hic instructus sit. Stellas sidus habet minus notabiles, præter nebulosam in fronte: quæ arcum & sagittam formant, in Galaxiam incidunt.

CAPRICORNUS similis effigie Ægipani, quocum Iupiter nutritus dicitur: aliis Pan Typhonem fugiens in Nilum se dejecisse traditur, priore sui parte in hirci; posteriore in piscis formam conversa. Qui fabulas posthabent, hanc sideri figuram attribui putant, quod Sol in eo adscendere incipiat, sicut adscensu hoc genus gaudeat animalis. Præcipuas stellas in cauda habet & quidem tertiæ magnitudinis.

AQUARIUS Deucalionem aliis cum cataclysmo; aliis Cecropem significare videtur, cujus temporibus aqua sola usi sint homines, vini usu nondum invento. Parvas stellas habet: copiosiores in fluentis, quæ ex urna ejus sub Pegaso ad Fomahant usque effunduntur.

PISCES, Venus & Cupido mythologis, qui hac forma Typhonem gigantem effugerint, in Euphratem desilientes. Longius disjuncti sunt, alter borealis inter capita Andromedæ & Arietis rejectus: australis alter in Æquatore sub Pegaso. *Lino* tamen vinculo connectuntur, cujus medium & junctura *Nodus* vocatur, stella tertiæ magnitudinis. Ceteræ tam Piscium quam Lini stellæ ignobiliores sunt, quartæ & quintæ magnitudinis omnes.

FI-

Figuræ Stellarum Australium.

Ultra Zodiacum in auſtrum vergunt

Cetus, Andromedam voraturus, a Perſeo interfectus, ſub Piſcibus & Ariete in cœlo conſtitutus, inſigniores ſtellas in ore tres, unam in cauda oſtendit: reliquæ ſunt minoris dignitatis. Ciceroni & Germanico *Piſtris* ſive *Piſtrix* appellatur.

Orion, omnium ſidus fulgentiſſimum, genere Neptuni filius, ſtudio venator fuiſſe traditur. Lucent ex eo pedes, humeri, cingulum, gladius, clypeus, clava: ſolum caput minutis ſtellulis conſtans, nebuloſum quodammodo: clypeus autem Tauri capiti objectus, minores quidem, ſed ſplendidas ſtellas habet, ut etiam clava inter Geminorum pedes & Tauri cornua. Siniſter pes *Regel* Orientis dialecto, primæ magnitudinis eſt, & ſecundum quoſdam etiam dexter humerus: reliquæ ſecundi aut tertii ordinis, ſed tantæ lucis & nitoris, quantum in aliis ſideribus haud obſervamus.

Lepus proxime pedibus ſubjectus Orionis, ſeu potius cum iis conjunctus, duodecim minoribus ſtellis micat.

Ultimum ſidus, quod in hoc tractu in auſtrum pendet, *Columba* eſt, Lepori ſuppoſita: ſed vix Horizontem noſtrum egreditur, ut in latentium fere numero haberi poſſit.

Eridanus fluvius ab Regel, Orionis pede, emanat, & ſub Ceti collo inflexus, in meridiem decurrit. Stellis diſtinctus minoribus præter initium & finem: ibi enim *Regel* connumeratur: heic *Acarnar*, uterque primæ magnitudinis.

Procyon ſive *Canis minor*, ſub Geminis poſitus, duas tantummodo ſtellas habet obſervabiles, ſecundi ordinis fulgentem in femore: minorem in collo.

K 2 Ca-

CANIS MAJOR in meridiem maxime propendet, Lepori vicinus, in ore *Sirium* tenet ſtellarum maximam: in pede priore ſecundæ claſſis aliquam: ceteras mediocres. Ab hujus vel minoris Canis ortu Coſmico *Dies caniculares* nomen & initium ſumunt.

Inter utrumque Canem *Monoceros* intercedit, collectus ex informibus & parvis ſtellis. Canem majorem ab ortu conſequitur.

GALLUS Horizonti noſtro incubans, quem vix decem gradibus ſuperare poteſt. Nebulis ergo, quæ circa Horizontem ſunt, etiam ſerena ſæpe nocte, occultatur.

HYDRA longum ſidus ſub Cancro incipit, juxta quem caput minutis ſtellis formatur; & ſub Leone & Virgine uſque ad Libram protrahitur. Cor Hydræ ſtellarum primo ordini adnumeratur, ſed ſecundi magnitudinem non excedit. Sub Virgine *Crater* Hydræ inſidet, & prope Spicam *Corvus*. Fabulæ Corvum & Craterem Apollini dant, qui corvum emiſerit, ut cratere aquam ſacrificio adferret: Hydram ad Æſculapium, aut alio reducunt. Quæ antecedit *Argo Navis*, aut ſequuntur *Centaurus* atque *Lupus*, quod ſummis tantum ſtellis noſtro Horizonte emergunt, majorem ſui partem ſuppreſſam tenent; ſine explicatione prætermittuntur.

PISCIS NOTIUS ſive *Auſtrinus* ore aquam ex ſigno Aquarii, cui ſubjacet, excipere videtur. Parvis ſtellis conſtat Horizonti incubantibus: ore tamen magnam tenet & primæ claſſis, quam *Fomabant* dicunt Arabes.

Quæ ulterius ſtellæ in auſtrum deprimuntur, ad unam omnes noſtris regionibus occultatæ ſunt, tanto ordine & tractu, quanto Urſæ & aliæ Polo vicinæ ſtellæ nobis lucent perpetuo, quod pluribus de Uſu Globi infra oſtendemus.

Hactenus de ſtellis fixis, quæ in regionibus ad aqui-

aquilonem sitis, Horizonte emergunt, & oculis se nostris objiciunt. Harum imitatrices sunt *novæ stellæ* eandem atque fixæ formam, lucem, motum servantes, sed raro prodeuntes, nec nisi brevi collucentes tempore. Hujus generis præcipua & magna fuit, quæ 1572 in Cassiopea effulsit: & minores in pede Serpentarii & pectore Cygni a Schickardo observatæ: major in Ceti collo 1638 ab Holwarda: in eodem Cygno ab Hevelio 1670. & nuperrime aliæ duæ in Cygno ab Lipsiensi astronomo Godofr. Kirchero perlustratæ, & Actis Eruditorum 1687. mense Novembri insertæ. Hujus ordinis stellæ, ut subito apparent, ita sensim evanescunt, & tandem visui se post annum plus minus, aut biennium subducunt. Caussam scrutari difficile est mortalibus. Multis tamen probabile videtur, non interire has stellas aut novas creari, sed tantum altiore loco demitti, ut conspici possint; & in eundem rursus attolli, cum oculis subducuntur.

DE SPHÆRA, AXE, CIRCULIS, ATQUE PLAGIS.

Sphæra corpus rotundum est, quod circa axem movetur: & cœlestis etiam sive mundana postulat *axem* concipi, per centrum transeuntem, circa quem fiat convolutio.

Repræsentatur machina, quam *Globum* vocamus, sive *cœlum gestabile*, ut Cassiodorus appellat lib. I. epist. XLV. Sunt etiam machinæ quædam non continua superficie, sed solis circulis constantes, quas *Sphæras Armillares* nominamus.

Extremitates axis *Poli* vocantur, quasi cardines conversionis: alter *Arcticus* sive septentrionalis, nobis semper elevatus: alter *Antarcticus*, id est septentrionali oppositus, sive austrinus, depressus nobis perpetuo. Nomina ab ἄρκτοις URSIS,

 hoc

hoc est sideribus septentrionali vicinis desumta sunt.

Circuli vel *majores* sunt, sphæram æqualiter in duo hemisphæria secantes, ut Horizon, Meridianus, Æquator, Zodiacus, Coluri: vel *minores*, qui dividunt sphæram inæqualiter, ut Tropici & Polares.

HORIZON, Latine *Finitor*, circulus major est immobilis, in extremitatibus ductus, ad quas visus noster circuitu pertingit, atque ita hemisphærium apertum ab occultato separat. Est vel *Rationalis*, qui ad cœlum usque pertingere concipitur: vel *Sensibilis*, quem oculus in terra vel mari, quousque penetrare potest, circumquaque definit. Rationalis rursus vel *Verus* est, qui ex centro terræ; vel *Apparens*, qui ex superficie circumscribitur. Differentia utriusque semidiameter Terræ est, per se satis magna, sed minima respectu Cœli, aut omnino nulla, quippe terra vastissimo cœlo comparata pusillum corpus, & tantum non instar puncti censetur.

Horizontis poli sunt *Zenith*, punctum verticale: & *Nadir*, punctum vertici nostro in Antipodum hemisphærio oppositum. Variat Horizon cum polis suis pro locorum diversitate; in machinis vero Globorum ligneo circulo repræsentatur.

MERIDIANUS est circulus magnus immobilis per polos mundi & Horizontis (*Zenith* & *Nadir*) ductus, dividens hemisphærium in orientale & occidentale, ad quem Sol constitutus medium diem efficit aut mediam noctem; etiam ceteræ stellæ ad hunc circulum elevatæ, in culmine seu maxima altitudine ab Horizonte sunt. Variat Meridianus pro longitudine locorum diversa, uti ex Geographia notum est. In Globis æneus circulus, Horizonti ad angulos rectos infixus, Meridiani vices sustinet.

ÆQUA-

ÆQUATOR ſive *Æquinoctialis*, circulus major eſt, inter polos mundi cœlum æqualiter dividens in ſeptentrionale & auſtrale hemiſphærium, menſura diurnæ convolutionis atque temporum.

Ut enim omnis circulus in CCCLX. Gradus dividitur; ita ſingulis horis XV. Gradus ſupra Horizontem adſcendunt, & totidem infra illum demittuntur. *Æquinoctialis* dicitur, quia, quoties Sol hunc circulum attingit, facit mundo æquinoctium.

ZODIACUS eſt circulus major & latus, oblique Æquatorem ſecans, via planetarum, in medietate ſui tenens *Eclipticam* ſive circulum ſolaris curſus definitorem.

Declinat Zodiacus, vel Ecliptica potius; ab Æquatore XXIII. Gradibus ac dimidio, quantus ſcilicet angulus ſectionis eſt. Dividitur autem in XII. partes tricenorum Graduum, quæ a figuris ſtellarum *Signa cœleſtia* appellantur. Sex Signa ſunt *borealia*, quæ ab Æquatore in ſeptentrionem inclinant, nempe ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍: totidem *auſtralia* ſunt, ſive in meridiem ultra Æquatorem devergunt, ut ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓. Sex etiam Signa dicuntur *adſcendentia*, in quibus Sol ab auſtro in aquilonem adſcendit, ſive vertici noſtro fit propior, ut ♑ ♒ ♓ ♈ ♉ ♊: totidem *deſcendentia*, in quibus Sol a ſeptentrionali plaga auſtrum verſus deſcendendo movetur, & a vertice noſtro magis atque magis recedit, ut ſunt ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐. Contrarium eſt in Sphæris auſtralibus, ſive apud eos, qui ultra Æquatorem habitant.

Latitudo Zodiaci tanta eſt, quantus excurſus ab Ecliptica, ſive Solis via, eſt ceterorum Planetarum, e quibus Venus longiſſime, alterutrimque IX. gradibus evagari poteſt: Sol autem ab Ecliptica

nunquam recedit, quæ cauſſa eſt, ut eclipſes in hoc circulo, vel prope eum eveniant omnes. Menſura eſt etiam Ecliptica tam Longitudinis, quam Latitudinis Stellarum, quod infra de Uſu Globi pluribus explicabitur.

COLURI ſunt duo circuli magni tranſeuntes per polos mundi & ſe mutuo ad angulos rectos ſecantes. Qui æquinoctialia puncta, id eſt principium Arietis & Libræ tranſit, dicitur *Colurus Æquinoctiorum*: alter tranſiens per puncta ſolſtitialia, principium Cancri & Capricorni, & una per polos Eclipticæ; dicitur *Colurus Solſtitiorum*. Officium eorum eſt quadrantes anni determinare, qui initia ſumunt quoties Sol eo in Ecliptica pertingit ubi hæc a Coluro ſecatur. Alter ergo veris & autumni: alter æſtatis atque hiemis initia definit.

Miſſis circulis minus principalibus, ut ſunt Longitudinis, Latitudinis, Poſitionum, Verticales, Altitudinis; duo genera neceſſariorum addimus Tropicos & Polares.

TROPICI duo circuli ſunt minores, Æquatori paralleli, & Eclipticam tangentes, a τρέπειν, *vertendo* dicti, quia Sol vertit iter, cum ad alterutrum horum circulorum pervenit. Alter *Tropicus Cancri* ex vicino ſidere vocatur, & ſeptentrionalis eſt: alter, qui auſtralis eſt, *Tropicus Capricorni*, propter eandem rationem. Menſurant longiſſimam Eclipticæ ab Æquatore digreſſionem.

POLARES ſunt duo circuli minores Tropicis & Æquatori paralleli, & polo tantum dimoti, quantum Tropici ab Æquatore. Qui ſeptentrionem ſpectat, *Polaris Arcticus* vocatur: qui polum Antarcticum ambit, *Polaris Antarcticus*.

Ex circulis noſcuntur Zonæ, Sphæræ, & Tractus ſive Plagæ.

Inter duos Tropicos eſt *Torrida Zona*, per Æquatorem

torem divisa in aquilonalem & austrinam partem; inter Tropicos & Polares Zonæ *Temperatæ*, & quidem inter Tropicum Cancri & Polarem Arcticum, *Temperata septentrionalis*: inter Tropicum Capricorni & Polarem Antarcticum Zona Temperata australis. *Frigidæ* denique sunt utrimque a Polaribus circulis ad ipsum Polum, altera *septentrionalis*, altera *austrina*. Neque in sola terra sunt Zonæ, sed in ipso etiam cœlo, quemadmodum Virgilius dixit Georg. I. v. 233.

Quinque tenent cœlum Zonæ &c.

SPHÆRA, ex habitudine Æquatoris ad Horizontem judicata, triplex est, Recta, Obliqua, Parallela.

Sphæra Recta est, in qua Æquator cum Horizonte angulum rectum facit & per verticem transit, Polis Horizonti incumbentibus. Talis Sphæra est terricolis qui circa Æquatorem habitant. Adfectiones ejus sunt, omnes stellas totius cœli videre, nullasque agnoscere perpetuo latentes: deinde dies & noctes per totum annum æquales habere, sive continuum æquinoctium: denique duas hiemes & duas æstates habere, anno unoquoque. Hiems enim est cum Sol longissime a vertice recessit; quod bis fit in hac Sphæra, Sole ad alterutrum Tropicorum secedente. Æstas vero est cum Sol vertici adpropinquat; quod bis huic Sphæræ, videlicet in æquinoctiis contingit.

Sphæra Obliqua est, in qua Æquator cum Horizonte facit angulos obliquos, quod maxime fit in Zonis Temperatis. Adfectiones hujus sunt, quasdam stellas habere perpetuo apparentes; aliquas latentes semper: deinde inæquales habere dies & noctes, quod ab inæqualiter oriente Ecliptica est: denique unam æstatem unamque hiemem habere.

Sphæra Parallela est, in qua plures circuli, id est

est Tropici & Polares, sunt Horizonti paralleli, & Æquator cum ipso Horizonte congruit & unum circulum facit. Hunc cœli positum habent, qui Zonas frigidas inhabitant, saltim partes earum Polo propinquiores. Adfectiones sunt eas tantum stellas videre, quæ cis Æquatorem sunt: ceteras perpetuo habere occultatas: deinde Unum anno diem habere, sed semestrem, Sole in Signis borealibus versante: Unam etiam ejusdem moræ noctem, Sole Signa australia, semper ibi suppressa, pervadente.

PLAGÆ sunt tractus ex certo terræ puncto ad cœlum versus producti, & *Perpendiculares* quidem, Zenith & Nadir, de quibus dictum est: *Horizontales*, rursus vel *Cardinales*, ab Æquatore partim, ut Oriens & Occidens; partim a Meridiano, ut Septentrio & Meridies, in Horizonte signatæ: vel *Intermediæ*, quæ mixtis nominibus notantur, ut *Nord-Ost* & *Nord-West: Sud-Ost* & *Sud-West*. Reliquæ divisiones, in terris non facile observatæ, nautis, quibus perutiles sunt & necessariæ, relinquuntur.

ORTUS ET OCCASUS POETICUS.

Ortus & Occasus, non communis & diurnus, sed proprius & singularis, dividitur in *Astronomicum*, id est Adscensionem & Descensionem Rectam vel Obliquam, sive certum arcum Æquatoris cum dato Eclipticæ puncto vel recte vel oblique adscendentem vel descendentem: & *Poeticum*, qui œconomiæ, rei rusticæ, & historiarum scriptoribus, maxime vero *Poetis*, unde nominatur, in temporibus signandis usitatus est. Dividitur in *Cosmicum*, id est matutinum: & *Acronychum* sive vespertinum: & *Heliacum* respectu Solis radiorum stellam vel occultantium, vel deferentium.

Ortus

Ortus Cosmicus est, quando Sole oriente stella simul in Horizonte ortivo exoritur.

Occasus Cosmicus, quando mane Sole oriente stella simul opposito seu occiduo Horizonte demergitur.

Ortus Acronychus est, quando Sole occidente simul stella ex adverso in ortivo Horizonte oritur: *Occasus Acronychus*, quando Sole occidente simul occidit in eodem Horizonte stella. Ergo vox Acronychus ἀπὸ ἄκρυ τῆς νυκτὸς, *a summitate* vel initio *noctis* dicta, idem sonat quod *vespertinus*.

Ortus Heliacus, cum stella, adhuc Solis radiis propter vicinitatem tecta, incipit emergere & videri, Sole in ulteriores gradus Eclipticæ promoto. *Occasus Heliacus*, cum Sol motu secundo fit propior stellæ, eamque radiis suis occultat.

EXEMPLA ORTUS COSMICI.

De *Arcturo* Hesiodus Op. & Dier. v. 608. Ἀρκτῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠώς, *cum Arcturum aurora inspexerit*, sub initium Septembris, Sole existente in Virgine. Columella lib. IX. cap. XIV. *A Canicula fere post diem quinquagesimum Arcturus oritur*, & paucis interjectis: *post Arcturi exortum circa æquinoctium Libræ*. Et Thucydides II. p. 152. περὶ ἀρκτύρυ ἐπιτολάς.

De *Capella* Ovidius lib. V. v. 113.

Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ,

Maio mense ineunte, Sole per Taurum fere progresso. Plinius lib. XVIII. cap. XXVI. *VIII. Idus Maii exoritur Capella pluvialis*. De Pleiadibus Hesiodus ineunte lib. II. πληϊαδέων ἐπιτελλομενάων, mense Junio.

De *Virginis* ala boreali Plinius lib. XVIII. cap. XXXI. *XII. Calend. Septembris stella quæ Vindemitor appel-*

appellatur, exoriri mane incipit, vindemiæ maturitatem promittens. Columellæ (XI. cap. II.) quatriduo post *VII. Calend. Septembris Vindemitor mane exoritur*.

EXEMPLA OCCASUS COSMICI.

Utramque heic paginam *Vergiliæ* faciunt sive *Pleiades*. Livius lib. XXI. cap. XXXV. iter Hannibalis describens, *Fessis*, inquit, *tædio tot malorum, nivis etiam casus, occidente jam Vergiliarum sidere, ingentem terrorem adjecit*: quod Polybius lib. III. cap. LIV. effert διὰ τὸ συνάπτειν τὴν τῆς πλειάδος δύσιν. Curtius lib. V. cap. VI. *interiorem Persidis regionem sub ipsum Vergiliarum sidus petiit*. Virgilius Georg. I. v. 221.

Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur:

& Hesiodus ineunte libro II. πληϊάδων δυσομενάων, *Pleiadum sidere occidente*. Omnes hi adultum Octobr. intelligunt sive initia etiam Novembris Sole Scorpionis signum percurrente. Columella de Virgilii versu lib. II. cap. VIII. *Absconduntur Atlantides altero & trigesimo die post autumnale æquinoctium, quod fere conficitur IX. Calend. Octobres*. Et Plinius lib. XVIII. cap. XXV. *Vergiliarum*, inquit, *matutinus occasus hiemem incoat*.

Hyadum, & *Orionis*, ut propinquorum Pleiadibus siderum, eadem conditio est, quamobrem etiam ab Hesiodo conjunguntur. lib. II. ἐπὴν δὴ πληϊάδες θ' Ὑάδες τε, τότε σθένος Ὠρίωνος Δύνωσιν. De Orione Theocritum adde idyll. VII. v. 54. ubi pariter tempus & mora Solis in Scorpione signatur; & Diodorum Sicul. lib. XIX. cap. LIV.

De *Lyra* Plinius c. l. *inter solstitium & æquinoctium autumni Fidiculæ occasus autumnum incoat die XLVI.* Columella lib. XI. cap. II. *Pridie idus Augu-*

Augusti, *Fidis occidit mane*, *& autumnus incipit*. De *Boote* Ovidius III. Fastor. v. 405.

Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes,
Mergetur, visus effugietque tuos.

Occidit Arcturus, præcipua Bootæ stella, cum initio Scorpii, Sole in signo opposito existente.

De *Leone* Ovidius I. Fast. v. 655.

-- -- ignis venienti nocte Leonis,
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

& lib. II. v. 77.

Dumque Lyram quæret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa videbit aquas.

Ibi adultus Januarius; heic Februarii initium notatur, utrobique in Aquario versante Sole.

De *Cancro* Ovidius I. Fast. v. 313.

Octipedis frustra quærentur brachia Cancri,
Præceps occiduas ille subibit aquas.

id est III. Nonas Januarias, cum Sol est in medio fere Capricorno, atque ita in Cancri oppositione.

De *Scorpione* Columella XI. lib. II. cap. *Pridie Nonas Majas Nepa medius occidit*. Nepa est Scorpius, ut Cicero quoque vocat II. Nat. Deor. cap. XLII. *pectusque Nepai*, & Manilius lib. II. v. 32. *ictuque Nepam*, *spolioque Leonem*; *Et morsu Cancrum*.

EXEMPLA ORTUS ACRONYCHI.

De *Boota* Ovidius II. Fast. v. 153.

Tertia nox veniet, custodem protinus Ursæ
Adspicies geminos exeruisse pedes.

III. idus Februarii signat. Columella lib. IX. cap. XIV. *Ortus Arcturi*, *qui est idibus Februarii*, *sub adventum hirundinum*. Ex quo & Hesiodi versum lib. II. v. 565. Ἀρκτῦρος ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος, interpretari possumus.

De

De *Hædis* Ammianus Marcellinus lib. xix. cap. xviii. *autumno præcipiti*, *Hædorumque improbo sidere exorto*. Et Theocritus idyll. vii. ἐφ ἑσπερίοις ἐρίφοις, *sub vespertinis Hædis*, id est sub exortum illorum vespertinum, qui Sole in Scorpio morante, Octobri mense contingit.

De *Pleiadibus* Ovidius i. Pont. eleg. viii.

Ut careo vobis Stygias detrusus in oras,
Quattuor autumnos Pleïas orta facit.

Oritur autem vespere, cum Sol in Scorpione, signo opposito est.

De *Hyadibus* Plinius lib. xxviii. cap. xxxi. *Sexto Calendas Novembris Suculæ vesperi exoriuntur*: Suculæ sunt Hyades, quasi ab ὗς *sus* Græcum nomen esset, quod improbat Plinius cap. xxvi. non ab ὕειν *pluere*.

Exempla Occasus Acronychi.

Ovidius ii. Fast. v. 75.

Illa nocte aliquis, tollens ad sidera vultum,
Dicet, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri.

iv. Nonas Februarii, Sole in xviii. gradu Aquarii, & de *Delphino* v. 79.

Quem modo cælatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.

Idem fere tempus notatur circa Calendas Februarii. De *Orione* Æneid. vii. v. 719.

Sævus ubi Orion hibernis conditur undis.

Exempla Ortus Heliaci.

Virgilius i. Georg. v. 222.

Gnosiaque ardentis decedat stella coronæ.

Sole ex Libra in Scorpionem transeunte.

De *Arcturo* Plinius ii. 47. *Arcturi sidus, quod* exori-

exoritur undecim diebus ante æquinoctium autumni. Quod forte tempus etiam Thucydides intellexit, cum lib. II. f. 152. ait, Lacedæmonios Platæearum obsidione discessisse περὶ ἀρκτῦρȣ ἐπιτολάς. Quamvis etiam de ortu Cosmico, qui parvo tempore Heliacum antecedit, haud inepte interpretari possis.

De Orione Hesiodus v. 596.

Εὖτ' ἂν πρῶτα φανῇ σθένος Ωαρίωνος, in Junio, Sole in fine Geminorum constituto. Quo referunt etiam Polybii verba lib. I. cap. XXXVII. navigasse in Africam Romanos μεταξὺ ὠρίωνος & Κυνὸς ἐπιτολῆς, *inter Orionis & Canis exortum.*

EXEMPLA OCCASUS HELIACI.

Plinius lib. XVIII. cap. XXIX. de Cane: *Post dies undeviginti ab æquinoctio verno, per id quadriduum, varia gentium observatione, IV. Calendas Maii, Canis occidit, sidus & per se vehemens, & cui præoccidere Caniculam necesse sit.* Columella lib. XI. cap. II. *Pridie Calendas Maias Canis se vespere celat.*

Et Virgilius Georg. I. v. 217.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & adverso cedens Canis occidit astro,

ubi cum Tauri Cosmico ortu conjungitur Canis occasus Heliacus.

Quæ de Lyra Ovidius dicit I. Fast. v. 654.

Fulgebit toto jam Lyra nulla polo:

& lib. II. v. 76.

Dicet, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri.

quamvis iste locus de occasu Cosmico; hic de occasu Acronycho exponatur; possunt tamen etiam de Heliaco occasu intelligi, qui parvo tempore Acronychum præcedit.

Plura

Plura de Poetico ortu & occasu legantur Plinii libro XVIII. & Columellæ lib. IX. cap. XIV. ac lib. XI. cap. II. Sæpe tamen laxe tempora poetæ designant, nec eandem cœli positionem respiciunt, sed plures ad clima Alexandriæ, ubi astronomia præcipue excolebatur; multi etiam ad Achajæ situm & Bœotiæ animum adverterunt.

PROBLEMATA DE USU GLOBI CŒLESTIS.

I.

Globum cœlestem ad Phænomena repræsentanda præparare.

1. Statuatur alveus Globi ad analogas mundi plagas beneficio acus magneticæ.
2. Elevetur Polus ad Latitudinem loci ex quo observatio instituenda.
3. Inquiratur locus Solis ad Tempus datum ex calendariis vel Horizonte Globi.
4. Inventus ille Solis in Ecliptica gradus applicetur Meridiano.
5. Index horarius applicetur ad horam diei duodecimam: inde revolves Globum vel in Orientem vel in Occidentem, donec illam horam Index ostendet in qua observationes cœlestes sunt instituendæ.

II.

Investigare, qua hora sit certa aliqua stella oritura vel occasura.

Globo secundum Problema I. præparato stella data Horizonti vel ortivo vel occiduo applicetur, tum

tum index horarius horam quæſitam ortus vel occaſus oſtendet.

III.

Amplitudinem ſtellæ per Globum determinare.

Admoveatur ſtella Horizonti ortivo vel occiduo, & numerentur gradus inter Æquatorem & ſtellam in Horizonte poſitam, qui gradus determinabunt *Amplitudinem* quæſitam, quæ ſi ab Æquatore vergit ad Septentrionem, Septentrionalis; ſin ſecus, Auſtralis appellatur.

IV.

Summam elevationem ſtellæ indagare.

Altiſſima ſtellæ ſupra Horizontem elevatio invenitur, ſi ſtellam ad Meridianum duxeris, & gradus in Meridiano, qui inter ſtellam & Horizontem ſunt, numeraveris. Tempus autem *culminationis* (ita vocant artifices hanc elevationem) deprehenditur, ſi Globus ad diem & horam præparatur modo antea dicto. Tunc ſi ſtella ducatur ſub Meridianum, tempus quæſitum index horarius monſtrabit.

V.

Pro quolibet loco ſtellas perpetuo apparentes vel perpetuo latentes invenire.

Si Polus pro cujuslibet loci Latitudine vel ſeptentrionali vel auſtrali elevatur, res peracta eſt.

V I.

Distantias stellarum Sphæricas experiri.

Extendatur circinus, ut alterum crus hanc, alterum illam stellam signet, quarum investiganda est distantia. Divaricationem circini applicabis ad circulum aliquem magnum, id est Meridianum vel Æquatorem, qui gradus determinabit distantiæ quæsitæ.

V I I.

Stellarum declinationem invenire.

Promoveatur stella ad Meridianum, sic gradus in Meridiano, stellæ applicatæ imminens, indicabit declinationem stellæ vel Septentrionem versus vel Meridiem, numero graduum expresso.

V I I I.

Longitudinem & Latitudinem stellarum determinare.

Quadrans æneus vel chartaceus extremitate sua altera figatur in Polo Eclipticæ, qui stellæ, cujus Longitudinem vel Latitudinem quæris, est propior. Fixus ita quadrans, & per stellam datam simul ductus, in Ecliptica determinabit gradum Longitudinis, h. e. signi cœlestis, in quo stella dicitur suam habere Longitudinem: arcu vero suo, intercepto inter Eclipticam & datam stellam, metietur idem quadrans Latitudinem stellæ quæsitam.

IX. *Al-*

I X.

Altitudinem stellæ ad horam datam invenire.

Globo ad diem & horam datam præparato atque ita immoto, applicetur quadrans ad punctum verticale, ita ut arcu suo transeat per stellam datam: tunc gradus quadrantis stellæ imminens determinabit altitudinem quæsitam.

X.

Ortum & Occasum Cosmicum ad quodvis tempus repræsentare.

Præparato Globo admoveatur locus Solis Horizonti ortivo; & Globo sic immoto, quæcunque stellæ consistunt in Horizonte ortivo, dicuntur Cosmice oriri. Contra, quæ, Globo in eodem situ manente, consistunt in Horizonte occiduo, Cosmice occidere dicuntur eo tempore quo Sol istum Zodiaci locum occupat.

X I.

Tempus stellæ Cosmice orientis vel occidentis invenire.

Stella data admoveatur Horizonti ortivo, si ortum quæris; vel occiduo, si occasum Cosmicum inquiris. Qui tunc in utroque exemplo gradus Eclipticæ in Horizonte ortivo prodit, tempus quæsitum accurate determinat.

XII.

Ortum & occasum Acronychum invenire.

Admoveatur locus Horizonti occiduo & ſtellæ in Horizonte ortivo conſiſtentes acronyche oriuntur: in occiduo conſtitutæ, acronyche occidunt.

XIII.

Tempus ortus & occaſus Acronychi pro aliqua ſtella determinare.

Stella illa ducatur in Horizontem, occiduum, tum qui ſimul gradus Eclipticæ deſcendit ſub eundem Horizontem, notabit diem occaſus ſtellæ: Revoluta ſtella ad Horizontem ortivum, gradus Eclipticæ in oppoſito Horizonte occiduo determinabit diem ortus ſtellæ dictæ acronychi.

XIV.

Ortum & occaſum Heliacum deſcribere.

Stella aliquamdiu non viſa, quando in Horizonte ortivo emergit Sole ultra terminum diluculi depreſſo, Heliace oriri dicitur: contra Sole occidente, quæ ſtellæ paulo poſt occidunt, antequam Sol ſpatium crepuſculi percurrerit, occidunt Heliace. Breviter: quæcunque ſtellæ loco Solis ſunt viciniores, ut propter ejus lucem diſpareant, Heliace occidunt: progrediente Sole in aliud ſignum, ſi rurſum ſe manifeſtant, oriri dicuntur Heliace.

XV. Cre-

X V.

Crepusculi moram determinare.

Præparato Globo deprimatur locus Solis sub Horizontem ortivum eo usque, ut inter locum Solis & Horizontem intersit spatium decem & octo graduum, quod quadrans ad angulum rectum ex Horizonte demissus emetietur. Quantum temporis tunc intercedet, donec locus Solis ex illo profundiore statu supra Horizontem adscendat, (tempus autem ostendet Index horarius) tantum erit crepusculum matutinum seu diluculum. Contra si locum Solis deprimas ita ex Horizonte occiduo infra illum ipsum, ad decimum octavum usque gradum; habebis finem crepusculi vespertini, seu noctis veræ initium. Et si simul indice horario observaveris horas a depressione Solis infra Horizontem, usque dum veniat ad decimum octavum illum gradum; moram crepusculi determinare potes.

Quæ supersunt Problemata de *diversitate Sphærarum* & de *æstatis* ac *hiemis* intervallo ac permutatione, *noctis*que & *diei* spatiis determinandis, in Geographia exposuimus, unde repeti & in Sphæricam quoque reduci possunt.

THEORICA

SIVE THEORIA PLANETARUM.

MOTUS in Planetis præcipue admirandus est, non *primus* & diurnus, ab ortu in occasum; sed *secundus*, ab occasu in ortum secundum Eclipticæ tractum, quemadmodum *primus* pro norma habet Æquatorem. *Secundus* autem *motus* est verius

privatio motus primi, dum Planeta, qui ex eodem gradu cum ſtella fixa motu primo per orbem rapitur, tardius ad idem punctum, unde commune motus initium erat, revertitur, quam ſtella fixa; quod cum etiam altero & ſequentibus diebus fiat, accidit tandem, ut certo ſpatio temporis Planeta per integrum orbem tarditate ſua remaneat, & quaſi contrario motu revolvi cenſeatur.

Hic autem *motus ſecundus* non tantum eſt *longitudinis* per Eclipticam in ortum ab occaſu, iſque vel *verus* & inæqualis ſive *apparens*; vel *medius*, æqualis & temperata proportione diſtributus: verum etiam *latitudinis*, ab Ecliptica utrinque in auſtrum vel aquilonem declinans. Maxima latitudo eſt viginti fere graduum, utrinque fere decem ab Ecliptica.

Nec ſoli Planetæ motum ſecundum habent, ſed ipſæ etiam ſtellæ fixæ, quamvis hæ ita lentum, ut ſeptuagenis annis vix unum gradum ſentiantur promoviſſe. Attamen ſæculorum decurſu magnum ſpatium conficitur, & Zodiaci ſtellæ pæne integro ſigno ex ſede primæ obſervationis & denominationis receſſerunt, quod aſtrologiæ vanitatem docet, dum ſpatio adhuc, non ſtellis regreſſis, efficacia ſecundum gradus & ſigna imputatur.

Latitudinis modus eſt a devergentia orbium Planetarum, qui Eclipticæ non ſunt paralleli, aut eidem ſtrictim ſubditi vel ſuperpoſiti; ſed devergunt quodammodo, altera ſui parte in boream, altera in auſtrum declinantes.

Nec orbes Planetarum idem, quod Terra, centrum habent, ſed ſunt *eccentrici;* unde conſequitur, ut Planeta nunc in *apogæo* ſit, ſive a terra remotiſſimus; nunc in *perigæo*, ſive quantum fieri lege orbium poteſt, terræ eidem quam proximus. Eccentricitas etiam cauſſa eſt, ut Planeta vel *directus*

& ve-

& velox, vel *retrogradus*, vel *stationarius* denique videatur, quod artifices per fictos *epicyclos* solent demonstrare; alii figuram orbium non nihil *ovalem* in subsidium vocant eccentricitati.

Quæ ut planius intelligantur, tres sunt *Hypotheses* de orbibus aut situ mundanorum corporum; *Ptolemaica* quæ ex Terra tanquam centro omnes orbes παραλλήλως & æqualiter circumscribit, Ignis, inquam, Lunæ, Mercurii, Veneris, Solis, Martis, Jovis, Saturni, & tandem Fixarum & primi mobilis. Sed hæc dudum explosa fuit & falsitatis convicta. Secunda est *Tychonica*, a Tychone de Brahe inventa, quæ Terram in centro mundi fixam ponit, Planetarum autem orbes eccentricos constituit, ut ex schemate manifestum est. Tertia *Copernicana* Nicolai Copernici, quamlibet Philolaus Pythagoricus etiam tenuisse traditur, Solem centrum mundi facit & immobilem; Terram vero mobilem, ut ceteros planetas, circa Solem volvi censet: & hæc admiratores habet doctissimos viros, licet *Tychonica*, doctrinæ caussa, in scholis retineatur.

SOL princeps Planetarum, formaliter calidus, ut ex *faculis* ejus, etiam ex ustivis speculis probatur. *Maculæ* quoque in illo, id est nubeculæ observantur. Motum secundum conficit cursu annuo SSS. (hoc est *secundum Signorum seriem*) sive ab occasu in ortum: caret autem motu latitudinis, quia Eclipticam non egreditur.

LUNA, ut inter cœli corpora terræ nostræ proxima est, ita eidem, admodum similis apparet, etiam montibus & maribus distincta. Motus longitudinis est menstruus: latitudinis ad quinque gradus ab Ecliptica recedit. Varias *phases* admittit, quamvis semper dimidius ejus orbis a Sole illustratus est. Prout enim propior Soli vel remotior

est, luminosum hemisphærium vel totum vel ex parte ostendit terricolis: interdum plane occultat. Hinc *plenilunium*, *novilunium*, Luna *gibbosa*, *διχότομος*, quasi *bisecta*, item *cornuta* sive *falcata*.

SATURNUS, planeta supremus, periodum XXX. fere annis absolvens: latitudinis motum ad tres ferme gradus promittens. *Ansulatus* apparet, nec tamen semper eadem facie: annulo enim circumdatus deprehenditur, qui pro diverso ad terram positu ansarum formam sed aliam atque aliam nobis exhibet. Recentissimi *quinque Circumsaturninos*, tanquam parvos planetas, quorum etiam motum describunt, observarunt.

JUPITER, Saturno proximus, striatus, periodum fere XII. annis absolvit. Circa hunc quatuor minores stellas Galilæus Florentinus observavit, quas *Circumjoviales*, etiam *satellites Jovis* vocant; ipse Principi suo dedicata appellari voluit *sidera Medicæa*. Jovis motus latitudinis maximus est 1. gr. 39. minut.

MARS planeta rutilus, periodum biennio fere absolvens, pro modo distantiæ a Sole nunc plenus, nunc *διχότομος* aut gibbus apparens, præsertim si per tubos inspiciatur. Latitudinis motus maximus est 1. grad. 9. minut.

VENUS, planeta stipator Solis splendidissimus, antecedens mane, *Phosphorus* seu *Lucifer*; sequens Solem vespere, *Hesperus* appellatus. Numquam enim iisdem noctibus & Phosphorus & una Hesperus in cœlo conspiciuntur, sed vicibus alternis. De latitudinis motu, & de lumine supra dictum fuit. Maxima digressio a Sole est XLIX. graduum. Nudo visu semper rotunda apparet: telescopiis, gibbosa, bisecta, falcata, ut Luna.

MERCURIUS planeta Soli proximus, periodum annuo fere spatio absolvens; Latitudinis motum

inter

inter IV. & V. gradus tenet: digreſſionem a Sole intra XXX. unde raro videri poteſt, plerumque Solis radiis involutus.

Planetarum inter ſe poſitio *adſpectus* appellatur, qui ex circuli gradibus explicandus eſt, ut ſunt trigonus, quadratus, ſextilis, oppoſitio, conjunctio. De ſignificatu adſpectuum aſtrologia judiciaria conſulatur.

Eclipſes ſunt omnium planetarum, etiam fixarum, ſi a planeta tegantur: Solis tamen & Lunæ notabiliores. Fiunt autem quoties Luna Solem apud *Nodos*, (Caput & Caudam Draconis vocant) id eſt ſectiones orbium, præcurrit, & quo propius ad punctum coeunt ſectionis, eo major eſt eclipſis, digitis, hoc eſt duodenis partibus viſibilis apparentiæ, emetienda.

Eclipſis Solis eſt interpoſitio Lunæ, ut opaci corporis, inter Solem & viſum noſtrum, ideoque in novilunio tantum fieri neceſſe eſt.

Eclipſis Lunæ fit in plenilunio cum Sol, ex inferiori hæmiſphærio illuſtraturus Lunam, impeditur ab interpoſita Terra, cujus umbra, coni figuram referens, ad Lunam uſque & ultra pertingit. Luna ergo in apogæo brevius laborat, quam in perigæo, quia ibi umbra quam tranſit, anguſta & acuminata: heic ampla & majoris ſpatii eſt.

Parallaxis eſt error deviantis viſus a vero loco phænomeni, ſenſibili proportione a Terra diſtantis, & obliquo radio in oculum immiſſi. Verticalium ergo ſiderum, etiam altiſſimorum, non datur parallaxis. Cauſſa erroris diſtantia oculi a centro Terræ, ex quo verus locus phænomeni metiendus erat. Dividitur in *Profunditatis*, depreſſæ infra Horizontem, *Altitudinis*, *Declinationis*, *Diſtantiæ*, & alias parallaxes, quæ ſchemate clarius, quam verbis, explicantur. Quo major parallaxis phænomeni

eſt,

eſt, eo propinquius id Terræ eſt: & contra quo remotius a Terra, eo minor apparet parallaxis.

Corpulentiam ſtellarum ex viſibili diametro, & altitudine, Trigonometriæ beneficio inventa, emetimur. Sed de his alibi.

APPENDIX DE COMETIS.

DE FIXIS & Planetis ſtellis actum eſt: etiam de Novis illis quæ Fixas imitantur. Superſunt *Cometæ*, Planetarum quaſi æmulatores. Lumen enim tam corporis ſui, quam caudæ aut crinis, non a ſe, ſed a Sole habent; etiam proprio motu ſenſibiliter in aliam cœli plagam quotidie fere promoventur.

Cometa a *κόμη*, *coma*, quaſi *crinita*, aut, ut Cicero ait, *cincinnata* ſtella dicitur, quanquam hoc nomen non exhaurit ejus genera. Non omnes enim Cometæ *criniti* ſunt, ſed etiam Pogoniæ ſive *barbati*, aut formam *jaculi*, *enſis*, *cornu* ſeu *caudæ* ab ſe projicientes. Unde Plinio nomina ſunt, a Græcis petita, *Acontiæ*, *Xiphiæ*, *Ceratiæ*, *Hippei*, & alia, lib. II. cap. XXV. Xiphiæ exemplum Joſephus VII. Belli Jud. c. XXXI. Hieroſolymitanum Cometam tradit, quem ἄςρον ῥομφαίᾳ παραπλήσιον, *ſidus gladio perſimile* vocat, ſicut etiam Mohammedis mortem ſecutus, aut Saracenorum dynaſtiam prænuncians, Cedreno p. 350. ξιφοειδὴς appellatur. Reliquarum formarum exempla Cedrenus idem & Zonaras Tomo III. exhibuerunt. *Hippeus* autem, qui inſtar *equinæ jubæ* apparet, crinitis forſitan accenſeri poteſt.

Ariſtoteles Meteorolog. lib. I. cap. VII. ignitis meteoris Cometas adnumeravit, quaſi ex terreſtri exhalatione orti in ſumma aeris regione arderent. Cum vero parallaxi & aliis obſervationibus cla-

rum

rum ſit, plures Cometas ſupra Lunam elevari; cadunt quæ de ſede illorum & materia philoſophus diſputavit.

Supra aerem ergo in aura ætherea ex Planetarum exhalationibus (quo maculæ Solis etiam referri ſolent) generari putantur, ut nubes ex vaporibus Terræ. Fidem opinioni facit, quod cum coitio multorum Planetarum eſt, copioſius Cometæ proveniunt, quam aliis temporibus. Quidam etiam ita certi videri volunt, ut præſentiri Cometas & prædici poſſe adſeverent.

Quamvis autem *ardere* dicantur, ut Virgilius Georg. I. ſcripſit

-- -- *diri toties arſere Cometæ;*

ſi tamen recte inſpiciuntur, nubem ſplendentem potius, quam ignem flammantem repræſentant. Nihil ergo aliud videntur eſſe, quam nubes cœleſtes, quæ vario motu huc illuc feruntur. Motus quidem *primus* communis eſt cum ceteris phænomenis ab ortu in occaſum: *ſecundus & proprius* prorſus irregularis. Non enim ſemper in ortum ab occaſu, ut Planetæ, tendunt, ſed ſæpe contrario motu, etiam ab auſtro in ſeptentrionem, vel hinc in auſtrum, videmus ruere. Quod planiſſimum Copernicanis ad explicandum eſt. Sic enim primo motu ad Terram remiſſo; Cometa non ſecus in cœlo, quam nubes in aere, vario impulſu ac ſine ordine proferetur. Epigenes apud Senecam lib. VII. Quæſt. Nat. cap. VI. & Plinius c. l. quoſdam *immotos* vel *immobiles* fuiſſe ſcribunt, quod de parvo & quaſi inſenſibili motu ſecundo interpretamur.

Color pro materiæ & effluviorum ratione variat, ut vel pallidior Cometa, vel candidior, aut rubicundior appareat. Sic Plinius c. l. dicit, *horrentes crine ſanguineo*; & Claudianus idyll. de Magnete verſ.

verſ. 4. -- -- *rubeſcentes ferali crine cometæ:*
& de Raptu Proſerp. v. 231.

Præpes ſanguineo dilabitur igne cometes
Prodigiale rubens.

alios Cicero 1. Divinat. cap. XI. dixit

-- -- *claro tremulos ardore cometas.*

rurſus Plinius: *Fit & candidus cometa, argenteo crine.*

Altitudo Cometæ ex parallaxi; *magnitudo* ex viſibili diametro & altitudine æſtimari poteſt, utraque beneficio Trigonometriæ. Rudi & plebeja ratione altitudo ſic indagatur: Si proprius motus velocior quam Lunæ eſt, videtur infra Lunam poſitus cometa: ſi tardior motus, ſupra Lunam erit, & propior illi planetæ, cui ſecundo motu adſimilatur. Cognoſcimus enim quo altior planeta eſt & a terra remotior; hoc tardius eundem ſecundo motu promoveri. Id etiam obſervatum eſt, cometam, propinquiorem Soli, plus fulgere, majorique cauda eſſe, quam loco inferiori conſtitutum.

Caudæ (quam noſtri *Schweiff* aut *Strahl* appellant) ſive *crinis* aut *barbæ* cauſſa difficilius explicatur. Incertum enim, utrum in cœlo illa ſint & capiti cometæ adnexa, an in aere tantum appareant, quod multis videtur probabilius. Hoc autem certius omnino eſt, a Solis radiis & formari & circumverti caudam, & quidem eadem ferme linea qua Solis radii in cometam feruntur, ut cauda ſemper in oppoſitam Soli plagam ſpargatur.

Admirabilis res viſu erat anno 1665. cum caudatus cometa aliquot noctibus ſine cauda eſſet, eamque poſtea reciperaret. Cauſſam aſtronomi ex Solis directa oppoſitione quæſiverunt, ut ſi qua cauda fuiſſet, ea ſurſum porrecta viſionis angulo non potuiſſet comprehendi. Qui enim caudam corpori connectunt, illam effluvia, Solis radiis expulſa & diſperſa, vocant: qui ſecus ſentiunt, in con-

cava

cava aeris ſuperficie per corpus cometæ a radiis ſolaribus formari caudam exiſtimant.

Longitudo caudæ pro raritate aut denſitate capitis cometæ variat: longiſſima fere ad xc. gradus extenditur: minima in barbam degenerat: nam *crinis* etiam & *barba* varianti materiæ imputantur: *crinis*, ſi undecumque rarior extrema cometæ ora eſt: *barba*, ſi raritas ab una tantum parte prominet. Raro *arcuatur* cauda, ſi radii refringuntur & turbantur a corpuſculis, per quæ directum tranſitum quæſiverant, quod etiam barbæ poteſt contingere; ut fiat *cornuta* ſtella, qualem Plinius prœlio Græcorum ad Salamina præceſſiſſe tradidit.

Interitus Cometârum eſt ſicut nubium, cum ſolvuntur, diſſipantur, quæ coaluerant effluviorum tenuiſſima corpuſcula, Solis radiis disjecta & diſperſa. Hinc ſenſim minuuntur, donec evaneſcant & exſpirent. Poteſt etiam fieri, ut non tam diſſipatione materiæ, quam ſublatione in altum, fiat diminutio. Motu enim ſecundo æque ſurſum ferri poſſunt, atque parallelo Terræ tractu agitari. Seneca lib. vii. Quæſt. Nat. cap. xxix. *Alter ille Claudianus* (Cometa) *a ſeptentrione plurimum viſus, non deſiit in rectum aſſidue celſior fieri, donec exceſſit*. Ut autem materies infirma & levis cometarum eſt, ita ætatem hi ferre non poſſunt, & quidam vix *ſeptem dies* exſuperant, quod Plinius *breviſſimum* illorum *ſpatium* appellat, ſicut *longiſſimum centum octoginta* dierum, ut Harduinus emendavit, vulgo editum *octoginta*. Nam viderat Plinius Neronianum, quem Seneca citato libro cap. xxi. ait *ſex menſibus ſpectandum ſe præbuiſſe*. Rarum & inuſitatum tempus illius, qui excidium Hieroſolymis minabatur, ἐπ' ἐνιαυτὸν, *per annum* urbi imminens, Joſepho auctore lib. vii. Bell. Jud. cap. xxxi. ineunte Gr. (xii. Lat.)

Si-

Significatio Cometarum vulgo triſtis & horribilis cenſetur. Claudianus Bell. Get. v. 243.

-- -- *nunquam cælo ſpectatum impune Cometen.*

Maxime regnorum ajunt mutationes portendere. Tacitus XIV. Annal. c. XXII. *Sidus Cometes effulſit, de quo vulgi opinio eſt, tanquam mutationem regis portendat*. Suetonius Nerone C. XXXVI. *Stella crinita, qua ſummis poteſtatibus exitium portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat*. Lucanus quoque lib. I. v. 529. dixit

-- -- *terris mutantem regna Cometen.*

Bella notari familiare eſt, & hæc fere cum regni mutatione conjuncta. Tibullus lib. II. eleg. V.

-- -- *belli mala ſigna Cometes.*

Cicero lib. II. Nat. Deor. Cap. V. *Tum ſtellis iis quas Græci Cometas, noſtri Cincinnatas vocant, quæ nuper bello Octaviano magnarum fuerunt calamitatum prænuntiæ*. Obiter noto, *Octavianum bellum* eſſe, quod geſtum fuit *Octavio conſule*, ut Plinius dicit citato loco. Harduinus ibi Octavium intelligit Hirtio ac Panſæ cum proconſulari poteſtate adiunctum. Malim antiquiorem intelligi Syllanis temporibus tumultu ſingulari famoſum. Idem Tullius Philippica ult. cap. VIII. *Civile bellum conſul Sylla geſſit: legionibus in urbem adductis quos voluit expulit; quos potuit occidit: ſupplicationis mentio nulla. Grave bellum Octavianum inſecutum eſt; ſupplicatio Cinnæ nulla victoris*. Plinius etiam Pompeii & Cæſaris bello antepoſuit. *Terrificum*, inquit, *magna ex parte ſidus, ac non leviter piatum, ut civili motu Octavio conſule: iterumque Pompeii & Cæſaris bello*. Ut nihil dicam breviſſimo ſpatio Ciceronem Hirtio & Panſæ ſuperſtitem fuiſſe, ut interrea tot libros ſcribere, in iiſque ad bellum *nuper* geſtum provocare haud potuerit. Sed hæc obiter. An etiam læti ominis ſigna Cometæ fuerint, & olim

lim & hodie disputatum fuit contra vulgi opinionem. Id certum, plura malorum eventuum exempla esse, quorum aliqua non pigebit adnotare.

Mithridaticos Cometas, hoc est in ortu & regni initio Mithridatis spectatos, ita describit Justinus lib. xxxvii. cap. ii. *Et eo quo genitus est anno, & eo quo regnare primum cœpit, stella Cometes per utrumque tempus septuaginta diebus ita luxit, ut cœlum omne flagrare videretur. Nam & magnitudine sui quartam partem cœli occupaverat, & fulgore sui Solis nitorem vicerat, & cum oriretur occumberetque, quatuor spatium horarum consumebat.* Vera possunt esse quæ de temporis mora, etiam de quarta cœli parte traduntur, propter caudam porrectiorem: quæ de *fulgore* sideris *Solem vincente*, ut & *omni cœlo flagrante* dicuntur; grandem hyperbolen ad sui explicationem postulant.

Exempla alia tantummodo notamus, non explicamus. Cometa visus est Octaviano & Cinnano tumultu, de quo jam dictum est ex Cicerone & Plinio: alius post cædem Cæsaris, de quo Suetonius extrema Vita, & Dio Cassius lib. xlv. tradunt pro anima ejus fuisse habitum, quamvis civilia bella quinque insecuta sunt. Claudianum, ut Seneca appellat, Suetonius describit Vita C. xlvi. Neronianum idem Vita cap. xxxvi. & Seneca c. l. cap. xxi. & Flavianum itidem Suetonius Vespasiano C. xxxiii. quem ipse de Parthorum rege crinito per jocum interpretabatur, sua tamen morte eventum comprobavit. In præsagiis enim mortis principum plerumque stellas crinitas referunt, ut de Commodi excessu Lampridius C. xvi. de Constantini, Eutropius lib. x. cap. iv. de Mauricii, Zonaras f. 64. de Caroli Magni, Eginhardus cap. xvii. & alii de aliis referunt.

Nostra memoria plures Cometæ conspecti sunt, 1652.

1652. in Orione: 1661. in Aquila : 1664. a Novembri in Februarium sequentis anni magnus a Corvo usque ad Arietem percurrens: 1665. in Pegaso: 1672. in Andromeda: 1677. juxta Triangulum : 1680. matutinus in Libra & Virgine , &, postquam sub Sole oblituit, redux vespere, cauda terribilior , Delphinum , Pegasum, Andromedam pervadens usque ad Februarium : 1683. in Erichthonio: 1685. ex Virginis ala parvus per Booten : 1686. sub signo Leonis brevi tempore observatus.

F I N I S.

EX

EX DAVIDIS GREGORII

Tomi Primi Elementorum

ASTRONOMIÆ PHYSICÆ et GEOMETRICÆ

LIBRO SECUNDO

Propositio IX.

Quid per Stellarum Ortum & Occasum Poeticum intelligatur, explicare, ejusque species, Cosmicum nempe, Acronychum & Heliacum exponere.

IN præcedentibus actum est de vero ortu & occasu Syderum; ascensu nimirum supra Horizontem certi loci, & descensu infra eundem, sive potius depressione dati Horizontis infra Sydus, & elevatione ejusdem supra illud; atque istud quidem absque ulla Solis consideratione. Comparandi vero jam sunt ortus & occasus Syderum cum motu Solis per Eclipticam, adeoque cum luce diurna & cum Anni Tempestatibus. Hisce enim signis veteres Agricolæ & ex eorum traditionibus Scriptores rei rusticæ, nec non & Medici, Poetæ & Historici sunt usi ad Anni Tempestates designandas, qui proinde sine harum vocum explicatione intelligi non possunt.

Tres vulgo numerantur species ortûs & occasûs Poetici, *Cosmicus*, *Acronychus* & *Heliacus*. Oriri *Cosmice* vulgo dicitur Stella, quæ oritur oriente Sole, & occidere Cosmice, quæ occidit oriente Sole; adeo ut ortus & occasus Cosmicus idem sit ac matutinus, quasi principium diei artificialis, sive Solis ortus idem sit qui Mundi ipsius. Oriri vero & occidere *Acronyche* vulgo dicitur Stella, quæ ori-

tur vel occidit occidente Sole ; adeoque Acronychus ortus vel occasus idem sonat atque vespertinus. *Keplerus* vero hasce voces alio sensu accipiendas contendit ; ita nempe ut oriri & occidere *Cosmice* idem sonet quod supra Horizontem ascendere , vel infra illum descendere ; oriri vero aut occidere *Acronyche* sit idem quod oriri aut occidere in Solis opposito , sive in altero Acro aut termino Noctis : quo sensu & *Ptolemæus* & ad hunc usque diem Astronomi plerique Planetam Acronychum appellant , cum est Soli oppositus & tota nocte fulgidus : adeo ut oriri Acronyche sit , ut vulgo , idem quod oriri occidente Sole ; occidere vero Acronyche idem sit quod occidere oriente Sole ; qui occasus vulgo Cosmicus dicitur.

Oritur Stella *Heliace*, quando quæ prius latebat sub radiis Solis , sic ut eodem fere tempore cum Sole & oriretur & occideret, postridie e radiis Solis emersit in tantum , ut Sole latente sub Horizontem ipsa primum cerni possit , jamjam vel occubitura sub Horizontem vel exstinguenda superventu lucis diurnæ. Occidit vero Stella *Heliace*, quæ cum prius , Sole non multum infra Horizontem merso , adhuc cerneretur supra , jam in tantum se condidit Solis radiis , ut postridie orta ex Horizonte , vel occubitura sub illum , cerni amplius non possit. Si nullum esset crepusculum, Ortus hic & Occasus ejusdem Stellæ Heliacus (qui rectius Apparitio & Occultatio dicerentur) non nisi per unicum diem utplurimum inter se distarent . Nam in illo casu Stella vel ante Solis ortum conspiceretur, si ejus ascensio obliqua in dato Horizonte vel tantillo minor esset quam ea Solis , vel post ejus occasum cerneretur , si tantillo major. Immo si nulla prorsus esset Atmosphæra, stellæ minimæ vel interdiu ipso Sole lucente conspiceren-

cerentur. Ratio enim cur nunc non apparent, hæc eſt: Atmoſphæræ particulæ a Sole fortiter illuſtratæ tam vividam ſtipatamque lucem in oculum ſpectatoris effundunt, ut retina (aliudve ſi quod ſit viſûs ſenſorium) debili admodum ſtellulæ imagine prorſus non moveatur, illamque proinde non videat. Quod ſi nulla eſſet Atmoſphæra Telluri circumfuſa, nec circumjecta ulla terreſtria corpora quæ lumen reflectant; ſi Solis radii directi ab oculo arcerentur, oculus a radiis corporis aut valde lucidi aut fortiter illuſtrati (ſimiliter atque nunc noctu) vacuus ſtellas minimas clare videret, niſi hæ ſub Atmoſphæra Soli circumfuſa laterent: hæc enim cum Sole corpus unum lucidum conſtituunt. Cum vero pro minore Stellæ claritate majore opus ſit depreſſione Solis infra Horizontem, ut ea cernatur; patet, Occaſum Heliacum citius fieri & Ortum tardius. Ac primo, opus eſt totali Crepuſculi abolitione ſeu Solis depreſſione 18gr. ut Stellæ minimæ cernantur: pro ſextæ magnitudinis Stellis cernendis, opus erit depreſſione Solis 17gr. & ita denuo, donec ad primæ magnitudinis Stellas cernendas, in Horizontis ea Plaga quæ ad Solem eſt, opus ſit Solis demerſione 12gr. Planetæ clariore plenioreque fulgentes luce tanta non opus habent, adeo ut Marti & Saturno Gradus tantum 11. debeantur; Jovi & Mercurio circiter 10. Veneri vero cernendæ 5gr. demerſionis neceſſarii vulgo habeantur; quamvis hæc etiam ſplendente Sole non raro cernatur, licet non ad Ortum vel Occaſum Heliacum. Verum hæc in Planetis pendent a varia illorum a Tellure diſtantia, & pleniore orbe minuſve pleno inferiorum.

Stellæ omnes Fixæ ſub Zodiaco ſitæ, item Planetæ ſuperiores Saturnus, Jupiter & Mars, quos nempe Sol motu annuo verſus orientem facto ante-

tevertit, oriuntur Heliace mane, paulo ante Solis ortum; nempe paucis post diebus quam Cosmice oriuntur: occidunt vero Heliace vespere; paulo nempe ante quam Acronyche occidunt. Luna vero, quæ Solem perpetuo antevertit, oritur Heliace vespere; cum nempe nova ex radiis Solaribus emergit: occidit vero Heliace mane, cum jam vetus ad conjunctionem cum Sole properat. Inferiores vero Venus & Mercurius, qui aliquando Solem antevertunt, aliquando versus occidentem post Solem relinquuntur, (sicut Lib. I. fuse est ostensum) quandoque Heliace oriuntur mane, cum nempe retrogradi sunt; quandoque vespere, cum directi; quod & de Occasu Heliaco similiter est intelligendum. Fixæ vero, longe extra Zodiacum versus Polum elevatum positæ, possunt uno eodemque die simul & oriri & occidere Heliace, aliasque subire vicissitudines hujusmodi ortûs & occasûs respectu; ut consideranti patebit.

Græci & *Romani* olim utebantur Anno ad Solis motum non exacto; unde fiebat ut nunc prævenirent Solem, nunc sequerentur. Cum autem Tempestates Anni non revertantur cum erroneo Calendario, sed cum Sole & Solstitiis; ut operæ rusticæ, domesticæ, militares, sua quæque tempestate fierent, Veteres proposuerunt ortus & occasus Syderum Calendarii loco. Cum enim stellæ Fixæ ab Æquinoctialibus & Solstitialibus punctis non nisi lente admodum & motu tum temporis vix percepto moverentur, non dubitabant Solem ad eundem respectu ejusdem Stellæ locum reversum, ad eundem etiam respectu Æquinoctiorum & Solstitiorum situm denuo pervenisse; hoc est, cum eadem Fixa rursus Cosmice, Acronyche, aut (quod præcipue attendebant) Heliace oritur vel occidit, eandem

rur-

rurfus Anni Tempeftatem Orbi redditam, ac proinde ad eafdem operas revertendum effe; adeo ut ftatas Anni Tempeftates *Sydera* appellarent. Verum deprehenfum eft, Fixas poft elapfos plurimos annos ex fedibus fuis exceffiffe; adeoque fi dies Ortûs vel Occafûs datæ Fixæ apud Veteres ad noftrum Calendarium reducendus fit, ratio eft habenda motus Fixarum intermedio tempore facti. Verum cum hodie exemplaria Calendarii facile comparari poffint, & Calendarium Romanum (quo nos utimur) ad Solis motum, quo Anni Tempeftates ordinantur, propius accedat quam Fixarum Ortus & Occafus; fit ut paulatim obfervatio hujus Ortûs & Occafûs neglecta jaceat, nec ab aliis ufurpetur quam a Poetis, qui Tempora per circumftantias tam varii Ortûs & Occafûs tot Syderum (quibus nihil pulchrius) defcribere & veluti pingere folent; quamvis plerumque erronee, quippe qui Calendarii noftri diem per ejufdem Stellæ ortum defcribunt nunc, per quem recte defcribebatur tempore Cæfaris, cum tamen tempora difcrepent 14. diebus fere.

JULII PONTEDERÆ

In Gymnasio Patavino Rei Botanicæ Professoris

EPISTOLA*

DE MANILII ASTRONOMIA, EJUSQUE ANNO COELESTI.

JULIUS PONTEDERA

ANDREÆ (1) MARANO

AMICO SUO S. D.

MAGNA in expectatione cum essem quanam ratione acciperes quæ de solari anno Chaldaico ad te proxime miseram, ecce tabellarii mihi jam ex Horto egredienti obviam facti tuas literas, quas avide expectabam, tradiderunt. Quibus in ipso Horti vestibulo perlustratis, non mediocriter sum perturbatus illa clausula: *te de commentariis meis nuperrime redditis tunc responsurum, cum de Manilio quæ subduxeram, accepisses*. Quid enim de Manilio tibi debeo; aut quid significem, cujus ratio a paucis percipitur, negligitur ab omnibus? Sane non inficior ad hunc scriptorem sæpe eo consilio manum admovisse, ut quid ad Latinam cœlestem

* Est XVIII. doctissimi & eruditissimi libri cui Cl. Auctor titulum inscripsit: *Antiquitatum Latinarum Græcarumque Enarrationes atque Emendationes, præcipue ad veteris Anni Rationem attinentes, Epistolis LXVIII. comprensæ, & Tabulis plurimis ornatæ*. qui editus est *Patavii Typis Seminarii*. 1740. in 4.

(1) Hic vir Patricius est Vicetinus, doctrina & eruditione clarissimus.

leſtem ſcientiam illuſtrandam decerperem. Sed inutili cura: omnia ferme diſſimillima deprendi. Quis enim, ut ſummatim attingam, ſtellarum ottus & occaſus ita digeſſit, ut Manilius? Quis ex illis qui ex aſtrorum motibus tempora deſcripſerunt, tanto intervallo a communi ſede deduxit, ut dimidiatis ſignis Piſcium, Geminorum, Virginis, Sagittarii eadem aſſignaret, hoc uno excepto ſcriptore? Hæc cum mihi ante oculos verſarentur, ſtudium, & operam in id quod ab omni ſtellarum diſciplina abhorrebat, conferre poſthabui, præſertim quod conquirere ac ſcire nihil attineret. Quid ergo? De ipſane arte ad te ſcribam, qua nihil magis inane, aut inconditum, aut claudicans fingi poteſt? Non puto hoc a te mihi imponi; id enim ſemper curavi ut in poſtremis haberem. De anni natura partibuſque quid abs te expeti interpretor, quod ſuperioribus ad te ſcriptis hæc finitima ſunt. Id nunc agere inſtituam, non tamen ad extrema, verum uſque eo quo opus arbitrabor, perſequar, ut morem tuæ voluntati geram.

Sed quando in hoc vate multæ latebræ ſunt, & multi receſſus, quem ducem adhibebo Latinumne Græcumve, an barbarum? Nemo inventus eſt qui Manilii doctrinam ad Latinos aut Græcos referret. Omnes fatentur barbaricam eſſe ab Ægyptiis vel Chaldæis informatam atque excultam. Neque de Ægyptiis nonnulli ambigunt; quoniam Manilius hinc annum ſuum adumbraverit, partibus CCCLX. contexens, ut hoc carmen oſtendit:

Nam cum ſint partes orbis per ſigna trecentæ
Et ter vicenæ, quas Phœbi circuit ardor,

e quibus

—— ubi ſummam feceris unam,
Tricenas dabis ex illa per ſingula ſigna.

Hanc eſſe anni Ægyptii figuram opinantur, quo

pro menſibus ſigna, pro diebus ſigniferi orbis partes comprenduntur; cum antiquitus in Ægypto annum in dies CCCLX. contractum argumento ſint dies v. quos abſoluto anno apponebant, atque ἐπαγομένας vocabant. Qui iſta tanti habent, nihili ſunt habendi. Viguit quondam apud Ægyptios annus quem diximus, ſed aliis gentibus communis, ut Græcis. Talem nihilominus a Manilio repetere inſipientis eſt, qui ſigniferum orbem, cujus ambitu annus intelligitur, haud ſecus diſtribuit, ac cæteri cœleſtium rerum periti, ceu Ægyptii, Chaldæi, Græci, Romanique. Quid igitur cœleſtem annum, qui apud tot gentes in ſermone ac conſuetudine fere quotidiana verſatur, ab Ægypto depoſcunt? At Ægyptii primi id invenerunt? Hoc etiam ubique confeſſum non eſt, ac probatum. Utrum hi an Chaldæi aſtronomiam invenerint, ambigitur, & pari momento diſceptatur. Sed nihil ad rem. Quod a multis peti poteſt, nemini attribues proprium. Quare dum Ægyptia in Manilio iſti rimantur, eos dimittamus.

Accedit altera de Chaldæis opinio quæ apud paucos nunc fovetur, antiquis temporibus apud omnes ferebatur, nemine hanc artem Babyloniis negante, qui, ut ait M. Tullius, de ſummis Caucaſi jugis ſigna cœli ſervantes numeris & motibus ſtellarum curſus perſequebantur. Ideoque, cum ea quæ divino carmine exſequitur Manilius, a Chaldæis inventa, culta, diuque retenta ſint, quid prohibet vatis annum ad Chaldæos referre? Profecto apud Manilium quædam nactus ſum, quæ ad Chaldæorum annum propria ſimilitudine ſpectant. Ver enim, ſi a Chaldaico principio in ſigna ſolem revoces, calendis Martiis proximum exiſtit; autumnus inter calendas Septembris ac nonas inchoatur. Neque æſtas a calendis Majis diſtaret, ſi in dimi-

dimidiato Tauro, non inter Geminos collocaretur. Incipit IV. non. Jun., exoriente Chaldæis Aquila vesperi, Ovidioque Sucularum sidere. Haud secus hiems ex calendis Decembribus notatur, quo die Canis occidit Chaldæis, atque aer per dies XXXVII. ad mediam hiemem exasperatur. Jam vero Vergiliæ a. d. XI. cal. Maj. Chaldæis mane se attollere non incipiunt? Nonne sexta Tauri pars, a qua idem astrum Manilius producit, ad Palilia pertinet, si cum Chaldæis XVI. cal. Maji Tauro initium in signifero orbe dabis?

At Procyon oriens quum jam vicesima Cancri
Septimaque ex undis pars se se emergit in astra, ad quos auctores referri potest, nisi ad Chaldæos? Hi enim primi hoc prodiderunt, cum Ægyptiis de nona Cancri parte exoriatur. Jam cernimus non minima societate Manilii, & Chaldæorum annum inter se conjungi; nullusque dubito quin omnia in utroque similia concurrerent, si naturalis anni modus ea quæ ad inanem disciplinam exornandam perquirebant, discrimina subiret. Hoc enim solum intuentes, patrii anni similitudine retenta, cætera in id quod formas quascunque vellent, susciperet, immutarunt. Ab hoc fonte ars effluxit, quæ imbecilles hominum animos aucuparetur, ac cœlestium rerum specie mentis aciem obtunderet. Adhuc tamen antiquæ imaginis vestigia, ut dicebam, supersunt: neque difficile est diligentius intuenti Chaldæos agnoscere utriusque anni inventores.

Refert nunc statuere a quo signo Manilii annus inchoetur. Non ab alio crediderim quam ab Ariete, cui primas semper vates attribuit;

Nobile lanigeri sidus quod cuncta sequuntur.

Quare hoc signum a Chaldæorum sede ex a. d. XVII. cal. Apr. promovemus. At æquinoctium vernum a qua? Ternas affert de cardinibus sententias; quoniam *Has*

Has quidam vires octava in parte reponunt;
Sunt quibus esse placet decimas, nec defuit auctor
Qui primæ momenta daret, frœnosque dierum.

Primam, quam item Latini amplexi sunt, a Chaldæis emanasse, ex superioribus literis haud ignoras: tertiam ab Ægyptiis, cui Græcorum solertissimus quique adhæsit, originem ducere, notum tibi exploratumque opinor. At secundam cui attribuemus? Nullus auctor superat, ad quem referatur. Quin, ut mea est opinio, nullus extitit, ut mox aperiam. Interea quamnam secutus fuerit Manilius, videndum. Ab octavis non recessisse, argumentum præbent quæ de bruma canit:

Hic (sol) *cum per gelidas hiemis summotus in astra*
Fulget in octava Capricorni parte biformis,
Tunc angusta dies vernalis vertit in horas
Dimidiam atque novem, sed nox oblita diei
Bis septem, apposita, numerus ne claudicet, hora
Dimidia.

Si recto ac definito ordine gubernat ac moderatur omnia, quod in uno cardine constituit, in reliquis, ut temporum spatia constent, non videtur mutasse. Peragetur itaque Manilio (*) cum Chaldæis æquinoctium vernale X. cal. April. quod Atticis IX., Ovidioque VIII. cal. easdem; illis quidem in octava Arietis parte; huic, retento eodem signi principio, in decima. Hinc in Manilii laudibus non fero, quod decimæ signorum parti cardines attributos esse canebat. Chaldæorum consuetudo, & peculiare anni exordium, tanquam commune Romanis, aliisque populis, ipsum fefellit. Etenim si summo vitio dabant illis qui anni momenta octavis signorum partibus ea tempestate attribuebant, quid de iis factum existimes qui in tanta astronomiæ solertia ad decimas traduxissent? An-

(*) *Vide Tabulam sequentem.*

Annus Manilii cœleſtis.

Sol Arietem adit XVII. cal. April.
Æquinoctium vernum X. cal. April.
Sol Taurum adit XVI. cal. Maji.
Vergiliæ oriuntur XI. cal. Maji.
Sol Geminos adit XV. cal. Jun.
Æſtatis initium IV. non. Jun.
Sol Cancrum adit XIV. cal. Quint.
Solſtitium VII. cal. Quint.
Procyon oritur mane prid. Id. Quint.
Sol Leon.adit:Canic.oritur XIV.cal.Sextil.
Sol Virginem adit XIV. cal. Septembr.
Autumni initium III. non. Septembr.
Sol Libram adit XIV. cal. Octobr.
Æquinoctium autumni VII. cal. Octobr.
Sol Nepam adit XV. cal. Novembr.
Sol Sagittarium adit XVI. cal. Decembr.
Hiemis initium cal. Decembr.
Sol Capricornum adit XVII. cal. Jan.
Bruma X. cal. Januar.
Sol Aquarium adit XVIII. cal. Februar.
Sol Piſces adit XVI. cal. Mart.
Veris initium cal. Mart.

Ann. II.

Æquinoctium vernum X. cal. April.
Æſtatis initium IV. non. Jun.

Hac de re quod mihi rationi consentaneum videretur, inveniebam. Sequitur ut de reliquis scribam. Cum ad Cancrum ex Chaldæorum placito ascendat sol XIV. cal. Quint. solstitium conficiet VII. cal. ejusdem, quod Atticis V., decimo nimirum signi die peragetur: alterum autem æquinoctium VII. cal. Oct., quod Libram sol adit XIV. cal. Octob., habetur. Id Atticis tertio hinc die servatur. Pari intervallo bruma Chaldæis & Manilio procedit in octava Capricorni parte X. cal. Jan. Plinio vero, Ovidioque a Chaldaico initio in decima, qui brumalem cardinem VIII. cal. Jan. adnotant.

Nunc de temporibus est inquirendum. Æstatem inter Geminos collocari diximus, quod

Ex Geminis alter florentia tempora veris
Sufficit, æstatem sitientem provehit alter.
Nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem:
Ille senescentis veris, subeuntis at ille
Æstatis pars est, primæ sors ultima parti.

Sol in Geminos introitum facit XV. cal. Jun. afficitque signum per dies XXXI.; quare Geminorum alteri dies XV. horæ XII. competunt, totidemque alteri. Æstas igitur incipit IV. non. Jun. diebus ab æquinoctio verno LXXI., & XXIII. ante solstitium, Aquila Chaldæis vesperi oriente.

Quin etiam Erigone binis numeratur in astris,
Nec facie ratio duplex; nam desinit æstas,
Incipit autumnus media sub Virgine utrinque.

Ad Virginem transit Sol XIV. cal. Septembr., Virginique immoratur diebus XXX.; ex quibus si XV. priori signi parti dabis ad æstatem attinentes, reliquos XV. secunda sibi assumit, quæ autumnum præbet ex a. d. III. non. Sept. diebus LXX. horisque XII. a solstitio remotum. Sunt propterea æstivi temporis dies XCII. horæ XII.

Nec

Necnon Arcitenens, qui te, Capricorne, ſub ipſo
Præmittit, duplici formatus imagine fertur.
Mitior autumnus molles ſibi vindicat artus,
Materiamque oris: fera tergo membra rigentem
Excipiunt hiememque.

Adeunte Sagittarium ſole XVI. cal. Decembr. hiems ſub dimidiato Sagittario initium habet ex cal. Decembr., dum Chaldæis Canis delabitur mane, intenditurque frigus. Autumnalis igitur temporis colliguntur dies XXCIX. Quorum termino annexa hiems in alterum e Piſcibus dies XC. producit.

Quoſque Aries præ ſe mittit duo, tempora Piſces
Bina ferunt, hiemem claudit, ver inchoat alter.

Permeat Piſces ſol, ut Chaldæi determinant, ex a. d. XVI. cal. Mart. in a. d. XVII. cal. Apr., quo ſpatio bifariam diviſo, cal. Martiis vernum tempus inchoatur, & ceſſat hibernum. Longiſſimum itaque omnium vernum, quod diebus XCIII. horis XII. æſtatem attingit. De Manilii anno ejuſque partibus primis, non puto fore ut quid amplius deſideres. Quare de aſtrorum diſciplina nonnulla ſufficiam.

Nunc Cancro vicina canam, cui parte ſiniſtra
Conſurgunt Jugulæ.

Quo Latini ſcriptoris præſidio Julius Firmicus Jugulas Aſellos interpretabatur, intelligere nequeo; apud Latinos certe Jugulam vel Jugulas fuiſſe Orionem nemo ignorat. Certe Orionem, quem egregium venatorem inter fabulas extulit Græcia, venandi animos, prædæque cupiditatem aſpirare naſcentibus magis valebit, ut Manilius pollicetur, quam tardus imbelliſque Aſellus. Adde Orionem tam Chaldæis quam Romanis ſolſtitiali die exoriri, quod tempus a cordatioribus aſtronomis, ut jam notum feci, in prima Cancri portione collocatur.

Quam

Quum vero in vastos surgit Nemeaeus hiatus,
Exoriturque Canis, latratque Canicula flammas.

XIV. cal. Sextil. tam Chaldæis quam Manilio prodire Caniculam, sole primam partem Leonis ingresso, notabis.

Jam subit Erigone quæ cum ter quinque feretur
Partibus ereptis ponto, tolletur ab undis
Clara Ariadneæ quondam monumenta Coronæ.

Corona Firmico, quintam Virginis partem collustrante sole, prodit, & Spica quæ post Coronam emergit, Manilio decimam; quapropter carmen vitii reprenditur jure. Nota tibi Josephi Scaligeri emendatio:

Quæ quando quinque feretur.

Quod iste fortasse perfecit, ego conatus sum ad hanc sententiam componere:

Quæ quum de quinque feretur
Partibus.

Attollitur igitur Manilio Corona X. cal. Sept. & Spica V. cal. ejusdem.

At quum secretis improvidus Hædus in astris,
Erranti similis, fratrum vestigia quærit.

Plures invenies qui ista reprendunt, quam vitio liberent. Scaliger totus in hunc locum exarsit: ultima emendandi cura subsedit. Cum Firmico oriatur Hœdus in XV. Libræ parte, nec vates tempus, ut solet, definiat, id ipsum a Firmico repetam; quamvis veram carminis speciem ex fucatis non pollicear:

At quum ter quinis in partibus Hædus in astris.

Si res conjectura penditur, nascetur Hœdus VI. non. Octobr. cujus grex nonis procedit Chaldæis, ac Cæsari postridie.

Nunc surgente Lyra, testudinis enatat undis
Forma per hæredem tantum prælata sonantis.

Deinde multis interpositis:

Hinc

Hinc distante Lyra, cum pars vigesima sexta
Chelarum surget, quæ cornua ducit ad astra
Quid regione pari vix partes octo trahentis
Ara ferens thuris, stellis imitantibus ignem.

Nihil hoc carmine in Manilio fœdius plane contenderim, verum Scaligeri editione nihil magis lacerum magisque divulsum sine ulla dubitatione affirmabo. Primum carmen XI. versibus a secundo separatum cum secundo miscet, eodemque reparat ac sarcit.

Nunc surgente Lyra testudinis enatat undis
Forma per hæredem tantum præfata sonantis,
Chelarum surget cum pars trigesima sexta.

Quid hominis tibi videtur dilaniare membra, ex detruncatis unum corpus conglutinare, & longe a sua sede traducere, tum discerptas partes ita compositas literis tradere memoriæque mandare tanquam germana, & de optimis exemplaribus deprompta? En iterum:

Hinc distante Lyra, quæ cornua ducit ad astra.

Hiccine est interpres? Hiccine afflictæ vetustatis reparator? Cuinam pædagogo in vernas tantum licuit, quantum in nobilissimum vatem sibi licere Scaliger opinabatur? Non tamen Scaligero eripiam multa in melius restituta, ceu istud ex *pari nepæ*; cui nihilominus præcinerat Firmicus. Verumtamen de Scaligero videant alii. Nos omnia membra inter articulos suos retinebimus, versa primi carminis vocula *quum* in *cui*. Siquidem vates cum primo carmine Lyram in Libra exoriri proposuisset, nec definisset diem, locumve, tandem id adiecit:

Hinc distante Lyra, cui pars vicesima sexta
Chelarum, surget quæ cornua ducit in astra
Quid regione Nepæ vix partes octo trahentis
Ara ferens thuris, stellis imitantibus ignem.

Ita a Fidicula III. id. Octobr. prodeunte ad Aram

Aram tranſit Manilius in octava Scorpionis parte exorientem VIII. cal. Novembr. ferentemque quid thuris. Neque anguli in ara a Latinis improprie cornua dicuntur, qui in tribunali a T. Livio, a Valerio Maximo, a Tacito ſimili nomine vocantur, ſacrarum literarum interpretibus aræ etiam attribuentibus, utrunque cum ſit angulatum corpus.

Jam nihil ſupereſt quod noſtra induſtria melius tibi reddam; ideo epiſtolam complicabo, appoſita eorum quæ præcipua ex Manilio collegi, Tabula *; quo facilius totam iſtam anni rationem tuo minimo incommodo perpendas. Vale.

D. Patavio VI. cal. April. M. DCC. XXXIII.

* *Hanc conſule pag.* 187.

IN-

INDEX RERUM MEMORABILIUM QUÆ IN MANILIO CONTINENTUR.

Ex Scaligeri Editione Lutetiana ap. Mamertum Patiſſonium anni 1579.

Prior numerus paginam, alter verſum notat.

A

Dea

S

TA-

FINIS.

PATAVII. CIↃIↃCCXLIII.

Excudebat JOSEPHUS COMINUS.

